

gündem NAZALI

www.nazaligundem.com

ISSN 2602-3601 / 2026 KIŞ / SAYI 34

**YERİNDE İNCELEMENİN VERİ SİLME YOLUYLA ENGELLENMESİ:
REKABET KURULU İÇTİHADI VE SAMSUNG KARARI**

S. 6

**ANAYASA MAHKEMESİNİN 3095 SAYILI KANUN'UN
1. MADDESİNE İLİŞKİN İPTAL KARARININ ÖZEL HUKUK
İLİŞKİLERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
VE KARARIN ELEŞTİRİSİ**

S. 26

**4857 SAYILI İŞ KANUNU KAPSAMINDA
ALT İŞVERENE VERİLEBİLECEK İŞLER**

S. 40

ISSN: 2602-3601

YIL: 8 / 2026 KIŞ / SAYI: 34

SAHİBİ

NAZALI Avukatlık Ortaklığı adına
ERSİN NAZALI

SORUMLU MÜDÜR

ÇAĞDAŞ GÜREN

YAYIN YÖNETİM YERİ

Esentepe Mahallesi, Kore Şehitleri
Caddesi, No.40, İç Kapı No:6
Şişli / İSTANBUL
T: +90(212)380-0640
F: +90(212)217-1890
<http://www.nazali.av.tr>

Dergimiz üç ayda bir yayınlanır

BASKI-CİLT

Yapım Tanıtım Yayıncılık Ltd. Şti.
Gülbağ Mah. Gülbağ Cad. No:80/1
Mecidiyeköy Şişli / İSTANBUL

NAZALI Gündem'de yer alan yazı, şekil, tablo ya da resimlerin telif hakkı (Copyright c) NAZALI Avukatlık Ortaklığına aittir. Bir bölümü ya da tamamı izinsiz kopyalanamaz ya da basılamaz. Yazılardan alıntı yapıldığında, derginin kaynak olarak belirtilmesi gereklidir. Yayımlanan yazıların bilimsel ve etik sorumluluğu yazarlara aittir. Dergimiz yayımlanan haberler dışındaki yazılarda belirtilen görüşler karşısında resmen tarafsızdır. Dergide adı yer alan ürün veya servis reklamı için hiçbir güvence vermez.

İÇİNDEKİLER

- 6 YERİNDE İNCELEMENİN VERİ SİLME YOLUYLA ENGELLENMESİ:
REKABET KURULU İÇTİHADI VE SAMSUNG KARARI
- 14 ISDS SİSTEMİNDE YAPISAL REFORM VE
KURUMSAL DÖNÜŞÜM: UNCITRAL WGIII VE ICSID
ÇERÇEVESİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR
- 20 ETİK VE PİYASA ARASINDA SIKIŞAN AVUKATIN
REKLAM YASAĞI NEREDE BAŞLAR, NEREDE BİTER?
- 26 ANAYASA MAHKEMESİNİN 3095 SAYILI KANUN'UN
1. MADDESİNE İLİŞKİN İPTAL KARARININ ÖZEL HUKUK
İLİŞKİLERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
VE KARARIN ELEŞTİRİSİ
- 34 OTOMATİK KARAR VERME MEKANİZMALARI:
RİSKLER, SORUMLULUK VE İNSAN GÖZETİMİ
- 40 4857 SAYILI İŞ KANUNU KAPSAMINDA
ALT İŞVERENE VERİLEBİLECEK İŞLER
- 44 4857 SAYILI İŞ KANUNU'NDA İŞ SÖZLEŞMESİNİN FESHİ,
TAZMİNATLAR VE MUHASEBELEŞTİRME SÜRECİ
- 50 İHRAÇ KAYITLI İADE TALEBİNİN İNDİRİM YOLUYLA GİDERİLMESİ
- 54 AIRBNB ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN
HUKUKİ NİTELİĞİ VE TÜRK VERGİ HUKUKU BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
- 60 GÜNCEL DANIŞTAY İÇTİHATLARI ÇERÇEVESİNDE GAYRİMENKUL
SEKTÖRÜNDE DEĞİŞEN VERGİ UYGULAMALARI
- 66 KURGAN SİSTEMİ VE MÜKELLEF ALGISI: DİJİTAL VERGİ
DENETİMİNDE REHBERLİK Mİ, PSİKOLOJİK BASKI MI?
- 72 9903 SAYILI YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI HAKKINDAKİ
KARAR KAPSAMINDA YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ

ÖNSÖZ

Sevgili Dostlar,

NAZALI Gündem Dergisi'nin 8. yılını kutluyoruz !!!

8.yılımızı kutlarken, bubaşarıyı mümkün kılantüm çalışma arkadaşlarımıza ve okuyucularımıza en içten teşekkürlerimizi sunuyor; birlikte daha nice yıllara ulaşmayı diliyoruz.

Her yeni sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da güncel gelişmeleri yakından takip eden, alanında uzman yazarlarımızın katkılarıyla hazırlanan nitelikli çalışmaları sizlere sunmayı amaçladık.

Değişen dünya düzeni, hızla dönüşen ekonomik yapı ve hukuk alanındaki yeni düzenlemeler; bireylerin, kurumların ve meslek insanlarının sürekli olarak kendini yenilemesini zorunlu kılmaktadır. Bu bilinçle hazırladığımız 34. sayımızda, güncel hukuki ve ekonomik meselelerin yanı sıra uygulamaya ışık tutacak değerlendirmelere ve farklı bakış açlarına yer verdik.

Bu sayımızda yer alan makaleler; ticaret hayatının güncel sorunlarından mevzuattaki yeniliklere, uygulamada karşılaşılan problemlerin çözüm önerilerinden geleceğe dair öngörülere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Her biri kendi alanında emek ve titizlikle hazırlanmış bu çalışmaların, mesleki yaşamınızda ve akademik ilginizde sizlere katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Yeni bir yıla adım attığımız bu dönemde, 2026 yılının; sağlık, huzur ve başarı getirmesini, adaletin, dayanışmanın ve ortak aklın güçlendiği bir yıl olmasını temenni ediyoruz.

Bu vesileyle, dergimize değerli katkılarını sunan tüm çalışma arkadaşlarımıza bir kez daha teşekkür ederiz.

Dergimizin 34. sayısının ve yeni yılın sizler için faydalı, verimli ve ilham verici bir dönem olması dileğiyle; bir sonraki sayımızda yeniden buluşmayı temenni ederiz.

Sağlıklı günler dileriz.

Keyifli okumalar.

NAZALI GÜNDEM

BİZDEN HABERLER

◇ **PERYÖN EGE TARAFINDAN 9 OCAK'TA DENİZLİ'DE VE 10 OCAK'TA İZMİR'DE DÜZENLENEN ÜYE BULUŞMASI ETKİNLİKLERİNE KATILDIK.**

"Sosyal Güvenlik Hukukunda Güncel Gelişmeler ve Değişiklikler", "Bordroda Özellikli ve Dikkat Edilecek Hususlar" ve "Ücretlerin Vergilendirilmesi ve Gelir Vergisi Beyanı" gibi konuşma başlıklarının ele alındığı etkinlikte ofisimizi Outsourcing-Muhasebe & Bordro Ortağımız Serap GEYİK, Sosyal Güvenlik Hizmetleri Ortağımız Fatih Ahmet BAKIR, Muhasebe Direktörümüz Mehmet TOPAL ve Bordro Müdürümüz İbrahim KARA temsil etti.

◇ **NAZALI OLARAK "DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YATIRIM TRENDLERİ & HALKA ARZ SÜREÇLERİ" BAŞLIKLİ SEMİNERLERİMİZE DEVAM EDİYORUZ.**

19 Aralık 2025 tarihinde Bayındır Diamond Hotel'de; 11 Aralık 2025 tarihinde Wyndham Ankara'da ve 20 Kasım 2025 tarihinde Le Méridien İstanbul Etiler'de düzenlediğimiz "Dünyada ve Türkiye'de Yatırım Trendleri ile Halka Arz Süreçleri" etkinliklerimiz yatırım dünyasının önemli isimlerini bir araya getirdi.

NAZALI olarak organize ettiğimiz etkinlikte konuşmacılar arasında Aegean Capital'i temsilen Ebru YARIKKAYA, NEVADOS Denetim'i temsilen Halil SAĞLAM ile Sharks&Partners'ı temsilen Mehmet ÇELİKOL da yer aldı.

Etkinlikte, küresel ve Türkiye'deki yatırım trendleri ile yatırım dünyasında önemi giderek artan halka arz süreçleri detaylı bir şekilde ele alındı.

◇ **"VERGİ DÜNYASINDA ÖNEM ARZ EDEN KONULAR & BAĞIMSIZ DENETİM VE HALKA ARZ SÜREÇLERİ" BAŞLIKLİ ETKİNLİĞİMİZİ GERÇEKLEŞTİRDİK.**

Çerkezköy Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü ev sahipliğinde gerçekleşen etkinlikte KURGAN sistemi, yeni vergi düzenlemeleri, bağımsız denetime tabi şirketlerin durumu, halka arz amaçlı bağımsız denetim ve halka arz süreci için yol haritası gibi güncel ve stratejik öneme sahip konular yer aldı.

Moderatörlüğünü vergi bölümü ortağımız Murat DEMİR'in üstlendiği etkinlikte, konuşmacı olarak yer alan isimler; vergi ortağımız Ömer EMEN, vergi kıdemli müdürümüz İsmail Cem AKGÜL ve NEVADOS Denetim ortağı Halil SAĞLAM ile direktörü Utku ÖKÇE oldu.

◇ **ITR (INTERNATIONAL TAX REVIEW) TARAFINDAN "GENERAL CORPORATE TAX, INDIRECT TAX, TRANSFER PRICING, TAX CONTROVERSY" KATEGORİLERİNDE "TIER 1" OLARAK YER ALIYORUZ.**

ITR (International Tax Review) tarafından "General Corporate Tax, Indirect Tax, Transfer Pricing, Tax Controversy" kategorilerinde "TIER 1" olarak seçildiğimizi duyurmaktan dolayı büyük mutluluk duymaktayız.

Bu vesileyle; bu başarıda emeği geçen tüm ekip arkadaşlarımızı bir kez daha tebrik ederiz.

YERİNDE İNCELEMENİN VERİ SİLME YOLUYLA ENGELLENMESİ: REKABET KURULU İÇTİHADİ VE SAMSUNG KARARI

Metin PEKTAŞ
Rekabet Hukuku Ortağı

Zehra Ahsen KAYACI
Avukat

Arife Gizem ŞAHİN
Stj.Avukat

ÖZET

Rekabet Kurumu, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 15. maddesi uyarınca, kendisine verilen görevleri yerine getirirken, gerekli gördüğü hallerde, teşebbüs ve teşebbüs birliklerinde "yerinde inceleme" yapma yetkisine sahiptir. Rekabet Kurulu, yerinde incelemelerin etkinliğini güvence altına almak amacıyla, bu yetkinin engellenmesi veya zorlaştırılması niteliği taşıyan davranışları genel olarak katı bir şekilde değerlendirmekte; özellikle veri silme eylemlerini, silinen verilerin niteliğinden veya geri getirilip getirilemediğinden bağımsız olarak yerinde incelemenin engellenmesi olarak kabul etmektedir.

Bununla birlikte çalışan iradesiyle gerçekleştirilen silme işlemleri ile sistemsal veya otomatik silme işlemleri arasında bir ayrım yapılabildiği ve veri bütünlüğünün sonradan sağlandığı durumlarda bu yaklaşımın esnetilebildiği kararlar bulunmaktadır.

Samsung kararı, bu ayrımın yerinde incelemenin engellenmesi değerlendirmesinde belirleyici hâle gelebildiğini ve Kurul'un yerleşik yaklaşımına istisna teşkil eden bir yorum benimsediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu çerçevede Samsung kararıyla birlikte Kurul'un yerinde incelemenin engellenmesine karşı yaklaşımının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacının doğduğu söylenebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rekabet Kurumu, Yerinde İnceleme Yetkisi, Yerinde İncelemenin Engellenmesi, Veri Silme ve Otomatik Silme İşlemi.

GİRİŞ

Bağımsız ve özerk bir idari otorite olan Rekabet Kurumu'nun ("Kurum") en tartışmalı ve en önemli yetkisi hiç şüphesiz yerinde inceleme yetkisi olup hangi davranışların yerinde incelemenin engellenmesi kapsamında değerlendirileceği büyük önem arz etmektedir. Kurum uzmanları, Rekabet Kurulu'nun ("Kurul") vermiş olduğu yetkiyle, yürüttükleri önaraştırma ve/veya soruşturmalar kapsamında şirketlerde yerinde inceleme gerçekleştirebilmekte ve bu incelemeler esnasında şirket çalışanlarının birtakım zorlaştırıcı ve/veya engelleyici davranışlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Yerinde incelemenin engellenmesine ilişkin davranışlar basit bir tasnifle;

fiziki engelleme, geciktirme ve silme olarak üç başlık altında sınıflandırılabilir olup bunlar arasında tartışmaya en çok konu olan davranış ise silme işlemidir. Silme davranışı, kasti olarak belirli belgelerin, e-postaların, mesajların silinmesi şeklinde gerçekleşebileceği gibi içeriğinden bağımsız olarak inceleme esnasındaki panikle ya da endişeyle; şirket içi iletişim gruplarından ayrılma, toplu bir şekilde e-posta veya mesajları silme şeklinde de meydana gelebilmektedir. Kurul'un yerleşik içtihadına göre, bu noktada önemli olan husus Kurum uzmanlarının teşebbüs binasına girdiği andan itibaren binayı terk edecekleri ana kadar yerinde incelemeyi zorlaştırıcı / engelleyici hiçbir davranışta bulunulmaması gerekliliğidir. Bu nedenle yerinde inceleme başladıktan sonra kasten gerçekleştirilen silme işlemleri, silinen yazışmaların geri getirilip getirilememesine ve bu verilerin içeriğine bakılmaksızın yerinde incelemenin engellenmesi kapsamında değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte Kurul bazı kararlarında yerleşik içtihadından sapmakta ve bazı silme ve/veya gruptan ayrılma işlemlerinin, yerinde incelemenin engellendiği kanaatine varılmasında yeterli olmadığını değerlendirmektedir. Kurul'un son dönemde vermiş olduğu *Samsung Kararı*' da konuya ilişkin en çarpıcı örneklerden biri olup bu çalışmada hem Kurul'un yerleşik içtihadını gösteren kararlara yer verilecek hem de bu içtihattan saptığı kararlarla birlikte Samsung Kararı irdelenecektir.

I. Rekabet Kurumunun Yerinde İnceleme Yetkisi

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ("4054 sayılı Kanun"), rekabet hukukunun temel kurallarını düzenlemesinin yanı sıra Kurul'un yetkilerine de yer vermektedir. 4054 sayılı Kanun' un 15. maddesi uyarınca Kurul, rekabet ihlallerinin tespiti amacıyla yerinde inceleme gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Bu kapsamda, Kurul emrinde çalışan uzmanlar tarafından teşebbüslerin ve teşebbüs birliklerinin fiziki ve elektronik ortamlarda tutulan her türlü veri ve belgeleri incelenebilmekte, bu verilerin kopyaları ve fiziki örnekleri alınabilmektedir. Uzmanlar, teşebbüs bünyesinde kullanılan telefon, bilgisayar, tablet vb. elektronik cihazlar ile fiziki dosyalar, belgeler, ajandalar gibi kullanılan her türlü içeriği inceleme yetkisine sahiptir.

Yerinde inceleme, Kurum uzmanları tarafından düzenlenen ve yetkinin dayanağını oluşturan yazılı bir yetki belgesine istinaden gerçekleştirilebilmekte olup incelemeye tabi tutulan ilgililer, 4054 sayılı Kanun uyarınca yerinde incelemenin Kurum uzmanlarınca eksiksiz şekilde yürütülmesini sağlamak ve kolaylaştırmakla; talep edilen her türlü bilgi, belge, defter ve sair kaydın asıl veya suretlerini ibraz etmekle yükümlüdür. Bu kapsamda Kurum uzmanları gerekli gördükleri hallerde, çalışanların kişisel telefonlarında ve e-postalarında da inceleme gerçekleştirebileceklerdir.

II. Rekabet Kurulu İçtihadına Göre Yerinde İncelemenin Engellenmesi Davranışları

4054 sayılı Kanun uyarınca, Kurul'un yerinde incelemesinin engellenmesi veya zorlaştırılması hâlinde idari para cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte yerinde incelemenin hangi fiillerle engellenmiş veya zorlaştırılmış sayılacağı, 4054 sayılı Kanun'da açıkça tanımlanmamış olup bu husus Kurul kararları yoluyla içtihatlar çerçevesinde şekillenmektedir. Nitekim Kurul'un yerleşik karar pratiği incelendiğinde, yerinde incelemenin engellenmesine yönelik davranışların farklı biçimlerde ortaya çıkabildiği görülmektedir.

Bu kapsamda söz konusu davranışların fiziki engelleme, geciktirme ve silme olmak üzere üç ana kategori altında sınıflandırılması mümkündür. Engelleme fiilleri, her bir kategori bakımından farklı şekillerde tezahür etmektedir. Fiziki engelleme; yerinde inceleme gerçekleştirmekle görevli uzmanların ilgili cihazlara, belgelere veya bilgilere fiilen erişiminin zorlaştırılması ya da tamamen engellenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, uzmanların teşebbüs binasına alınmaması, bilgisayar, cep telefonu veya dosyaların ibraz edilmemesi, inceleme kapsamında bilgi vermesi gereken kişilerin inceleme mahalline gelmemesi veya inceleme sürecini terk etmesi gibi davranışlar fiziki engelleme olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan, geciktirme niteliğindeki davranışlar kapsamında; uzmanların bina girişinde bekletilmesi, çeşitli gerekçeler ileri sürülerek incelemenin başlatılmasının ertelenmesi veya bilgi sistemlerine erişimin kasten geciktirilmesi gibi fiiller yer almaktadır.

Kurul'un yerinde incelemenin engellenmesine ilişkin kararları incelendiğinde, üçüncü kategori olan silme eylemlerinin, uygulamada en yaygın engelleme davranışlarından biri olarak öne çıktığı görülmektedir. "Delil kartartma" ve "veri bütünlüğünü bozma" şeklinde

değerlendirilebilen silme eylemi, silinen veriler geri getirilebilse dahi yerinde incelemenin, “ansızın”, “süratli”, “kesintisiz” olması gerektiği şeklindeki yaklaşım göz önünde bulundurularak, zorlaştırıldığı gerekçesiyle cezalandırılabilmektedir. Bu kapsamda silme eylemlerine yönelik Kurul yaklaşımı aşağıdaki başlık altında detaylıca incelenecektir.

III. Rekabet Kurulu’nun Silme ve Grup-tan Çıkma Eylemlerine Yaklaşımı

Yerinde inceleme sürecinde gerçekleştirilen silme eylemlerinin, incelemede görevli meslek personelinin olası delillere erişimini zorlaştırdığı yönündeki değerlendirmenin Kurul nezdinde yerleşik içtihat hâlini aldığı görülmektedir. Silme eylemi, yerinde incelemenin başlamasından **sonra** bilgisayarlardan e-posta, doküman veya dosya silinmesi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi; cep telefonlarından mesajların silinmesi ya da fiziki evrakların imhası suretiyle de gerçekleştirilebilmektedir. Günümüzde teknolojinin iş hayatına artan nüfuzu dikkate alındığında, silme eylemlerinin en sık bilgisayarlar ve mobil cihazlar üzerinden gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir.

Kurul’un yerinde incelemenin engellenmesini incelediği kararlarda, bazı dosyalarda tek başına silme eylemi bulunmasa da silme işleminin de dâhil olduğu davranışlar nedeniyle çoğunlukla idari para cezası uygulanmasına karar verildiği görülmektedir. Silme eylemi nedeniyle idari para cezası uygulanmasına hükmedilen kararların ağırlıkta olması, Kurul’un silme eylemlerine ilişkin yaklaşımının yerleşik içtihat olarak nitelendirilebilecek ölçüde istikrarlı bir çizgiye sahip olduğunu göstermektedir. Yerleşik Kurul ve Mahkeme

İçtihatlarında **silinen verilerin sonradan geri getirilebilir olup olmadığı ya da içeriklerinin somut olay bakımından taşıdığı nitelik gibi hususlara sınırlı ölçüde önem atfettiği; esasen silme eyleminin bizzat gerçekleştirilmiş olmasını yeterli gördüğü yönünde** bir eğilim bulunduğu anlaşılmaktadır.² Nitekim Samsung Kararında karşı oy veren Kurul üyeleri tarafından da bu yaklaşıma dikkat çekilmiş ve ilgili davranışların yerinde incelemenin engellenmesi olarak nitelendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Kurul’un silme eylemine ilişkin bir diğer dikkat çekici yaklaşımı ise, bu eylemin arkasında yatan motivasyonu değerlendirme dışında bırakmasıdır. Örneğin *AbbVie Kararı*’nda³, yerinde inceleme sırasında bir çalışanın WhatsApp mesajlarını, söz konusu yazışmaların Türkiye dışındaki bir bölgeye ilişkin olduğunu ve bu nedenle inceleme kapsamında bulunmadığını düşünerek sildiği yönündeki savunmanın Kurul nezdinde herhangi bir etki doğurmadığı ve teşebbüs hakkında idari para cezasına hükmedildiği görülmektedir. Benzer şekilde *P&G Kararı*’nda⁴ da yerinde inceleme esnasında özel yazışmalar içerdiği ileri sürülen gruplardan mesaj silinmesi nedeniyle ceza uygulanmış; Kurul’un silme eyleminin gerekçesini dikkate almadığı ortaya konulmuştur.

Kurul’un 01.12.2022 tarihli *Pasifik Kararı*’nda⁵ bir çalışanın bilgisayarındaki inceleme esnasında 34 adet e-postanın silindiği tespit edilmiş; silinen e-postalar geri getirildikten sonra e-postaların teknik olarak silinemediğinin, halihazırda sunucuda bulunduğu, dolayısıyla incelemeye engel olunmadığı savunmasında bulunulmuştur. Kurul, önceki idari yargı mahkemesi kararlarını örnek göstererek yerinde inceleme işleminin doğası gereği “ansızın, süratli ve kesintisiz” olması

2 Rekabet Kurulunun 20.05.2021 tarihli ve 21-26/327-152 sayılı kararı

Rekabet Kurulunun 08.07.2021 tarihli ve 21-34/451-226 sayılı kararı

Rekabet Kurulunun 12.08.2021 tarihli ve 21-38/544-265 sayılı kararı

Rekabet Kurulunun 08.09.2022 tarihli ve 22-41/599-250 sayılı karar

Rekabet Kurulunun 02.03.2023 tarihli ve 23-12/180-56 sayılı karar

Rekabet Kurulunun 11.05.2023 tarihli ve 23-21/407-138 sayılı kararı

Danıştay 13. Dairesinin 2008/5890 E., 2013/847 K. sayılı karar

Ankara 13. İdare Mahkemesinin 2013/1598 E., 2014/1495 K. sayılı kararı

3 Rekabet Kurulunun 05.10.2023 tarihli ve 23-47/898-318 sayılı kararı.

4 Rekabet Kurulunun 08.07.2021 tarihli ve 21-34/452-227 sayılı kararı.

5 Rekabet Kurulunun 01.12.2022 tarihli ve 22-53/797-32 sayılı kararı.

gerektiğini belirterek inceleme esnasında gerçekleşen silme işlemlerinin “delil karartma” niteliğinde olduğunu ve incelemeyi engellediğini/zorlaştırdığını ifade etmiştir.

Öte yandan, yalnızca bir mesaj grubundan çıkılması fiilinin tek başına idari para cezasına konu edildiği bir Kurul kararına rastlanmamaktadır. Zira esasen saklanmak istenen unsurun içerik olduğu dikkate alındığında, grup içeriği silinmeksizin yalnızca gruptan çıkılmasının tek başına gerçekleştirilmesi hayatın olağan akışına da uygun görünmemektedir. Bununla birlikte grup mesajlarının silinmesine ek olarak gruptan çıkılması suretiyle dijital iz bırakılmasının amaçlandığı durumlarda, Kurul kararlarında gruptan çıkma eyleminin de cezaya esas alınabildiği görülmektedir. Nitekim yakın tarihli *Panagro Tarım Kararı*’nda⁶, gruptan çıkma fiilinin tespit edildiği ancak somut olayda silme eylemlerinin de mevcut olması nedeniyle nihai değerlendirmede gruptan çıkma eylemine ayrıca yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Kurul’un yalnızca gruptan çıkma fiiline ilişkin yaklaşımı hakkında kesin bir sonuca varmak mümkün olmamakla birlikte bu fiilin silme eylemine kıyasla daha düşük yoğunlukta bir ihlâl olarak değerlendirilebileceği yönünde bir çıkarım yapılması mümkündür.

IV. Samsung Kararı ve Konuya İlişkin Diğer Rekabet Kurulu Kararları

Rekabet Kurulunun 10.04.2025 tarihli ve 25-14/330-157 sayılı Samsung Kararı’nda, Kurul’un yerleşik içtihadından ayrılan bir değerlendirme benimsendiği görülmektedir. Kararda, fiilen yalnızca bir iletişim grubundan çıkma eyleminin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Samsung’un iç yazışmalarında, şirket tarafından oluşturulan ve “Knox Teams” adı verilen kurumsal iletişim uygulamasının kullanıldığı, bu uygulamanın teknik kurgusu gereği gruptan çıkılması hâlinde ilgili sohbet kayıtlarının da otomatik olarak silindiği anlaşılmaktadır.

Kurum tarafından gerçekleştirilen yerinde inceleme sırasında, söz konusu gruptan çıkıldığı ve buna bağlı olarak mesajların sistemselsilindiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Kurum uzmanlarının aynı grupta yer alan diğer çalışanların cihazlarında yaptıkları incelemelerde yazışmalara erişilmiş ancak inceleme konusu bakımından ihlâl neden olabilecek herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Kurul, bu çerçevede, yerleşik içtihadından farklı olarak; gruptan çıkma eylemi ve buna bağlı sohbetlerin otomatik olarak silinmesini, diğer cihazlarda yapılan incelemelerde soruşturmaya konu herhangi bir bulguya ulaşılamamış olmasını da dikkate alarak yerinde incelemenin engellenmesi olarak değerlendirmemiştir.

İstisnai nitelikteki bu kararın yerleşik içtihat bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, karar iki temel eksen üzerinden ele alınacaktır. İlk olarak yerleşik içtihat bakımından genellikle “silme”nin cezalandırılan esas eylem olduğu görülecektir. Bilindiği üzere yerinde inceleme sırasında şüpheli eylemler iletişim kanalında oluşturulan iş veya özel gruplarından çıkmak (genellikle WhatsApp), yazışmaları silmek veya cihazlarda bulunan dosyaları imha etmek şeklinde tezahür edebilecektir. Samsung kararında kullanılan özel bir uygulama üzerinden yazışmalar sürdürülmesi sebebiyle iş gruplarından çıkılması eyleminin sonucu silinmenin otomatik olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda cezalandırılan esas eylemin WhatsApp gruplarından çıkılması olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Zira kararda çalışan tarafından yalnızca gruptan çıkma eyleminin gerçekleştirildiği ancak Kurul değerlendirmesinde otomatik olsa da eylemin “silme eylemi” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Nitekim Kurul’un 13.04.2023 tarihli *İpek Gıda Kararı*’nda⁷ incelenen iki ayrı silme davranışından birinde WhatsApp sohbet içeriğinin boş olduğu tespit edilmiş ancak log kayıtlarına ulaşılamaması sebebiyle yerinde incelemenin engellendiği değerlendirilmesinde bulunulmamıştır. Diğer yandan başka bir çalışanın mobil cihazında gerçekleştiren

6 Rekabet Kurulunun 30.4.2024 tarihli ve 25-17/407-188 sayılı kararı

7 Rekabet Kurulunun 13.04.2023 tarih ve 23-18/325-110 sayılı kararı

rilen inceleme esnasında, yazışmaların silindiği bir WhatsApp grubunun “eski katılımcılar” sekmesinden bir çalışanın yerinde inceleme başladıktan sonra gruptan ayrıldığı saptanmış ve ilgili çalışanın gruptan ayrıldığı saatin yerinde incelemenin başlangıcından sonra olduğu tespit edilebilmiş olup yerinde incelemenin engellenmediği kanaatine varılmıştır. Görüldüğü üzere bu kararda da yerinde incelemenin engellenmesine yol açan esas eylem tek başına “gruptan çıkma” eylemi değil bu eylemin silme eylemiyle birlikte delil karartma sonucunu doğuruyor olmasıdır. Kurul’un *Vatan Kararı*’nda⁸ ise silme işlemlerinin kullanıcı tarafından yapılan manuel (elle) silme işlemi ya da WhatsApp’ın 24 saat süreli mesaj özelliğine bağlı otomatik silme işlemi olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan inceleme kapsamında otomatik silinme işleminde ilgili silinme işleminin WhatsApp.log kayıtlarına düşmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca Kurumda yapılan testler sonucunda silme işleminin çalışan tarafından manuel şekilde gerçekleştirildiği, dolayısıyla ilgili silme işleminin süreli mesaj özelliğine bağlı otomatik bir silme işlemi olmadığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine silinen verinin içeriğine ilişkin bir değerlendirme yapılmamış ve yerinde incelemenin engellendiğine karar verilmiştir.

Samsung kararında yer alan karşı oy gerekçesinde ise bazı Kurul üyeleri; yerleşik içtihadı takiben yerinde inceleme başladıktan sonra gerçekleştirilen her türlü silme işlemi veya otomatik silinmeye yol açan eylemin, tek başına yerinde incelemenin engellenmesi ya da zorlaştırılması sonucunu doğurduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda, ilgili verilere sonradan başka cihazlar üzerinden erişilebilmiş olmasının, söz konusu eylemin engelleme veya zorlaştırma niteliğini ortadan kaldırmayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca geçmiş Kurul kararlarında benzer nitelikteki durumlarda idari para cezası uygulanmasına hükmedildiği hatırlatılarak Samsung’un silme işlemleri nedeniyle ye-

rinde incelemeyi engellediği ve zorlaştırdığı, bu sebeple idari para cezası uygulanması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir.

Kararda değerlendirilmesi gereken diğer husus silinen içeriğin geri getirilmesi ve inceleme sonucu bu içeriğin önemli olup olmadığı konusudur. Kurul’un *Unmaş Kararı*’nda⁹ “silinen verilere adli bilişim cihazları yardımıyla erişilebilmiş olmasının, fiilin yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırılması niteliğine bir etkisinin bulunmadığı değerlendirilmektedir. Aksi bir durumun kabulünün, teşebbüslerin söz konusu verileri sildiği ancak adli bilişim cihazları tarafından silme işleminin tespit edilemediği bir durumda bu teşebbüsler bakımından bir ödüllendirme anlamına gelebileceği düşünülmektedir.” tespiti yer almaktadır. Aynı şekilde *Tekyol Beton Kararı*’nda¹⁰ inceleme sırasında silinen ve geri getirilen belgelerin “ihlâli gösterir nitelikte olup olmadığı, verinin geri getirilip getirilmediği gibi diğer hususlara ilişkin bir tespit yapma gerekliliği öngörülmemiştir” ifadelerine yer verilmektedir.

Yukarıda yer verilen *Unmaş Kararı* gibi birçok kararda ve mahkeme içtihatlarında aynı yönde hüküm oluşturulmuştur. Örneğin *Çimsa Kararı*’nda¹¹ silme eyleminin gerçekleştirildiği, geri getirilen sohbetlerde soruşturma konusuna dair bir yazışma bulunmadığı ancak bulunması halinde dahi veri silinmesinin ortaya koyulmasının engelleme olarak kabul edilmesi için yeterli olduğu kaleme alınmıştır. Aynı şekilde *Teknosa Kararı*’nda¹² da veri silme eylemine karşılık verilerin geri getirilmiş olması, incelenmiş olması, silinen verilerin dosya konusuyla ilgili olmaması gibi hususlar teşebbüs tarafından ileri sürülmüş ancak Kurum bu savunmalara itibar etmemiştir.

Ankara 18. İdare Mahkemesi’nin 2022/1621 E., 2022/3150 K. sayılı kararında ise silinen e-postaların içeriğinin özel veya işle ilgili olup olmamasının veya sonradan geri getirilip getirilememesinin, cezanın uygulanması bakımından herhangi bir etkisinin bulunmadığı; **e-posta yazışmaları**

8 Rekabet Kurulunun 28.04.2023 tarihli ve 23-19/363-125

9 Rekabet Kurulunun 20.05.2021 tarihli ve 21-26/327-152 sayılı kararı

10 Rekabet Kurulunun 28.08.2025 tarihli ve 25-32/756-448 sayılı kararı

11 Rekabet Kurulunun 26.01.2023 tarihli ve 23-06/74-23 sayılı kararı

12 Rekabet Kurulunun 28.04.2023 tarihli ve 23-19/364-126 sayılı kararı

yerinde incelemeyi gerçekleştiren uzmanlar tarafından geri getirilmiş olsa bile, verilere geç erişilmesi nedeniyle yerinde incelemenin zorlaştırıldığına açık olduğu ifade edilmiştir. Bu gerekçeyle ilgili teşebbüse idari para cezası verilmesine ilişkin Kurul kararı hukuka uygun bulunmuştur. Buna karşılık, anılan kararlardan farklı olarak Samsung Kararında, geri getirilen verilerin değerlendirmeye alınması ve içeriklerinde soruşturmaya ilişkin herhangi bir yazışma bulunmadığı gerekçeleriyle, gruptan çıkma sonucu gerçekleşen silme işlemi cezalandırılmamıştır.

Kurul Samsung Kararı'ndan önce ve sonrasında verdiği kararlarda yerleşik içtihadını sürdürme eğiliminde olsa da bu karardaki yaklaşımla bazı tartışmaları gündeme getirmiştir. Ne var ki geçmişte de Kurul'un yerleşik içtihadından saptığı kararlar bulunmakta olup bu kararlar da benzer tartışmalara yol açmıştır.

Samsung Kararı'na benzer şekilde tartışmaya sebep olan kararlardan biri de 07.10.2021 tarihli *Hepsiburada Kararı*¹³. Kararda, yerinde inceleme başladıktan sonra silme işlemi gerçekleştirilmesine rağmen gerekçeyle yer verilmeksizin idari para cezası uygulanmamasına karar verilmiştir. Karşı oy gerekçesinde ise 4054 sayılı Kanun'un "Kararda Bulunması Gereken Hususlar" başlığı altında yer alan gerekçe unsuruna atıf yapılmış; söz konusu unsurun kararda bulunmaması nedeniyle kararın kanuna aykırı şekilde tesis edildiği eleştirisi yöneltmiştir. Ayrıca silinen verilerin sonradan geri getirilip getirilmemesinin önem taşımadığı, inceleme sırasında çalışanlara yeterli uyarının yapıp yapılmadığı, silinen verilerin inceleme konusuyla bağlantılı olup olmadığı veya iyi niyet gibi hususların dikkate alınmaması gerektiği, yalnızca silme işleminin tarih ve saatinin esas alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak, söz konusu karşı oyda yerinde incelemenin engellenmesi vakalarında sübjektif nedenlerin değerlendirildiği ve somut olaya göre kabul edildiği bir senaryoda, bu durumun hem kararları tartışılır hale getireceği hem de en önemli delil elde

etme aracı olan ve kararlarda açıkça zikredilen; "haber verilmeksizin, ansızın, süratli ve kesintisiz" biçimde gerçekleştirilmesi gereken yerinde incelemeleri işlevsiz kılacağı belirtilmiştir.

Samsung Kararı'na benzer bir karar olan *Balsu Kararı*'nda¹⁴da silinen içerik geri getirilerek incelenmiş ve inceleme sonucunda bu verilerden herhangi birinin ihlâl niteliği taşımadığından idari para cezasına yer olmadığına karar verilmiştir. Kurul üyeleri arasında bir tartışma da Balsu Kararı'nda gerçekleşmiştir. Farklı gerekçe sunan Kurul üyesi, Kurulun ulaştığı sonuca katılmakla birlikte gerekçeye iştirak etmemiştir. Kurul'un katı olarak uyguladığı yerleşik içtihadına ters olan ve tartışmaya sebebiyet veren karara konu olayda, yerinde inceleme esnasında toplu şekilde çok sayıda e-posta silinmiş ancak Microsoft'un "Silinmiş Öğeleri Kurtar" seçeneğiyle silinen e- postalar Kurum uzmanları tarafından geri getirilmiş ve geri getirilen e-postalardan herhangi bir belge alınmamıştır. Benzer şekilde, Samsung Kararı'nda gruptan çıkma eyleminin, incelemenin başladığı saat olan 10.11'den sonra gerçekleştiği kayıt altına alınsa da gruplarda yer alan diğer çalışanların mobil cihazında gerçekleştirilen inceleme neticesinde ilgili gruplardaki yazışmalara erişildiği ve söz konusu yazışmalarda inceleme konusuyla ilgili herhangi bir bulgu ve/veya belgeye rastlanmadığı değerlendirilmiş; söz konusu eylemlerin yerinde incelemenin engellenmesi ya da zorlaştırılması olarak kabul edilemeyeceği kanaatine varılmıştır.

Bununla birlikte Kurul'un Samsung Kararı sonrasında verdiği güncel kararlarda da yerleşik içtihadını sürdürdüğü görülmektedir. Nitekim Samsung kararından sonra alınan 28.08.2025 tarihli *Maruf Oysal Kararı*¹⁵ ile *Tekyol Kararı*'nda gruptan çıkma ve silme eylemleri yerinde incelemenin engellenmesi olarak değerlendirilmiştir. Kurul, *Maruf Oysal Kararı*'nda çalışanların iş gruplarından ayrıldıktan sonra "*Sohbeti Temizle*" işlemiyle silme işlemlerini gerçekleştirdiklerini tespit etmiş ve bu işlemi delil karartmaya

13 Rekabet Kurulunun 07.10.2021 tarihli ve 21-48/678-338 sayılı kararı

14 Rekabet Kurulunun 17.08.2023 tarihli ve 23-39/727-250 sayılı kararı

15 Rekabet Kurulunun 28.08.2025 tarihli ve 25-32/755-447 sayılı kararı

yönelik eylem olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Kurul mezkûr kararlarda “*yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırılması halinin tespiti adına yerinde incelemeye başladıktan sonra incelemeye konu cihazlarda bulunan verilerin silinmesinin ortaya koyulması yeterli kabul edilmiş, verinin içeriği yahut geri getirilip getirilmediği gibi diğer hususlara ilişkin bir tespit yapma gerekliliğinin*” öngörülmediği değerlendirmelerinde bulunmuş ve teşebbüs hakkında idari para cezasına hükmetmiştir.

28.08.2025 tarihli *Tahsildaroğlu Kararı*¹⁶ ve 14.08.2025 tarihli *IWALLET Kararı*’nda¹⁷ da sohbeti silme ve süreli mesajları aktive etme şeklindeki davranışlar benzer şekilde değerlendirilmiştir. Kurul, Tahsildaroğlu Kararı’nda da UNMAŞ Kararı’ndaki tutumunu sürdürmüş ve yerinde incelemenin engellendiği kanaatine varılmıştır. Yerinde inceleme başladıktan sonra çalışanlar tarafından yazışmaların silindiği ve 24 saat süreli mesajların aktif hale getirildiğinin tespit edildiği IWALLET Kararı’nda da yine inceleme başladıktan sonra incelemeye konu cihazlarda bulunan verilerin silinmesinin ortaya koyulmasının yerinde incelemenin engellendiği değerlendirilmesi yapılması için yeterli kabul edildiği belirtilmiştir.

Bu değerlendirmeler ışığında, Samsung kararına rağmen, Kurul’un vermiş olduğu güncel kararlarda da yerleşik içtihadındaki yaklaşımını sürdürdüğü yorumu yapılabilecektir.

SONUÇ

Yukarıda yer verilen kararlar çerçevesinde, genel kural olarak silme eyleminin silinen verilerin niteliğinden ve geri getirilip getirilemesinden bağımsız olarak yerinde incelemenin zorlaştırılması / engellenmesi davranışı olarak kabul edildiği söylenebilecektir. Bununla birlikte Kurul’un çalışanların iradesiyle gerçekleştiren silme işlemleriyle otomatik silme işlemlerini farklı perspektiflerle değerlendirdiği ve silme işleminin otomatik olarak gerçekleştiği durumlarda yerleşik içtihadından uzaklaşabildiği gö-

rülmektedir. Bunun yanında Samsung Kararı’nda ve silme eyleminin varlığına rağmen yerinde incelemenin engellenmesi kanaatine varılmayan diğer kararlarda, silinen verilerin geri getirilebildiği ve bu verilerde ihlâl neden olabilecek hiçbir verinin bulunmadığının kesinleştiği, başka bir deyişle veri bütünlüğünün sağlandığı varsayımıyla hareket edildiği değerlendirilebilecektir. Bu değerlendirmelerin hukuki belirlilik ilkesini zedelediği söylenebilecekse de kendi içinde tutarlı bir yanı olduğu da öne sürülebilecektir. Öyle ki Samsung Kararı’ndaki gruptan ayrılma işlemi neticesinde grup mesajlarının silinmesinin çalışan iradesiyle gerçekleşen bir silme işlemi değil de sistemselsel bir silme işlemi olarak değerlendirilmesinin verilen kararda etkili olduğu düşünülmektedir. Buna karşın, çalışanların, Şirket içinde sık kullandıkları bir iletişim platformundaki gruptan çıkma eyleminin yazışmaların otomatik olarak silinmesine yol açacağını öngörmeleri beklenecektir. Ancak mezkûr kararda bu hususun göz ardı edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak Samsung Kararı’nın, yerinde incelemenin engellenmesi değerlendirmesinde Kurul’un istisna teşkil eden kararları arasında yer aldığı göz önünde bulundurulmalı ve söz konusu istisnanın her durumda uygulanmayacağı kabul edilmelidir.

¹⁶ Rekabet Kurulunun 28.08.2025 tarihli ve 25-32/756-448 sayılı kararı

¹⁷ Rekabet Kurulunun 14.08.2025 tarihli ve 25-31/726-431 sayılı kararı

ISDS SİSTEMİNDE YAPISAL REFORM VE KURUMSAL DÖNÜŞÜM: UNCITRAL WGIII VE ICSID ÇERÇEVESİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Dila GÜNEŞ ÜSTÜNDAĞ

Kıdemli Avukat, Dava ve Uyuşmazlık Çözümü

Rana TOPRAK

Stj. Avukat

ÖZET

Bu makalemizde, yatırımcı–devlet uyuşmazlık çözümü (ISDS) mekanizmasının içinde bulunduğu güncel reform süreci; UNCITRAL Working Group III çalışmaları ile Avrupa Komisyonu’nun politika belgeleri ve ICSID Review akademik analizleri ışığında kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: ISDS, UNCITRAL WGIII, ICSID, Yatırım Tahkimi, Temyiz Mekanizması, MIC.

GİRİŞ

Uluslararası yatırım hukuku, özellikle 1990’lardan bu yana hızla yaygınlaşan ikili yatırım anlaşmaları ve bu anlaşmaların uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde tahkim mekanizmasına duyulan güven sayesinde küresel ekonomik ilişkilerin merkezine yerleşmiştir. Devletler ile yabancı yatırımcılar arasındaki ilişkiler, çoğunlukla ICSID ve UNCITRAL kurallarına dayalı tahkim süreçleri ile düzenlenmiş; bu süreçler, yatırımcılara güvence sağlayan istikrarlı bir altyapı oluşturmuştur. Ancak zaman içinde sistem; artan dava sayısı, uzun süren yargılamalar, yüksek maliyetler ve hakemlerin bağımsızlığına ilişkin eleştiriler nedeniyle ciddi bir reform tartışmasının odağı hâline gelmiştir. Bu bağlamda, UNCITRAL Working Group III tarafından yürütülen ISDS reformu hem kurumsal hem normatif düzeyde önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Reformun kapsamı ve yöntemi, Avrupa Komisyonu’nun ISDS mekanizmasına ilişkin resmi politika belgelerinde ayrıntılı olarak ele alınmakta; ICSID Review ise akademik tartışmaları derinleştirerek bu dönüşümün hukuki çerçevesini açıklığa kavuşturmaktadır. Bu çalışma, reform sürecinin neyi amaçladığını, hangi adımların atıldığını ve yatırım ortamının geleceğini nasıl şekillendireceğini incelemektedir.

I. Uluslararası Yatırım Kavramı ve Yabancı Yatırımların Hukuki Altyapısı

Küreselleşmeyle birlikte uluslararası yatırımlar önemli ölçüde artmış; buna paralel olarak devletler arasındaki ekonomik ilişkiler de daha karmaşık ve çok yönlü bir hâl almıştır. Bu gelişmeler hem ticari faaliyetlerin desteklenmesi hem de ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların etkin biçimde çözümlenebilmesi amacıyla çeşitli hukuki düzenlemelerin ve uzmanlık alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, yabancı yatırımların güvence altına alınması ve sürdürülebilir bir sistem dâhilinde devam ettirilebilmesi için uluslararası hukukta farklı koruma mekanizmaları ve kavramlar geliştirilmiştir.

A. Yatırım Kavramı

Yatırım kavramının sınırlarının belirlenmesi ve hangi ekonomik faaliyetlerin yatırım olarak kabul edileceğinin tespiti, özellikle uyuşmazlıkların değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Genel anlamıyla yatırım, bir kişinin ekonomik fayda elde etmek amacıyla sermaye, kaynak veya varlıklarını belirli bir faaliyete tahsis etmesi olarak ifade edilirken; yabancı yatırım, ev sahibi devletin ekonomisine, başka bir ülkeye ait sermaye aracılığıyla yatırım yapılması anlamına gelmektedir. Yabancı yatırımcı ise bu sermayeyi ev sahibi ülkeye aktaran gerçek veya tüzel kişiyi ifade eder. Sermaye transferi, bireyler veya şirketler tarafından yapılabileceği gibi

devlet tarafından da gerçekleştirilebilir; bu durumda devletlerarası ekonomik ilişkilerin doğduğu kabul edilmektedir¹.

ICSID Tahkim Heyeti'nin (ICSID Arbitral Tribunal) 2001 tarihli *Salini v. Moroko* kararında, yatırımın unsurlarını belirlemek amacıyla literatüre *Salini Testi* olarak geçen bir dizi ölçüt ortaya konulmuştur. Bu teste göre bir faaliyetin yatırım olarak nitelendirilebilmesi için belirli bir süre devam eden bir ekonomik süreç olması, belli düzeyde risk barındırması ve ev sahibi devletin ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması gerekmektedir². Böylece *Salini testi*, bir faaliyetin yatırım kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini somut kriterler üzerinden incelemeye imkân tanımakta ve yatırım tahkimine konu edilebilecek uyuşmazlıkların sınırlarını daha açık şekilde belirlemektedir.

B. Yabancı Yatırımların Hukuki Altyapısı: Yatırım Anlaşmaları

Yabancı yatırım hukukunun temelini oluşturan yatırım anlaşmaları, yabancı yatırımcı ile ev sahibi devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen, yatırımcının haklarını güvence altına alan ve uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak hukuki çerçeveyi belirleyen en önemli mekanizmalardan biridir. Taraflardan birinin yatırımcı, diğerinin ise yatırımı kabul eden devlet olduğu bu anlaşmaların amacı, bir yandan ev sahibi devletin kalkınmasını desteklerken diğer yandan yatırımcının korunmasını sağlamak ve hakem heyetlerinin yargılama yetkisinin sınırlarını çizmekten ibarettir.

Uluslararası yatırımların artmasıyla birlikte devletler, yatırımcıların hukuki güvenliğini artırmak ve yatırım ortamını teşvik etmek amacıyla ikili yatırım anlaşmalarını -diğer adıyla Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmalarını ("**BIT**")- yaygın biçimde kullanmaya başlamıştır. Bu anlaşmalar, yatırımcıyı ev sahibi devletin keyfi uygulamalarına karşı korumayı hedefleyerek adil ve eşit muamele standartlarının sağlanmasını ve ticari istikrarın devamlılığını

güvence altına alır. BIT'ler bu özelliklerinin yanı sıra yabancı yatırımcı ile ev sahibi devlet arasındaki uyuşmazlıkların uluslararası tahkim yoluyla çözümlenmesini de öngörerek yatırımcıya ek bir hukuki koruma sağlamaktadır.

II. Yatırım Tahkimi

Yatırım tahkimi, yabancı yatırımcı ile ev sahibi devlet arasında doğan uyuşmazlıkların uluslararası tahkim yoluyla çözümünü sağlayan; esneklik, tarafsızlık ve uluslararası nitelik gibi özellikleriyle klasik yargılama süreçlerinden ayrılan bir mekanizmadır.

Yatırım uyuşmazlıkları ad hoc veya kurumsal tahkim yoluyla çözümlenebilmektedir. Ad hoc tahkim, herhangi bir kurumun yönetimi altında yürütülmeyen; hakemlerin ve uygulanacak kuralların taraflarca belirlendiği esnek bir yöntemdir. Bu alanda en çok başvurulun düzenleme ise UNCITRAL Tahkim Kuralları olup yatırım anlaşmalarında bu kurallara yapılan atıf, uyuşmazlıkların UNCITRAL usulleri çerçevesinde çözümlenmesini sağlar. Kurumsal tahkimde ise süreç, kendine özgü prosedürleri bulunan bir tahkim kurumu tarafından yürütülmektedir. Taraflar, yatırım anlaşmaları aracılığıyla uyuşmazlıklarını ICC, SCC, LCIA veya ICSID gibi uluslararası kurumların nezdinde çözüme kavuşturabilirler. Bununla birlikte yatırım tahkiminde en yaygın başvurulun mekanizma ICSID Tahkimi olup uyuşmazlıklarda da ICSID Sözleşmesi uygulanmaktadır.

ICSID tahkimi, taraflardan birinin devlet olması ve uyuşmazlığın bir kamu otoritesinin eylemlerinden kaynaklanması sebebiyle diğer tahkim mekanizmalarına kıyasla daha belirgin bir kamusal nitelik taşımaktadır. ICSID'in ayırt edici özellikleri; şeffaflığa verdiği önem, bağımsız yapısı, yalnızca yatırım uyuşmazlıkları için oluşturulmuş olması ve kararlarının geniş kapsamlı icra kabiliyetidir. Ev sahibi devletin kamu menfaati ile yatırımcının hakları arasındaki dengenin sağlanması amacıyla ICSID yargılamalarında şeffaflık ilkesi ön planda tutulmaktadır. Ayrıca

1 Deniz Antepoğlu, "Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Uluslararası Tahkim Yoluyla Çözümü", *Yüksek Lisans Tezi*, 2021, s. 5

2 Ceyla Özkazanç, "Yatırım Tahkiminde Emsal Karar", *Yüksek Lisans Tezi*, 2019, s. 7

ICSID, devletler arasında yapılan bir uluslararası sözleşmeye dayandığından, ICSID kararlarının sözleşmeye taraf tüm devletlerde doğrudan icra edilebilmesi, onu diğer yatırım tahkimi mekanizmalarından ayıran önemli özelliklerden biridir³.

Yatırım tahkiminin özellikle ICSID nezdinde bu denli yaygın ve etkili bir mekanizma hâline gelmesi, zaman içinde hem devletlerin hem de yatırımcıların beklentilerinin değişmesine ve uygulamada çeşitli tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artan dava sayısı, yargılamaların süresi ve maliyeti, kararların tutarlılığı, kamu yararı ile yatırımcı hakları arasındaki dengein korunması gibi hususlar, mevcut sistemin güncellenmesi ve daha işlevsel hâle getirilmesine yönelik reform ihtiyaçlarını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda ICSID hem tahkim kurallarının modernleştirilmesi hem de yargılamaların daha şeffaf, öngörülebilir ve etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla kapsamlı bir reform süreci başlatmış ve bu süreç yatırım tahkimi pratiğinde önemli yenilikler doğurmuştur. Aşağıda ICSID Reformunun temel hedefleri, kapsamı ve getirdiği başlıca yenilikler ele alınacaktır.

III. ISDS Reformu

A. ISDS Sistemine Yönelik Eleştiriler ve Reform İhtiyacı

ISDS reformu, sistemin yapısal sorunlarının detaylı biçimde tespit edildiği ve çözüm için hem kurumsal hem hukuki önerilerin geliştirildiği bir evredir. UNCITRAL WGIII, reform sürecinin temelini oluşturan sorunları belirlerken yatırım tahkiminde öngörülebilirliği ve güvenilirliği zedeleyen unsurları sistematik biçimde analiz etmiştir. Avrupa Komisyonu'nun resmi politika metinleri ve ICSID Review'da yer alan akademik değerlendirmeler, reform ihtiyacının arkasında yatan sebepler konusunda büyük ölçüde uyumludur. Sistemin tutarsız kararlar üretmesi, farklı tahkim heyetlerinin

benzer hukuki standartları farklı yorumlaması, tahkim süreçlerinin aşırı uzun sürmesi, maliyetlerin yüksek olması, hakemlerin tarafsızlığına duyulan güvenin zayıflaması ve şeffaflık eksikliği bu sorunların başında gelmektedir⁴.

Avrupa Komisyonu belgelerinde özellikle tahkim kararlarının öngörülebilirliği konusundaki eksiklikler vurgulanmaktadır⁵. Bireysel hakem heyetlerinin farklı içtihatlar yaratmasının yatırım hukukunda parçalanmaya yol açtığı belirtilmektedir. ICSID Review'da yayımlanan akademik analizlerde ise yatırım tahkim sisteminin devletlerin düzenleme yapma hakkını zayıflattığına ilişkin eleştiriler de ağırlıklı yer tutmaktadır. Birçok devletin kamu politikaları alanında aldığı kararların yatırımcılar tarafından tahkim yoluyla ciddi tazminat taleplerine konu edilmesi, hukuki belirlilik ve devlet egemenliği arasındaki dengeyi tartışmalı hâle getirmiştir. Bu bağlamda reform, yalnızca tahkim sistemini iyileştirme çabası değil aynı zamanda devletin düzenleme yapma hakkını ve yatırımcının hukuki güvenliğini dengeleyen yeni bir yapısal çerçeve oluşturma girişimidir.

UNCITRAL WGIII, devletlerin beklentilerini toplamakta, alternatif mekanizmaların hukuki ve kurumsal uygulanabilirliğini analiz etmekte ve çok taraflı müzakere ortamında uzlaşi zemini oluşturmaya çalışmaktadır. Avrupa Komisyonu, reformun teknik boyutu kadar siyasi boyutunun da önem taşıdığını, zira yatırım tahkimine yönelik eleştirilerin küresel düzeyde arttığını ve sistemin meşruiyet krizine sürüklendiğini ifade etmektedir.

B. Reformun Bugüne Kadar Atılan Somut Adımları

Bugüne kadar gerçekleştirilen reform adımları, temelde sistemin en çok eleştirilen taraflarına yönelik iyileştirmeleri kapsamaktadır. IC-SID ile UNCITRAL'ın ortak çalışması sonucunda

3 Yard. Doç.Dr. İnci Ataman- Fıganmeşe "Milletlerarası Ticari Tahkim ile Yatırım Tahkimi Arasındaki Farklar", *Public and Private International Law Bulletin*, Volume 31, Issue 1, s.98

4 Ekin Deniz İlhan, "Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıkları ve Yatırım Tahkimi Yargılamasında Karşılaşılan Sorunlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 158, 2022, s. 393 vd.

5 *European Union Parliament Report on the Future European International Investment Policy*, A7-0070/2011 of 22 March 2011, <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2011-0070_EN.html> Erişim: 03.12.2025, s.14.

ortaya çıkan Hakemler İçin Davranış Kuralları, reformun ilk ve en somut ürünlerinden biridir. Bu kurallar, hakemlerin çıkar çatışmalarından uzak şekilde görev yapmasını sağlamayı amaçlamakta ve özellikle *“double-hatting”* uygulamasının yarattığı meşruiyet sorununu gidermek için önemli düzenlemeler içermektedir. Hakemlerin eşzamanlı olarak başka yatırım uyuşmazlıklarında avukat ya da danışman olarak görev almalarının yasaklanması, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesinin güçlendirilmesi açısından kritik bir adım olarak değerlendirilmektedir. Arabuluculuğun teşvik edilmesine yönelik rehber metinler de reformun erken aşamalarında ortaya çıkan önemli bir diğer gelişmedir. Avrupa Komisyonu’nun ilgili politika belgelerinde, yatırım uyuşmazlıklarında dostane çözüm yollarının genişletilmesinin maliyetleri düşürmek ve süreçleri hızlandırmak bakımından kritik olduğuna vurgu yapılmaktadır. UNCITRAL’in hazırladığı arabuluculuk rehberleri, yatırım anlaşmalarına eklenebilecek model hükümler sunarak tarafların tahkime başvurmadan önce daha düşük maliyetli yöntemlerle çözüm aramalarının önünü açmaktadır.

Reform sürecinde kaydedilen bir başka önemli gelişme, Uyuşmazlık Önleme ve Erken Müdahale Araç Setinin oluşturulmasıdır. Bu araç seti, devletlerin kendi iç koordinasyon mekanizmalarını güçlendirmelerine ve yatırımcılarla ilişkilerini daha düzenli bir çerçevede yürütmelerine imkân tanıyacak kurumsal düzenlemeler içermektedir. ICSID Review analizlerinde bu mekanizma, yatırım uyuşmazlıklarının ortaya çıkmadan yönetilmesinde etkili bir önleyici araç olarak değerlendirilmekte ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin idari kapasitesini artırma işlevi öne çıkarılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde sıkça görülen hukuki kapasite eksikliğini gidermek amacıyla çok taraflı bir danışma merkezinin kurulması yönündeki girişim de reformun bugüne kadar atılmış somut adımları arasında yer almaktadır. Avrupa Komisyonu, bu merkezin yatırım tahkimine erişimde eşitsizlikleri azaltacağını

ve devletlerin daha dengeli bir biçimde temsil edilmesine katkı sağlayacağını belirtmektedir.

C. Devam Eden Kurumsal Dönüşüm: MIC ve Temyiz Mekanizması

Reform sürecinin en kritik aşaması, halen müzakere edilmekte olan geniş kapsamlı kurumsal dönüşümdür. Bu dönüşümün iki temel unsuru, Çok Taraflı Yatırım Mahkemesi (Multilateral Investment Court) (*“MIC”*) kurulması ve temyiz mekanizmasının hayata geçirilmesidir.

MIC, Avrupa Komisyonu’nun uzun süredir savunduğu kurumsal bir model olup yatırım tahkimine alternatif yaratmayı amaçlamaktadır.⁶ Bu mahkemenin en önemli özelliği, sürekli görev yapan profesyonel yargıçlardan oluşmasıdır. Böylece tahkim heyetlerinin geçici yapısının neden olduğu dağınıklığın önüne geçilmesi ve karar kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Yargıçların atanma yöntemi, görev süresi ve bağımsızlık güvenceleri, mahkemenin meşruiyetini destekleyen temel unsurlar olacaktır. Avrupa Komisyonu belgelerinde MIC’in, uzun vadede yatırım hukukunun temel kurumu hâline gelebileceği ve devletlerarası iş birliğini güçlendirebileceği vurgulanmaktadır.

Temyiz mekanizması ise reformun en geniş destek bulan yapısıdır. Mevcut ISDS sisteminde kararların nihai olması, hukuki hataların düzeltilmesini imkânsız kılmakta ve sistemin tutarlılığını olumsuz etkilemektedir. Temyiz mekanizması hem hukuki standartların birleştirilmesine hem de hatalı kararların düzeltilmesine imkân tanıyacak bir ikinci denetim katmanı oluşturacaktır. Ancak temyiz mekanizmasının kapsamına ilişkin tartışmalar sürmektedir. Önemli bir görüş ayrılığı, mekanizmanın yalnızca anlaşma temelli uyuşmazlıklara mı yoksa sözleşme temelli uyuşmazlıklara da mı uygulanacağı yönündedir. ICSID Review analizlerinde sözleşme temelli uyuşmazlıkların kapsam dışında bırakılmasının sistemde parçalanma yaratabileceği, yatırımcıların farklı forumlara yönelerek temyiz denetiminden kaçabileceği belirtilmektedir.

6 European Union Parliament, Legislative Train, Haziran 2022, [https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/multilateral-investment-court-\(mic\)/report?sid=6001](https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/multilateral-investment-court-(mic)/report?sid=6001), Erişim: 10.12.2025

D. Reformun Amacı: Tutarlılık, Meşruiyet, Şeffaflık ve Etkinlik

ICSID reformunun temel amaçları, Avrupa Komisyonu'nun politika belgeleri ve ICSID Review analizlerinin ortak değerlendirilmesiyle beş ana kavram etrafında toplanmaktadır. Reformun birinci amacı, kararların tutarlılığını artırmak ve içtihat birliği oluşturmaktır. Farklı tahkim heyetlerinin benzer hukuki standartları farklı yorumlaması, yatırımcılar ve devletler açısından ciddi bir öngörülemezlik yaratmakta; temyiz mekanizması ve MIC gibi kurumsal yapılar bu tutarsızlıkları gidermeye yönelik önemli araçlar sunmaktadır.

İkinci amaç, sistemin meşruiyetini güçlendirmektir. Hakemlerin çıkar çatışmasından uzak bir şekilde görev yapmasını sağlayacak davranış kuralları, MIC'in profesyonel yargıç modeli ve daha şeffaf yargılama süreçleri bu amaca hizmet etmektedir.

Üçüncü amaç, şeffaflığın artırılmasıdır. Kamu yararını ilgilendiren uyuşmazlıklarda kapalı kapılar ardında yürütülen tahkim süreçleri yoğun eleştirilere maruz kalmış; reform belgelerinde şeffaflığın merkezi bir unsur olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Dördüncü amaç, özellikle gelişmekte olan ülkeler için sistemin erişilebilirliğini artırmaktır. Hukuki kapasite eksikliğini giderecek danışma merkezleri ve rehber metinler, devletlerin yatırım uyuşmazlıklarında daha dengeli bir konum elde etmesini sağlayacaktır.

Son olarak reformun beşinci amacı, uyuşmazlık çözümünün etkinliğini artırmaktır. Tahkim süreçlerinin hızlandırılması, maliyetlerin düşürülmesi ve uyuşmazlık önleme mekanizmalarının geliştirilmesi, yatırımcılar ve devletler için daha verimli bir sistem oluşturulması amaçlanmaktadır.

E. Reformun Uluslararası Yatırım Ortamındaki Etkileri

Mevcut uluslararası yatırım ortamı, sözleşme temelli uyuşmazlıklarda belirgin bir artış göster-

mektedir. Enerji, altyapı ve doğal kaynaklar gibi devlet politikalarının yoğun şekilde etkilendiği sektörlerde yatırımcılar ile devletler arasındaki ilişkiler giderek daha karmaşık hâle gelmektedir. ICSID Review'da yayımlanan analizlerde sözleşme temelli uyuşmazlıkların artış hızının, yatırım hukukunun geleceğinde bu tür uyuşmazlıkların daha büyük bir ağırlığa sahip olacağını gösterdiği tespit edilmektedir. Bu durum reformun önemini daha da artırmaktadır çünkü sözleşme temelli uyuşmazlıkların kapsam dışında kaldığı bir temyiz mekanizması veya yatırım mahkemesi, sistemin bütünlüğünü zayıflatacaktır.

Reformun tamamlanmasıyla birlikte uluslararası yatırım ortamında önemli değişiklikler beklenmektedir. Çok taraflı bir yatırım mahkemesinin kurulması ve temyiz mekanizmasının hayata geçmesi halinde hukuki öngörülebilirlik artacak; yatırımcıların risk analizi daha sağlıklı yapılabilir hâle gelecektir. Bu öngörülebilirlik, özellikle enerji dönüşümü süreçlerinde devletlerin aldığı düzenleyici kararların yoğun şekilde tahkime konu olması nedeniyle önem taşımaktadır. Yatırımcılar için daha tutarlı kararların alınması, yatırım risk primini düşürebilir ve sürdürülebilir yatırım akışını güçlendirebilir.

Devletler açısından reform, düzenleme yapma hakkının daha güçlü bir hukuki çerçevede korunması anlamına gelmektedir. Kamu politikası alanında alınan kararların tahkim yoluyla sınanmasında, temyiz mekanizması daha dengeli bir denetim sağlayacaktır. Ayrıca danışma merkezlerinin kurulması, gelişmekte olan ülkelerin ISDS süreçlerinde dezavantajlı konuma düşmesini engelleyebilir. Avrupa Komisyonu'nun değerlendirmelerine göre reform, uzun vadede daha öngörülebilir, daha sürdürülebilir ve daha adil bir uluslararası yatırım ortamı yaratacaktır.

SONUÇ

ISDS reformu, uluslararası yatırım uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılan tahkim mekanizmasını köklü biçimde dönüştürmeyi hedefleyen kapsamlı bir girişimdir. UNCITRAL Working Group III tarafından yürütülen süreç, yalnızca mevcut sorunların giderilmesini değil aynı zamanda geleceğin yatırım uyuşmazlıkları mimari-

sinin kurulmasını amaçlamaktadır. Bugüne kadar atılan normatif adımlar, sistemin iyileştirilmesine önemli katkılar sağlamış; davranış kuralları, arabuluculuk rehberleri ve uyuşmazlık önleme araçları reform sürecinin ilk aşamasını başarıyla tamamlamıştır. Ancak reformun esas dönüşümü, Çok Taraflı Yatırım Mahkemesi ve temyiz mekanizmasının kurulmasıyla gerçekleşecektir. Avrupa Komisyonu'nun resmi politika belgeleri ve ICSID Review'da yer alan akademik analizler birlikte değerlendirildiğinde, bu iki yapının yatırım hukukunda içtihat birliği, meşruiyet ve şeffaflık sağlayarak sistemin temel eksikliklerini giderecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Reformun uluslararası piyasa üzerindeki etkileri ise hem yatırımcıların hem de devletlerin hukuki pozisyonlarını yeniden şekillendirecek ölçüde önemlidir. Daha öngörülebilir bir hukuk düzeni, yatırımcı güvenini artıracak; devletlerin düzenleme yapma hakkı daha net bir çerçeveye kavuşacak; uyuşmazlıkların daha hızlı ve düşük maliyetle çözülmesi yatırım ortamını daha istikrarlı hâle getirecektir. Sonuç olarak ISDS reformu, uluslararası ekonomik ilişkilerin geleceğini belirleyen en önemli hukuki dönüşüm alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

ETİK VE PİYASA ARASINDA SIKIŞAN AVUKATIN REKLAM YASAĞI NEREDE BAŞLAR, NEREDE BİTER?

Burak YILMAZ

Avukat

ÖZET

Bu makale, Türk hukukunda avukatların reklam ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri, tarihsel gelişimi ve güncel dijital meydan okumalar bağlamında analiz etmektedir.

Çalışma, avukatlık mesleğinin "onurlu meslek" anlayışı ile ticari faaliyet arasındaki gerilimden hareketle, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları ile getirilen sınırlamaların felsefi temellerini (meslek onuru, bağımsızlık, müvekkil koruması) incelemektedir. Özellikle sosyal medyanın yarattığı "bilgilendirme" ile "reklam" arasındaki gri alan, disiplin kararları ışığında değerlendirilmekte; Instagram, YouTube gibi platformlarda izin verilen ile yasaklanan içeriklerin ayrımı ortaya konmaktadır.

Karşılaştırmalı hukuk analizi, Türkiye'nin katı yasak modelinden Avrupa'dakine benzer "kontrollü serbestlik" modeline geçiş sürecinde olduğunu ancak kültürel muhafazakarlık ve denetim zorlukları nedeniyle bu geçişin ihtiyatlı ilerlediğini göstermektedir. Sonuç olarak, dijitalleşme, rekabet hukuku ve bilgilendirme hakkı dinamiklerinin, mevzuatta daha fazla esnemeyi kaçınılmaz kıldığı; gelecekte odak noktasının yasaktan ziyade, etik ve şeffaflık iletişim standartlarının geliştirilmesi olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reklam Yapma Yasası, Avukatlık Mesleği, Avukatlık Kanunu, Meslek Kuralları, Serbest Meslek, Meslek Onuru, Kamu Hizmeti, Rekabet Özgürlüğü.

GİRİŞ

Avukatlık mesleği, tarihsel kökleri itibarıyla adalet mekanizmasının ayrılmaz bir parçası ve hukuk devletinin teminatı olarak kabul edilmiştir. Bu niteliğiyle meslek, salt bir hizmet sunumundan öte, kamusal bir misyonu da içinde barındıran "onurlu meslek" (liberal profession) statüsünde değerlendirilmiştir. Ancak küreselleşen dünyada, serbest piyasa dinamiklerinin tüm hizmet sektörlerinde olduğu gibi hukuk alanında da etkisini göstermesi, avukatlık mesleğinin mahiyetine ilişkin temel bir gerilimi beraberinde getirmektedir: Avukatlık, bir kamu hizmeti mi yoksa bir ticari faaliyet midir? Bu ikilem, mesleğin düzenlenmesine ilişkin pek çok kuralın, özellikle de tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine getirilen sınırlamaların temel felsefesini şekillendirmektedir.

Türk hukukunda, Avukatlık Kanunu ve Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları ile düzenlenen "reklam yasağı", bu geleneksel anlayışın somut bir yansımasıdır. Kural, mesleğin ticarete alet edilmesini, haksız rekabeti ve müvekkillerin yanıltılmasını önlemeyi amaçlayarak, mesleğin onuru ve bağımsızlığı ile kamu yararı arasında bir denge kurma iddiasındadır. Geleneksel olarak avukatın reklam yapması, mesleki etik açıdan ciddi bir ayıp ve güveni zedeleyici bir davranış olarak görülmüştür. Bu anlayışın arkasında, hukuki yardımın bir meta değil güvene dayalı özel bir ilişki olduğu; avukatın ise tarafsız bir hukuk danışmanından ziyade, adaletin tecellisine katkıda bulunan bir kamu görevlisi (sui generis) olduğu düşüncesi yatmaktadır.

Ancak dijital iletişim çağı, bu köklü mesleki paradigmayı derinden sarsmaktadır. İnternet, sosyal medya platformları, bloglar ve dijital pazarlama araçları, bilgiye erişim ve kendini ifade biçimlerini radikal şekilde dönüştürmüştür. Avukatlar da artık ofis duvarlarının ötesinde, geniş sanal kitlelere ulaşma imkânına sahiptir. Bu bağlamda, sosyal medya hesabı açarak hukuki gelişmeleri yorumlamak, kamuya açık mahkeme

kararlarını analiz etmek veya yasal değişikliklere dair bilgilendirici içerikler paylaşmak, giderek yaygınlaşan bir mesleki pratik haline gelmiştir. İşte bu noktada, geleneksel “reklam yasağı” anlayışı ile dijital dünyanın sunduğu “bilgilendirme özgürlüğü” arasında kaçınılmaz bir gerilim ortaya çıkmaktadır. Serbest rekabete dayalı bir platformda mesleki faaliyetlerini icra eden avukatların tam olarak rekabetten vazgeçebilmesi mümkün değildir.¹ Paylaşılan bir infografik, yorumlanan bir Yargıtay kararı veya anlatılan bir dava süreci, nerede biter ve izin verilmeyen tanıtım nerede başlar? Bu soru, yalnızca Türkiye’de değil dünyanın pek çok hukuk sisteminde meslek örgütleri, etik kurulları ve akademisyenler tarafından hararetle tartışılmaktadır.

Bu makalenin amacı, Türk hukukundaki avukat reklam yasağını, bu tarihsel felsefi temel ve güncel dijital meydan okuma bağlamında çok boyutlu olarak analiz etmektir. Çalışmanın kapsamı, mevcut hukuki çerçevenin (kanun, tüzük ve meslek kuralları) ortaya konulması, yasağın dayandığı kamu yararı ve etik gerekçelerin irdelenmesi, izin verilen ile yasaklanan eylemlerin sınırlarının belirlenmesi ve özellikle sosyal medya kullanımı gibi gri alanların incelenmesinden oluşmaktadır. Ayrıca konuya karşılaştırmalı hukuk perspektifinden bakılarak ABD ve çeşitli Avrupa ülkelerindeki farklı düzenleme modelleri ele alınacak, Türkiye’nin bu spektrumdaki yeri tartışılacaktır. Nihai hedef, katı bir yasakçı anlayış ile sınırsız bir serbestlik arasında, mesleğin onurunu koruyarak aynı zamanda dijital çağın gerekliliklerine uygun, dengeli ve uygulanabilir bir etik çerçevenin imkânlarını araştırmaktır.

I. TÜRK HUKUKUNDA MEVZUAT VE TARİHSEL GELİŞİM

Türk hukukunda avukatların tanıtım ve reklam faaliyetleri, katı bir yasak anlayışından, sınırları giderek netleşen kontrollü bir serbestlik alanına doğru evrilmiştir. Bu dönüşüm, temel kanuni düzenlemelerin yanı sıra, meslek örgütünün kendi iç tüzük ve yönetmeliklerindeki değişimle de takip edilebilmektedir.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 55. maddesi, konuya ilişkin en üst düzeydeki yasal çerçeveyi çizer. Madde hükmü şöyledir: “*Avukatların iş elde etmek için, reklam sayılabilecek her türlü teşebbüs ve harekette bulunmaları ve özellikle tabelalarında ve basılı kâğıtlarında avukat unvanı ile akademik unvanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır.*”²

Bu madde, geleneksel “davacı arama yasağı” ve “mesleği ticarete alet etmeme” ilkelerini modernize ederek ifade etmektedir. Kanun koyucu, burada üç temel koruma alanı belirlemiştir:

1. Meslek Onuru: Avukatlık statüsünün halk nezdindeki saygınlığını koruma.
2. Güven İlkesi: Müvekkil-avukat ilişkisinin özünü oluşturan güveni istismar etmeme.
3. Mesleki Bağımsızlık: Avukatın, reklam kaygısı veya piyasa baskısı nedeniyle tarafsızlığını ve hukuki öngörüsünü kaybetmesini önleme.

Madde, somut düzenlemeyi ve izin verilen bilgilendirme faaliyetlerinin kapsamını doğrudan Türkiye Barolar Birliği Meslek Kurallarına bırakmış, böylece meslek örgütüne esnek ve güncellenebilir bir düzenleme yetkisi tanımıştır.

Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Meslek Kuralları, avukatın tanıtım faaliyetlerinin sınırlarını çizen en detaylı ve doğrudan uygulanan metindir. İlgili maddeler şunlardır:

Madde 7 (Mesleğin Onuru ve Saygınlığı): “*Avukat, salt ün kazandırmaya yönelik her türlü gereksiz davranıştan titizlikle kaçınmalıdır.*”³ Bu madde, tüm tanıtım faaliyetlerinin üzerine inşa edildiği genel ilkeyi ortaya koyar.

Madde 7 devamı (Tanıtım ve Bilgilendirme): Bu madde, izin verilen spesifik alanları sıralar: *Avukat, büro açılışını ve altı ayı aşan ara vermeden sonra mesleğe dönüşünü; avukatlık ortaklığına girişini ve ortaklıktan çıkışını, reklam niteliğini taşımayacak biçimde, yazılı, işitsel, görsel iletişim araçları ile her türlü çevrim içi mecralarda ilan yoluyla duyurabilir. Avukatın başlıklı kâğıtları, her türlü kartvizit-*

¹ Meral Sungurtekin ÖZKAN, *Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri*, İzmir 2012, s.556.

² *Avukatlık Kanunu, Resmî Gazete 13168 (7 Nisan 1969), Kanun No. 1136, md. 55.*

³ *Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, Türkiye Barolar Birliği Bülteni (26 Ocak 1971), md. 7.*

leri, diğer basılı ve elektronik belgeleri, tabelası reklam niteliği taşıyacak aşırılıkta olamaz. Birden fazla büro edinemez; büronun reklam aracı olmamasına, başka avukatlar, avukatlık büroları ve avukatlık ortaklıklarıyla kalıcı ve sürekli iş birliği yaptıkları izlenimi yaratmamaya dikkat eder.⁴

Eski 1998 tarihli “Reklam Yönetmeliği”ni yürürlükten kaldıran ve dijital çağın gerekliliklerini karşılamak üzere hazırlanan “Türkiye Barolar Birliği Avukatların Tanıtım ve İletişim Faaliyetleri Yönetmeliği”, 2024 yılı başında yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik, meslek kurallarındaki ilkeleri somutlaştırmakta ve özellikle dijital alana ilişkin açıklayıcı hükümler getirmektedir.

Yönetmelik, olumsuz çağrışımlı "reklam" kelimesini terk ederek mesleki kimliğin doğru ve etik şekilde kamuoyuna aktarılmasını ifade eden daha kapsayıcı bir terim benimsemiştir. Web sitesi, blog, sosyal medya profili, podcast ve video içerik platformlarının kullanımı yasal çerçeveye alınmıştır. Analiz veya yorumların "bilgilendirici", "objektif" ve "hukuki yanıltmaya yol açmayacak" nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. "tıklama tuzağı" (clickbait) niteliğindeki abartılı başlıklar yasaklanmıştır. Sosyal medyada yapılan genel soru-cevapların bilgilendirme amaçlı olabileceği ancak somut bir olaya ilişkin bireysel hukuki görüş veya tavsiye verilmesinin (fiili vekalet ilişkisi oluşturabileceğinden) sınırlandırıldığı belirtilmiştir. Tüm iletişim kanallarında avukatın adı, soyadı ve bağlı olduğu baro açıkça görünür olmalıdır.⁵

II. GÜNÜMÜZDE ULAŞILAN DENGİ

Türkiye’de avukatlık mesleğinin tanıtım faaliyetlerinin düzenlenmesi, genel olarak üç evreden geçmiştir:

- 1. Katı Yasak Dönemi (Geleneksel Yaklaşım - 1990'lara kadar):** Avukatlık, tamamen ticari kaygılardan arındırılmış, kamusal bir hizmet olarak görülmüştür. Her türlü reklam ve tanıtım, meslek onuruna aykırı kabul edilmiştir. Davacı aramak, kapı kapı dolaşmak ya da gazetelere ilan

vermek kesinlikle yasaklanmış ve ağır mesleki disiplin cezalarına konu olmuştur.

- 2. Kontrollü Serbestliğe Geçiş ve İlk Düzenleme (1998-2020'ler):** Küreselleşme, artan avukat sayısı, büyük hukuk bürolarının ortaya çıkması ve nihayet internetin yaygınlaşması, geleneksel yasağın sürdürülemez olduğunu göstermiştir. 1998'de yürürlüğe giren ilk “Reklam Yönetmeliği”, devrim niteliğinde sayılmıştır. Bu Yönetmelik, avukatların belirli kurallar çerçevesinde kendilerini tanıtımalarına izin vermiştir. Web sitesi, uzmanlık alanı belirtme gibi kavramlar ilk kez bu metinde yer almıştır. Ancak “reklam” kelimesinin negatif tonu ve uygulamadaki muhafazakâr yorumlar, serbestliği oldukça dar bir alana hapsedmiştir.

- 3. Dijital Çağın Zorlaması ve Modern Uyum Dönemi (2020'ler - Günümüz):** Sosyal medyanın hayatın merkezine oturması ve özellikle genç avukat kuşağının dijital iletişimi doğal bir mesleki araç olarak görmesi, mevcut kuralların yetersiz ve belirsiz kalmasına neden olmuştur. TBB, bir yandan mesleki etiği korumak diğer yandan avukatların çağa ayak uydurmasını sağlamak amacıyla kapsamlı bir revizyona gitmiştir. 2024 Yönetmeliği, bu ihtiyacın ürünüdür. Artık odak noktası, katı bir yasak değil “etik iletişim” ve “doğru bilgilendirme”dir.

Sonuç olarak, Türk hukuk sistemi, avukatların tanıtım faaliyetlerini, kamu yararı ve meslek onurunu koruyan bir denetim mekanizması içinde ancak dijital çağın iletişim imkânlarını da kabul eden “kontrollü ve şeffaf bir iletişim modeli”ne doğru evrilmiştir. Mevcut durum ne tam serbesti ne de mutlak yasak üzerine kuruludur; bilgilendirme ile ticari reklam arasındaki çizginin, meslek örgütü tarafından çizilmeye ve denetlenmeye çalışıldığı dinamik bir dengedir.

III. UYGULAMADA YASAK OLAN EYLEMLER VE SOSYAL MEDYA

Mevzuatta çizilen genel ilkeler, uygulamada somut eylemler ve disiplin kararlarıyla şekillenir.

4 Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, Türkiye Barolar Birliği Bülteni (26 Ocak 1971), md. 7/a,b,d.

5 Türkiye Barolar Birliği Reklam Yasağı Yönetmeliği, Resmi Gazete 25296 (12 Kasım 2023), md. 5-7.

Yasaklanan faaliyetler, geleneksel ve dijital mecralara göre farklılık göstermekle birlikte temel mantık aynıdır: Yanıltıcı, abartılı, karşılaştırmalı ve mesleki onuru zedeleyici içerikler.

Geleneksel Mecralardaki Yasaklar

Tabela ve Ofis İşaretleri: “En İyi Avukat”, “Kasin Çözüm”, “Garantili Boşanma” gibi ifadeler yasaktır. Tabelada sadece ad, soyadı, baro sicil numarası ve “Avukat/Hukuk Bürosu” ibaresi bulunabilir. Yönetmelik tabelanın boyutlarını dahi tespit etmiştir. Buna göre tabela “70 cm x 100 cm” boyutunu geçemez. Ancak birden fazla avukata ya da avukatlık ortaklığına ait tabelalar ile yüksek katlarda kullanılacak tabelalarda bu boyut “100 cm x 150 cm” ye kadar arttırılabilir.⁶ Tek bir kimsenin avukatlığı söz konusu ise tabelasında “Avukatlık Bürosu” ifadesini kullanabilmesi mümkün değildir. Ayrıca bu noktada Avukatlık Kanunu’nun 44. maddesinin de zikredilmesi gerekir. Birlikte çalışan avukatlardan biri ya da birkaçının ad ve/veya soyadının yanında “Avukatlık Bürosu” ibaresinin kullanılması zorunludur.⁷ Danıştay bu halde “Hukuk Bürosu” ifadesinin değil sadece avukatlık bürosu ifadesinin kullanılması gerektiğine karar vermiştir. Zira söz konusu niteleme, müvekkillerin bir tür şirket ile karşı karşıya olduklarını düşünmelerine sebep olabilmektedir.⁸

Kartvizit ve Basılı Evraklar: Müvekkil referansları, başarı yüzdeleri, ödüllerin abartılı şekilde vurgulanması veya meslektaşlardan üstün olduğunu ima eden logo/slogan kullanılmaz. Uzmanlık alanları genel başlıklarla (İş Hukuku, Ceza Hukuku vb.) belirtilebilir.

Dijital Mecralardaki Riskli Alanlar

Dijital dünya, “bilgilendirme” ve “reklam” ayrımını daha belirsiz hale getirmiştir. TBB’nin 2024 Yönetmeliği bu ayrımı şekillendirmeye çalışır. Aşağıdaki içerik ve davranışlar disiplin soruşturması riski taşır:

1. Abartılı ve Yanıltıcı Başlık/İfadeler: Beklenti oluşturan ve genel geçerliliği olmayan iddialar.

2. Somut Başarı ve Referans Paylaşımı: Gizlilik ilkesini ihlâl edebilecek veya yanıltıcı örnekler. Kamuya açık duruşma sonuçları bile, “başarı hikayesi” formatında sunulduğunda yasak ihlâlüne girer.
3. Karşılaştırmalı ve Aşağılayıcı İçerik: Doğrudan veya dolaylı olarak başka avukat veya ofisleri eleştirmek, onlardan daha hızlı/ucuz/başarılı olduğunu ima etmek.
4. Doğrudan Müvekkil Devşirme Çağrılar (Solicitation): Sosyal medyayı potansiyel müşteri kanalına dönüştüren agresif ifadeler.
5. Tıklama Tuzağı (Clickbait) ve Sansasyonel İçerik: Hukuki değerden yoksun, sadece ilgi çekmek için hazırlanmış, duygusal sömürü içeren videolar veya gönderiler.

“Bilgi Verme” ile “Reklam” Arasındaki İnce Çizgi

LinkedIn’de iş hukuku mevzuat değişikliğine ilişkin tarafsız bir makale paylaşmak, YouTube’da “Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Süreci” başlıklı genel bir eğitim videosu hazırlamak, bir blogda, Yargıtay’ın tüketici davalarına ilişkin yeni bir içtihadını özetlemek bilgi verme sınırlarında kaldığı sürece genellikle serbesttir. Buradaki paylaşımların ortak özelliği, içeriğin nesnel, genel, eğitici ve kamu yararına yönelik olması; avukatın kendi hizmetlerine veya başarısına atıfta bulunmamasıdır.

Sosyal medyada sadece “bilgi verici” olarak başlayan bir faaliyet, sistemli bir şekilde kişisel başarı vurgusu yapıldığında, potansiyel müvekkillere çağrıda bulunulduğunda veya içerik sansasyonel bir forma büründüğünde, etik sınırlar aşılabilmektedir. Denetim, her bir paylaşımın tek başına içeriğinden ziyade, genel yapının ve niyetin (sistematiiklik) değerlendirilmesi yönündedir.

IV. REKLAM YASAĞININ NEDENLERİ VE ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Avukatlık mesleğine tanıtım sınırlamaları getiren düzenlemeler, korumayı hedeflediği temel

6 Murat YAVAŞ, “Türk Hukukunda Avukatın Reklam Yapma Yasağı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* sayı:21, 2015, s. 736.

7 Murat YAVAŞ, a.g.m., s. 733.

8 8. Danıştay Dairesi, 07.01.1976 tarih, 4395 E., 26 K. sayılı karar.

değerlerle anlam kazanır. Bu değerler, mesleğin özünü oluşturan ve onu sıradan bir ticari faaliyetten ayıran ilkelerdir.

A. Mesleğin “Ticarileşmesi” Riski ve Bağımsızlık İlkesi

En temel kaygı, hukuki yardımın bir “meta” haline gelerek mesleğin kamu hizmeti ve adalet mekanizmasının bir parçası olma vasfını kaybetmesidir. Reklamın doğası gereği getirdiği “pazarlama baskısı”, avukatın hukuki değerlendirmelerini ve stratejilerini müvekkil kazanma kaygısıyla şekillendirebilir. Günümüzde ticari ilişkilerde sınırların ortadan kalkmaya başlaması, avukatların sayısının hızla artmaya devam etmesi ve bu bağlamda adeta daralmaya başlayan pazarda kendisine daha fazla pay çıkarmak durumunda kalan avukatlar için müvekkil arayışını etkin biçimde gerçekleştirmesini zorunlu hale getirmiştir.⁹ Bu durum, avukatın tarafsız ve bağımsız danışmanlık yapma yeteneğini zedeleyerek mesleğin temel dayanağı olan güveni sarsmaktadır. Yasağın arkasında, adaletin satın alınamaz bir kamu hizmeti olduğu ve bu hizmetin sunumunun da piyasa dilinden mümkün olduğunca ayrı tutulması gerektiği düşüncesi yatmaktadır.

B. Haksız Rekabetin Önlenmesi ve Müvekkilin Korunması

Sınırsız tanıtım, haksız rekabete yol açabilir. Büyük bütçeli reklamlar yapabilen büyük hukuk büroları ile küçük ofisler veya tek avukatlar arasında eşitsiz bir mücadele alanı oluşur. Daha da önemlisi, müvekkil korumasıdır. Yanıltıcı, abartılı veya “garanti” vaat eden reklamlar, hukuki süreçlerin belirsizliklerini anlamakta zorlanan kişileri yanıltabilir, beklentilerini gerçekçi olmayan düzeylere çıkarabilir ve onları savunmasız bırakabilir. Yasağın amacı, rekabetin kalite, tecrübe ve etik ilkeler üzerinden yürümesini sağlamak ve müvekkili aldatıcı pazarlama taktiklerinden korumaktır.

C. Türkiye’de Serbestleşmenin Önündeki Engeller

Türkiye’de daha liberal bir tanıtım modeline geçiş, yapısal ve kültürel engellerle karşılaşmaktadır:

- **Kültürel ve Mesleki Muhafazakarlık:** Avukatlığın “şahsiyetli” ve “vakar” gerektiren bir meslek olduğuna dair köklü anlayış, reklamı “düşük seviyeli bir pazarlık” olarak görmektedir. Bu, meslek içinde özellikle deneyimli kesimlerde güçlü bir direnç oluşturmaktadır.
- **Denetim Zorluğu:** Dijital dünyanın hızı ve yayılma kapasitesi karşısında, etkin ve adil bir disiplin denetimi mekanizması kurmanın pratik zorlukları, serbestleşme konusunda temkinli davranılmasına neden olmaktadır.
- **Kurumsal Otorite ile Rekabet Hukuku Arasındaki Gerilim:** Türkiye Barolar Birliği’nin meslek kuralları koyma yetkisi, Rekabet Kurulu’nun “rekabeti kısıtlayıcı anlaşma ve kararları” yasaklayan düzenlemeleri ile potansiyel bir çatışma alanı yaratmaktadır. Bu da her değişikliğin hukuki açıdan sağlam bir zemine oturtulma zorunluluğunu doğurmaktadır.
- **Sınıfsal Farklılık Korkusu:** Kontrolsüz reklamın, büyük şehirlerdeki büyük bürolar ile taşradaki avukatlar arasında derin bir eşitsizlik ve müvekkil erişiminde adaletsizlik yaratacağı endişesi de serbestleşme tartışmalarında sıklıkla dile getirilmektedir.

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA REKLAM SERBESTİSİ

Farklı hukuk sistemleri, avukatların tanıtım faaliyetlerine ilişkin önemli ölçüde değişken yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu yaklaşımlar, genel olarak iki ana model etrafında şekillenmektedir.

İlk model, ABD’de uygulanan “Anayasal Serbesti Modeli”dir. 1977 tarihli, *Bates v. Arizona* kararıyla¹⁰ ABD Yüksek Mahkemesi, yanıltıcı olmayan avukat reklamlarının Anayasa’nın

9 Selçuk ÖZTEK, *Türk Hukukunda Avukatların Tabi Olduğu Reklam Yasağı*, Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan, İstanbul 2006, s. 673.

10 *Bates v. State Bar of Arizona*, 433 U.S. 350 (1977),

Erişim Tarihi: 21 Aralık 2025, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/433/350/>

Birinci Ek Maddesi kapsamında korunan ticari ifade özgürlüğüne girdiğine hükmetmiştir. Bu yaklaşım, piyasa dinamiklerine ve tüketicinin bilgilendirme hakkına ağırlık verir. Eyalet barolarının rolü, “yanıltıcı, aldatıcı veya baskıcı” reklamları engellemekle sınırlıdır; reklamın kendisi temel bir hak olarak kabul edilir.

İkinci ve daha yaygın olan model ise, Avrupa'daki pek çok ülkede (İngiltere, Almanya, Fransa) benimsenen "Kontrollü Serbestlik Modeli"dir. Bu modelde anahtar kavram "mesleki iletişim"dir. Tanıtım faaliyetleri yasaklanmamış ancak nesnellik, doğruluk, mesleki itibarı koruma ve haksız rekabeti önleme gibi ilkelere sıkı sıkıya bağlanmıştır. Avrupa Birliği hukuku, özellikle Avrupa Adalet Divanı kararlarıyla, meslek kurallarının hizmetlerin serbest dolaşımını ve rekabeti haksız şekilde kısıtlamaması gerektiğinin altını çizerek ulusal düzenlemeler üzerinde liberalize edici bir etki yaratmıştır.

Türkiye'nin konumu ise bu iki model arasında bir geçiş evresini işaret etmektedir. Tarihsel olarak katı bir yasak anlayışına sahip olan Türk hukuku, 1998 Yönetmeliği ve özellikle 2024'teki kapsamlı güncellemeyle, kontrollü serbestlik modeline doğru belirgin bir adım atmıştır. Ancak mesleğin ticarileşmesine yönelik köklü kültürel ve mesleki kaygılar, denetim zorlukları ve rekabet hukuku ile etik arasındaki gerilim, bu geçişi yavaşlatmakta ve uygulamada hâlâ ihtiyatlı bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

SONUÇ

Türk hukukundaki avukat reklam yasağının, katı bir yasakçı anlayıştan kontrollü ve şeffaf bir iletişim modeline doğru evrildiği görülmektedir. 2024 yönetmelik değişikliği, dijital çağın dinamiklerini kabul eden ve “etik iletişim” çerçevesini netleştirmeye çalışan önemli bir adımdır. Ancak uygulamadaki disiplin kararları, geleneksel “meslek onuru” ve “güven ilkesi” vurgusunun halen ağır bastığını göstermektedir. Gelecekte daha fazla bir esneme yani daha liberal kuralların benimsenmesi kaçınılmaz görünmektedir; zira genç avukat neslinin dijital iletişimi benimsemesi, rekabet hukukunun meslek kuralları üzerindeki denetleyici etkisi ve nihayetinde müvekkillerin bilgilendirme hakkı, mevcut dengede liberalleşme yönünde

sürekli bir baskı oluşturacaktır. Bu sürecin sağlıklı ilerleyebilmesi için, yasak ve ceza odaklı bir yaklaşımdan ziyade, avukatları “doğru ve etik iletişim” konusunda eğiten, rehberlik eden ve bu alandaki belirsizlikleri azaltan, işlevsel ve öngörülebilir bir düzenleme anlayışının benimsenmesi gerekmektedir.

ANAYASA MAHKEMESİNİN 3095 SAYILI KANUN’UN 1. MADDESİNE İLİŞKİN İPTAL KARARININ ÖZEL HUKUK İLİŞKİLERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE KARARIN ELEŞTİRİSİ

Mehmet Ali ÇAKI
Avukat

Müjde ÜNAL
Stj. Avukat

ÖZET

Bu makalede, Anayasa Mahkemesi’nin 3095 sayılı Kanun’un 1. maddesine ilişkin iptal kararı, özel hukuk ilişkileri bakımından değerlendirilmekte ve karar eleştirel bir bakışla incelenmektedir. Yüksek enflasyon koşullarında alacağın reel değerinin korunmasına yönelik hassasiyet yerinde görülmekle birlikte 3095 sayılı Kanun’un m. 1’in borcun kaynağına değil faiz oranının taraflarca kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı ölçütüne dayanan genel ve tamamlayıcı bir norm olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çerçevede, kanuni faizin yalnızca “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından Anayasa’ya aykırı bulunmasının, normun lafzı ve sistematigi ile bağdaşmadığı, söz konusu yaklaşımın normun bölünabilirliği ilkesini aşan bir yorum yoluyla kısmi iptal sonucuna yol açtığı tarafımızca düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kanuni Faiz, Temerrüt Faizi, Anapara Faizi, Anayasa Mahkemesi, Mülkiyet Hakkı, Norm Denetimi, Kısmi İptal, Faiz Oranı, Adi İşler, Ticari İşler.

GİRİŞ

Hukukumuzda faiz, kimi zaman paranın kullanımı bedeli kimi zaman borçlunun temerrüdüne bağlanan bir yaptırım kimi zaman ise alacaklının uğradığı zararın asgari düzeyde telafisine hizmet eden tamamlayıcı bir araç olarak karşımıza çıkar. Örneğin 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun (“Faiz Kanunu”) m. 1’de taraflarca faiz oranının kararlaştırılmadığı hâllerde uygulanacak kanuni faiz oranı düzenlenirken Faiz Kanunu’nu m. 2’de temerrüt faizine ilişkin esaslar düzenlenmektedir. Bu düzenleme, faiz oranlarının belirlenmesi bakımından genel ve tamamlayıcı bir nitelik taşımakta olup 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (“TBK”) ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’ndaki (“TTK”) hükümlerle birlikte uygulanmaktadır.

Faiz kurumunun özel hukuk sistematigi içindeki yeri ise esas itibarıyla TBK ve ilgili hükümlerle

rin yaptığı yollamalarla Faiz Kanunu hükümleri çerçevesinde şekillenmektedir. TBK’da faiz, para borçlarına ilişkin genel hükümler kapsamında ele alınmakta özellikle TBK m. 88’de faiz oranına, m. 120’de temerrüt faizine, m. 122’de ise temerrüt faiziyle karşılanamayan zararların giderilmesine imkân tanıyan aşkın (munzam) zarar kurumuna yer verilmektedir.

Ticari ilişkiler bakımından faiz ise TTK hükümleri çerçevesinde farklı bir görünüm arz etmektedir. Ticari işlerde faiz, tarafların tacir sıfatı, işlemin tarafların ticari işletmesi ile ilgili olması ve piyasa koşulları gibi unsurlar dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Ticaret hukukunda faiz, ekonomik riskin ve profesyonel faaliyetin doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ticari faiz rejimi, genel borç ilişkilerine kıyasla daha dinamik ve piyasa gerçeklerine duyarlı bir yapı sergilemektedir.

Tespit edilebileceği üzere faiz, Türk hukukunda tek tip ve yeknesak bir işlev üstlenmemekte, borç ilişkisinin kaynağına, taraf iradesinin kapsamına ve ilgili hukuki ilişkinin niteliğine göre farklı fonksiyonlar üstlenmektedir. Faiz, kimi

durumlarda taraflarca belirlenen bir bedel kimi durumlarda temerrüdün hukuki sonucu kimi durumlarda ise zarar telafi sisteminin tamamlayıcı bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çok katmanlı normatif yapı karşısında, faizin anayasal denetime konu edilmesi ve özellikle kanuni faizin alacağın değerini koruma bakımından yeterliliğinin değerlendirilmesi yargısal anlamda olumlu bir yaklaşım olsa da faiz kurumunun özel hukuk sistematığı içindeki yeri ve diğer telafi mekanizmalarıyla olan ilişkisinin birlikte dikkate alınması gerektiği yadsınamaz bir gerçekliktir.

I. Anayasa Mahkemesi Kararının Konusu, Kapsamı ve Gerekçesi

Anayasa Mahkemesi'nin ("AYM") 22.07.2025 tarihli ve E.2024/24, K.2025/164 sayılı kararı¹ Faiz Kanunu'nun m.1'in 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ("Anayasa") uygunluğunu konu almaktadır. İnceleme, itiraz yolu ile önüne gelen somut norm denetimi kapsamında yapılmış olup başvuru Kahramanmaraş 3. İdare Mahkemesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Dava konusu uyuşmazlık, kamu gücü kullanımından kaynaklanan bir tazminat alacağına geç ödeme yapılması nedeniyle uygulanacak kanuni faiz kuralının alacağın değerini koruyup korumadığı noktasında yoğunlaşmaktadır.

İtiraz konusu kural, **taraflarca faiz oranının kararlaştırılmadığı hâllerde** uygulanacak kanuni faiz oranını düzenlemekte olup para borçlarında alacaklının temerrüt hâlinde talep edebileceği asgari faiz getirisini belirlemektedir. AYM incelemesini, esas itibarıyla Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı çerçevesinde yürütmüş, alacağın ekonomik değerinin korunup korunmadığını değerlendirmiştir.

Kararda, özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu yüksek enflasyonist ekonomik koşullar vurgulanmış, paranın zaman içinde uğradığı değer kaybının, alacaklının mülkiyet hakkı üzerinde doğrudan etkili olduğu belirtilmiştir. AYM, alacağını zamanında tahsil edemeyen kişinin yalnızca borçluya karşı bir talep hakkın-

dan değil aynı zamanda paranın sağladığı iktisadi imkânlardan da mahrum kaldığını ifade ederek bu durumun alacağın reel değerinde ciddi bir azalmaya yol açabileceğini kabul etmiştir. Mahkeme, bu bağlamda faizi "paranın fiyatı" olarak nitelendirmiş ve faizin, alacağın değer kaybını telafi etme işlevi bakımından önemine dikkat çekmiştir.

AYM, söz konusu değerlendirmeler ışığında, Faiz Kanunu'nun m. 1'de öngörülen kanuni faiz oranının, sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri bakımından alacağın değerini korumaya elverişli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çerçevede mahkeme, kuralın anılan borç ilişkileri yönünden mülkiyet hakkını ihlâl ettiğine hükmetmiş ve iptal kararı vermiştir. Buna karşılık, sözleşmeden kaynaklanan borç ilişkileri bakımından kuralın uygulanmasına ilişkin herhangi bir anayasal aykırılık tespiti yapılmamış, iptal kararı bu alanla sınırlı tutulmuştur.

Öte yandan AYM, iptal kararının derhâl yürürlüğe girmesinin hukuki boşluk doğurabileceği gerekçesiyle, iptal hükmünün Resmî Gazete'de yayımlandığı 01/12/2025 tarihinden itibaren dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Bu çerçevede, Faiz Kanunu m. 1, 01/09/2026 tarihine kadar yürürlükte kalmaya devam edecek, söz konusu süre zarfında kanuni faiz oranına ilişkin mevcut düzenlemenin uygulanması sürdürülecektir.

II. Anayasa Mahkemesi'nin Kanuni Faize İlişkin Değerlendirme Yetkisinin Sınırları

AYM'nin norm denetimi yetkisi, Anayasa'nın 148. maddesi uyarınca kanunların, Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesi ile sınırlıdır. Bu yetki, AYM'ye kanun koyucunun yerine geçerek yeni bir normatif düzenleme yapma veya mevcut bir kuralın hukuk sistemindeki işlevini yeniden yorumlama imkânı tanımaz çünkü doğası gereği AYM bir temyiz mahkemesi olmayıp norm denetimini temel hak ve hürriyetler ekseninde gerçekleştirir. Öğretide anayasa yargısının temel fonksiyonunun, yasa-

¹ Anayasa Mahkemesi, 22.07.2025 tarihli, E.2024/24, K.2025/164, Resmî Gazete, 01.12.2025 tarihli ve 33094 sayılı kararı.

ma organının takdir alanını ikame etmek değil normun Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek olduğu açıkça ifade edilmektedir².

Bir kanun hükmünün kısmen iptal edilebilmesi ancak normun bölünebilir (ayrılabilir) olması hâlinde mümkündür. Bölünebilirlik, normun lafzında veya zorunlu anlam çerçevesinde, birbirinden bağımsız olarak uygulanabilir alt düzenlemelerin bulunmasını ifade eder. Normda böyle bir ayırım bulunmadığı hâllerde, iptal kararının normun yalnızca belirli uygulama alanlarıyla sınırlandırılması, klasik anlamda bir kısmi iptal değil normun AYM tarafından yeniden inşa edilmesi sonucunu doğurur. Öğretide bu tür müdahalelerin, anayasa yargısının negatif kanun koyucu niteliğiyle bağdaşmadığı özellikle vurgulanmaktadır³.

Faiz Kanunu m. 1 incelendiğinde, kanuni faizin uygulanma alanını belirleyen ölçütün **borç ilişkisinin kaynağı** değil **faiz oranının sözleşme ile tespit edilip edilmediği** olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim maddede, “*Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa göre faiz ödenmesi gereken hâllerde, miktarı sözleşme ile tespit edilmemişse*” ifadesine yer verilmiş; kanuni faizin uygulanması, borcun sözleşmeden doğup doğmadığına değil tarafların faiz oranı konusunda iradelerini ortaya koyup koymadıklarına bağlanmıştır.

Bu düzenleme tarzı, kanun koyucunun bilinçli bir tercihi işaret etmektedir. Kanun koyucu, faiz rejimini borcun kaynağına göre ayırtırmak yerine, taraf iradesinin varlığı veya yokluğunu esas alan bir sistem kurmuştur. Faiz oranının sözleşme ile belirlenmediği tüm hâllerde kanuni faizin uygulanması öngörülmüştür. Dolayısıyla 3095 sayılı Kanun m. 1, hem sözleşmeden doğan hem de sözleşmeden doğmayan borç ilişkilerini kapsayan, genel ve soyut nitelikte bir tamamlayıcı normdur. Bu yönüyle

normun lafzından, “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından ayrı ve bağımsız bir düzenleme alanı bulunduğu sonucu fikrimizce çıkmamaktadır⁴.

Bu çerçevede AYM'nin, Faiz Kanunu m. 1'i yalnızca “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından iptal etmesi, klasik anlamda bir kısmi iptal görünümü arz etmemektedir. Zira burada iptal edilen, normun metninde yer alan belirli bir ibare veya açıkça ayırtırtılabilir bir düzenleme değil mahkeme tarafından yorum yoluyla oluşturulan bir uygulamadır. Öğretide, normda açıkça yer almayan bu tür ayırımlar üzerinden yapılan iptallerin, anayasa yargısını fiilen pozitif kanun koyucu konumuna yaklaştırdığı ifade edilmektedir⁵.

Bu bağlamda inceleme konusu kararda, AYM'nin kanuni faizi “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından Anayasa'ya aykırı bulması buna karşılık aynı normun sözleşmeden doğan borçlar bakımından Anayasa'ya uygun olduğunu kabul etmesi, normun yapısal özelliklerinden ziyade Mahkeme'nin iktisadi değerlendirmesine dayalı bir ayırım olarak ortaya çıkmaktadır. Oysa yüksek enflasyon koşullarının, alacağın reel değerini aşındırıcı etkisi, borcun sözleşmeden doğup doğmamasına bağlı değildir. Sözleşmeden kaynaklanan borç ilişkilerinde de faiz oranının taraflarca belirlenmemiş olması hâlinde, alacaklı aynı reel değer kaybına maruz kalmaktadır. Bu nedenle enflasyonun alım gücü üzerindeki etkisinin yalnızca sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri bakımından anayasal bir sorun olarak ele alınması, iktisadi açıdan da fikrimizce tutarlı değildir.

Anayasal denetimde belirleyici olan, normun ekonomik sonuçları kadar, normun hukuki yapısı ve kanun koyucu iradesiyle kurduğu ilişkidir⁶. Hal böyle olunca AYM'nin ilgili kararı,

2 Gözler, Kemal; *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, Cilt II, s. 1540 vd.; Kaboğlu, İbrahim Ö.; *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s. 233 vd.

3 Gözler, Kemal; *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, Cilt II, s. 1555; Kaboğlu, İbrahim Ö.; *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s. 245 vd.

4 Yılmaz, Safiye; *Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Yetkisinin Sınırları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2016.

5 Gözler, Kemal; *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, Cilt II, s. 1560 vd.

6 Kaboğlu, İbrahim Ö.; *Anayasa Yargısı*, İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s. 255 vd.

norm denetimi yetkisinin sınırları açısından da tartışmaya açıktır. Özellikle normun lafzında yer almayan bir ayırım üzerinden kısmi iptal yoluna gidilmesi, anayasa yargısının negatif kanun koyucu niteliğiyle bağdaşmadığı ölçüde, kararın doktrinel eleştirisini zorunlu kılmaktadır.⁷

III. Kanuni Faiz – İradi Faiz Ayırımı Işığında “Sözleşmeden Kaynaklanmayan Borç İlişkileri” Kavramının Değerlendirilmesi

Faiz, Türk hukukunda farklı ölçütlere göre çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. Bu ayrımlardan biri, faizin kaynağına göre yapılan ve doktrinde yerleşik olarak kabul edilen iradi (akdî) faiz – kanuni faiz ayrımıdır. İradi faiz, tarafların hukuki işlem kapsamında serbest iradeleriyle kararlaştırdıkları faizi ifade ederken kanuni faiz, faiz borcunun taraf iradesinden değil doğrudan kanundan kaynaklandığı hâlleri ifade etmektedir.

Nitekim öğretide de vurgulandığı üzere, faiz borcunun kanundan kaynaklanması, borcun kendisinin mutlaka sözleşme dışı bir borç ilişkisine dayanmasını gerektirmez. Aksine, sözleşmeden doğan para borçlarında da taraflar faiz oranını kararlaştırmamış olabilir. Bu durumda faiz borcu, sözleşmeye değil kanunun tamamlayıcı hükümlerine dayanır. Bu bağlamda kanuni faiz, sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde de uygulanabilen, akdî faizin kararlaştırılmamış olması hâlinde onun yerini alan bir faiz türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki Türk hukukunda “kanuni faiz” terimi, öğretide her zaman anapara veya temerrüt faizi karşılayacak şekilde kullanılmamaktadır. Kaya, kanuni faizi faiz borcunun kaynağı bakımından ele almakta bu kapsamda kanuni faizin, anapara faizi anlamında da kullanıldığını açıkça belirtmektedir⁸. Benzer şekilde Demir de faiz türlerini anapara faizi ve temerrüt faizi şeklinde ayırmakta, bu

ayrımında “kanuni faiz” teriminin, anapara faizi anlamında kullanıldığına dikkat çekmektedir (Demir, Faiz, s. 504–505)⁹. Bu yaklaşım, kanuni faiz ile anapara faizi kavramlarının öğretide iç içe geçtiğini ve her iki kavramın mutlak biçimde ayrıştırılamayacağını göstermektedir¹⁰.

Bu çerçevede, Faiz Kanunu m. 1’in hukuki niteliğinin değerlendirilmesi bakımından da belirleyicidir. Anılan hüküm, “*Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu’na göre faiz ödenmesi gereken hâllerde*” ifadesiyle, öncelikle mevcut bir faiz borcunun varlığını varsaymakta ve faiz oranının taraflarca kararlaştırılmadığı durumlarda uygulanacak oranı düzenlemektedir. Bu yönüyle m. 1, temerrüt hâline özgü bir yaptırım faizi değil faiz oranı kararlaştırılmamış para borçlarında anapara üzerinden işleyen kanuni faizi yani anapara faizini düzenlemektedir.

Bu itibarla, esasen anapara faizine ilişkin bir düzenleme niteliği taşıyan Faiz Kanunu m. 1’e dayanılarak doğan faiz borcunun, borcun kaynağı itibarıyla “sözleşmeden kaynaklanmayan” bir borç ilişkisine bağlanması dogmatik olarak mümkün değildir. Zira anapara faizi ancak mevcut bir anapara borcu varsa söz konusu olabilir. Bu borcun da çoğu durumda bir sözleşmesel ilişkiye dayanması olağandır. Faiz oranının taraflarca kararlaştırılmamış olması, borcun sözleşmesel karakterini ortadan kaldırmadığı gibi bu borcu sözleşme dışı bir borç hâline de getirmez.

Bu noktada AYM’nin iptal kararında esas aldığı “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” ölçütünün, hukukta faizi açıklamakta kullanılan kavramsal yapıyı da göz ardı ettiği görülmektedir. Kanuni faizi, yalnızca sözleşme dışı borç ilişkilerine özgü bir faiz türü gibi ele almak ve bu şekilde bir ayırma giderek iptal hükmü kurmak kavramsal bir tartışmayı tetiklemektedir. Bu nedenle AYM’nin esasen kanuni faizi “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından sınırlı bir anayasal sorun

7 Gözler, Kemal; *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, Cilt II, s. 1570 vd.

8 Arslan, Kaya; *Adi ve Ticari İşlerde Faiz, Makalelerim I*, İstanbul, 2012, s. 10.

9 Demir Nevin; 3095 Sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunun Uygulama Alanı ve Eleştirisi” İBD, C. 60 S.6-8-9, Temmuz Ağustos Eylül 1986, s.500-508.

10 Ülgen, Hüseyin-Helvacı Mehmet- Kaya, Arslan-Nomer Ertan, N. Fusun, *Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, Kasım*, 2022, s. 27.

olarak ele alması hem faiz türlerine ilişkin ayırımlarla hem de Faiz Kanunu'nun sistematığı ile örtüşmemektedir.

IV. İptal Kararının Adi ve Ticari İşlerde Anapara ve Temerrüt Faizine Etkisi

AYM'nin Faiz Kanunu m. 1'i "sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri" bakımından iptal eden kararının pratik etkilerinin değerlendirilebilmesi, öncelikle faiz türleri arasında özel hukukta kabul edilen ayırımların esas alınmasını gerektirmektedir. Zira faiz gerek borçlar hukuku gerek ticaret hukuku bakımından tek tip bir kurum olmayıp borcun niteliğine, tarafların sıfatına ve faizin işletildiği döneme göre farklı hukuki rejimlere tabi tutulmaktadır.

A. Adi İşlerde Anapara ve Temerrüt Faizi Rejimi

1. Adi İşlerde Anapara (Kanuni) Faizi

TBK m. 88 uyarınca, adi işlerde anapara faizi oranı kural olarak taraflarca serbestçe kararlaştırılabilir. Ancak bu serbesti mutlak olmayıp kanun koyucu tarafından açık bir üst sınırla sınırlandırılmıştır. Anılan hükme göre sözleşme ile kararlaştırılan anapara faizi oranı, yürürlükteki kanuni faiz oranının yüzde elli fazlasını aşamaz. Bu düzenleme emredici nitelikte olup borçlunun aşırı faiz yükü altına sokulmasını önlemeye yöneliktir.

Faiz oranının sözleşme ile hiç kararlaştırılmamış olması hâlinde ise Faiz Kanunu m. 1 devreye girmektedir. Anılan hüküm uyarınca TBK'ya göre faiz ödenmesi gereken hâllerde, faiz oranı sözleşme ile tespit edilmemişse kanuni faiz uygulanır.

Bu bağlamda önemle belirtilmelidir ki 20/5/2024 tarihli ve 8485 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Faiz Kanunu m. 1 uyarınca uygulanacak kanuni faiz oranı, 1/6/2024 tarihinden itibaren yıllık %24 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla iptal kararının verildiği tarihte, adi işlerde sözleşme ile faiz oranı kararlaştırılmamış para borçlarında uygulanmakta olan kanuni anapara faizi oranı %24'tür.

Bu oran esas alındığında, TBK m. 88 gereği adi işlerde sözleşme ile kararlaştırılabilecek azami anapara faizi oranı %36'dır. Bu sınırı aşan faiz şartları, TBK m. 88'in emredici niteliği gereği geçersiz olup aşan kısım yerine kanuni sınır uygulanır.

2. Adi İşlerde Temerrüt Faizi

Adi işlerde temerrüt faizi borçlunun muaccel bir borcu süresinde ifa etmemesi hâlinde devreye giren ve yaptırım niteliği ağır basan bir faiz türüdür. Temerrüt faizi, TBK m. 120 ve Faiz Kanunu m. 2 hükümleri çerçevesinde düzenlenmektedir.

TBK m. 120 uyarınca, sözleşme ile kararlaştırılabilecek temerrüt faizi oranı da sınırsız değildir. Buna göre temerrüt faizi oranı, yürürlükteki kanuni faiz oranının yüzde yüz fazlasını aşamaz. Bu çerçevede, kanuni faiz oranının %24 olduğu mevcut durumda, adi işlerde sözleşme ile kararlaştırılabilecek azami temerrüt faizi oranı %48'dir.

Sözleşmede temerrüt faizi oranının kararlaştırılmamış olması hâlinde ise, Faiz Kanunu m. 2 uyarınca temerrüt faizi, kural olarak kanuni faiz oranı (%24) üzerinden hesaplanır.

3. İptal Kararının Adi İşlerdeki Etkisi

AYM'nin Faiz Kanunu m. 1'i "sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri" bakımından iptal eden kararının, adi işlerde özellikle anapara faizi rejimi bakımından tartışmalı sonuçlar doğurmaya elverişli olduğu tarafımızca tespit edilmektedir. Zira m. 1, adi işlerde sözleşmeden doğan para borçlarında da faiz oranının kararlaştırılmamış olması hâlinde uygulanmaktadır.

Bu nedenle iptal kararı, tarafların sözleşmede bir faiz oranı kararlaştırmadıkları takdirde, adi işlerde sözleşmeden doğmayan borçlar altında kanuni anapara faizini de kapsayacak şekilde yorumlanıp yorumlanmayacağı tartışmasını doğurmaktadır. Buna karşılık, temerrüt faizi rejimi bakımından iptal edilen hükmün fikrimizce doğrudan bir etkisinden söz etmek mümkün değildir zira temerrüt faizi, gerek TBK m. 120 gerekse Faiz Kanunu m. 2 kapsamında ayrıca düzenlenmiş bulunmaktadır.

B. Ticari İşlerde Anapara ve Temerrüt Faizi

1. Ticari İşlerde Anapara (Kanuni) Faizi

Ticari işlerde anapara faizi bakımından kural olarak sözleşme serbestisi geçerlidir. Tacirler arasında yapılan para borcu içeren sözleşmelerde faiz oranı taraflarca serbestçe belirlenebilir. Bununla birlikte faiz oranının sözleşme ile hiç kararlaştırılmamış olması hâlinde, Faiz Kanunu m. 1 devreye girmektedir. Bu hüküm, borcun ticari veya adi nitelikte olmasına bakmaksızın, faiz oranının sözleşme ile tespit edilmediği hâllerde kanuni faizin uygulanacağını öngörmektedir.

Bu çerçevede, 20/5/2024 tarihli ve 8485 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 1/6/2024 tarihinden itibaren %24 olarak belirlenen kanuni faiz oranı, ticari işlerde de sözleşme ile faiz oranı kararlaştırılmamış para borçlarında kanuni anapara faizi olarak uygulanmaktadır.

Ticari işlerde anapara faizi bakımından TBK m. 88'de öngörülen kanuni faizin %50 fazlası sınırı, öğretilerde de işaret edildiği üzere uygulanmaz. Zira ticari işlerde faiz serbestisi, borçlunun korunmasından ziyade ticari riskin paylaşımı esasına dayanmaktadır. Bu nedenle ticari sözleşmelerde, anapara faizine ilişkin üst sınır, genel olarak dürüstlük kuralı (TBK m. 27) çerçevesinde denetlenmektedir.

2. Ticari İşlerde Temerrüt Faizi

Ticari işlerde temerrüt faizi, adi işlerden farklı olarak, kanuni faiz oranına sıkı biçimde bağlı olmayan ve piyasa koşullarını esas alan özel bir düzenlemeye tabidir. Bu farklılaşmanın temelinde, ticari hayatta borçlunun temerrüdünün alacaklı bakımından doğurduğu ekonomik riskin daha yüksek olduğu kabulü yer almaktadır. Kanun koyucu bu nedenle, ticari temerrüt faizini genel faiz rejiminden ayırarak daha dinamik bir ölçüye bağlamıştır.

Bu alandaki temel düzenleme, Faiz Kanunu m. 2/2'de yer almaktadır. Anılan hükme göre ticari iş-

lerde temerrüt faizi bakımından kural olarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ("TCMB") önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı, kanuni faiz oranından yüksek ise, alacaklı tarafından temerrüt faizi olarak bu oran eğer ki taraflarca sözleşme ile bir faiz oranı kararlaştırılmamışsa, talep edilebilir.

Bununla birlikte, aynı hükümde ticari temerrüt faizinin yıl içinde piyasa koşullarından tamamen kopmasını önlemek amacıyla düzeltici bir mekanizma da öngörülmüştür. Buna göre 30 Haziran günü geçerli olan kısa vadeli avans faizi, önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan avans faizinden beş puan veya daha fazla farklılık gösteriyorsa, yılın ikinci yarısında (1 Temmuz-31 Aralık dönemi) ticari temerrüt faizi olarak 30 Haziran günü geçerli olan oran uygulanacaktır.

Bu çerçevede 2025 yılı bakımından ticari temerrüt faizi rejimi iki ayrı dönem hâlinde belirlenmektedir. TCMB'nin resmî "Reeskont ve Avans Faiz Oranları" verilerine göre 31 Aralık 2024 tarihinde geçerli olan kısa vadeli avans işlemleri için uygulanan faiz oranı %49,25'tir. Bu oran, aynı dönemde yürürlükte bulunan %24'lük kanuni faiz oranının üzerinde olduğundan, 2025 yılının ilk yarısında (1 Ocak-30 Haziran 2025) ticari işlerde temerrüt faizi olarak uygulanabilecek oranı ifade etmektedir.

Öte yandan, 30 Haziran 2025 tarihi itibarıyla TCMB tarafından kısa vadeli avans işlemlerinde uygulanan faiz oranı %44,25 seviyesine düşmüştür. Bu oran, 31 Aralık 2024 tarihindeki %49,25 oranından beş puanlık bir farklılık göstermektedir. Kanunda öngörülen eşik sağlandığından, 2025 yılının ikinci yarısında (1 Temmuz-31 Aralık 2025) ticari temerrüt faizi olarak %44,25 oranı geçerli olacaktır.¹¹

3. İptal Kararının Ticari İşlerdeki Etkisi

AYM'nin iptal kararı, ticari işlerde de temerrüt faizi rejimine doğrudan etki etmemektedir. Ancak m. 1'in ticari işlerde de anapara faizi bakımından tamamlayıcı bir norm olduğu dikkate

¹¹ . Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2025). Reeskont ve avans faiz oranları.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2025).

alındığında, iptal kararının ticari sözleşmelerden doğan ve faiz oranı kararlaştırılmamış para borçlarında belirsizlik yaratma potansiyeli bulunduğunu tespit etmekteyiz.

SONUÇ

AYM'nin Faiz Kanunu m. 1'e ilişkin iptal kararı alacağın reel değerinin korunması ve mülkiyet hakkının etkin güvencesi bakımından haklı bir hassasiyete dayanmaktadır. Yüksek enflasyon koşullarında, uzun süre tahsil edilemeyen para alacaklarının yalnızca nominal olarak korunmasının yeterli olmadığı, faiz kurumunun alacağın değerini muhafaza eden tamamlayıcı bir araç olduğu yönündeki tespitler iktisadi bir gerçekliktir.

Ne var ki anayasal denetimin meşruiyeti ve sınırları bakımından belirleyici olan husus, yalnızca normun ekonomik etkileri değil aynı zamanda normun hukuki yapısı, sistem içindeki işlevi ve kanun koyucu iradesiyle kurduğu ilişkidir. Bu açıdan bakıldığında, Faiz Kanunu m. 1'in uygulanma alanını borcun kaynağına göre değil faiz oranının taraflarca kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı ölçütüne bağlayan açık ve genel bir düzenleme olduğu görülmektedir. Normun lafzında veya zorunlu anlam çerçevesinde “sözleşmeden kaynaklanan” ve “sözleşmeden kaynaklanmayan” borç ilişkileri arasında bir ayırım bulunmamaktadır.

Bu nedenle AYM'nin kanuni faizi yalnızca “sözleşmeden kaynaklanmayan borç ilişkileri” bakımından Anayasa'ya aykırı bularak kısmi iptal yoluna gitmesi, normun bölünebilirliği ilkesini aşan bir yorum faaliyeti olarak nitelendirilebilir. İptal edilen alan, norm metninde yer alan belirli bir düzenleme değil mahkeme tarafından iktisadi değerlendirmeler ışığında oluşturulan soyut bir uygulama alanıdır. Bu durum, anayasa yargısının negatif kanun koyucu niteliğiyle bağdaşmayan bir sonuca işaret etmektedir.

Öte yandan öğretilde kanuni faizin, özellikle Faiz Kanunu m.1 bağlamında, anapara faizi niteliği taşıdığı yönündeki yerleşik görüşler dikkate alındığında, bu faize dayanarak doğan borçların “sözleşmeden kaynaklanmayan” bir

borç kategorisine yerleştirilmesi dogmatik olarak da isabetli değildir. Zira anapara faizi, çoğu durumda sözleşmesel bir para borcunun varlığını işaret etmekte ve faiz oranının kanun tarafından belirlenmiş olması, borcun sözleşmesel karakterini ortadan kaldırmamaktadır.

OTOMATİK KARAR VERME MEKANİZMALARI: RİSKLER, SORUMLULUK VE İNSAN GÖZETİMİ

Eylül GÜRCEĞİZ
Stj. Avukat

Roşan ÖZBİNGÖL
Stj. Avukat

ÖZET

Otomatik karar verme mekanizmaları hız ve verimlilik sağlamasına karşın özellikle kişisel verilerin işlenmesi hususunda mahremiyet, şeffaflık, algoritmik önyargı ve ilgili kişi hakları bakımından gözetilmesi gereken hususlar içerirler. Çalışmada, Avrupa Birliği düzenlemeleri ile ulusal hukuk kapsamında otomatik karar verme mekanizmalarına yönelik hukuki çerçeveye değinilecek ve konuya ilişkin güncel içtihat doğrultusunda ilgili kişi hakları ile şeffaflık yükümlülükleri tartışılacaktır. Akabinde otomatik karar verme mekanizmalarının profillemeye ile olan ilişkisinin sınırları çizilecek olup bu tür uygulamalarda insan gözetiminin niteliği, etkili gözetim için gerekli unsurlar ve hatalı varsayımlar incelenerek söz konusu mekanizmaların risklerini azaltmaya yönelik yaklaşımlar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Otomatik Karar Verme Mekanizması, İnsan Gözetimi, Otomasyon, Kişisel Veri, Schufa Kararı.

GİRİŞ

İş süreçlerinin yönetiminde hız, maliyet etkinliği ve operasyonel verimlilik arayışı teknolojideki yeniliklerin ortaya çıkmasında harekete geçirici unsurlar arasında yer almaktadır. Teknolojinin de gelişimi ile başlangıçta yalnızca mekanik süreçleri kolaylaştırmak amacıyla geliştirilen otomasyon sistemleri, günümüz itibarıyla insan müdahalesine ve katkısına neredeyse ihtiyaç duyulmaksızın bağımsız karar alabilen sistemlere dönüşmüştür. Söz konusu dönüşüm, iş süreçlerini daha pratik hale getiren araçların yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen pratikliği sağlamak adına Birleşik Krallık Veri Koruma Otoritesi (Information Commissioner's Office ("ICO")) tarafından "insan müdahalesi olmaksızın otomatik araçlarla karar verme süreci" olarak tanımlanan otomatik karar verme (automated decision-making ("ADM")) mekanizmaları yaygın olarak kullanılmaktadır. ICO'ya göre otomatik karar verme mekanizmaları olgusal / fiilî (factual) verilere dayanabilmekle birlikte dijital olarak oluşturulmuş profillere veya

çıkartım yoluyla elde edilen (inferred) verilere de dayanabilmektedir.

ADM mekanizmaları hız ve tutarlılık sağlayarak çeşitli sektörlerde kullanılabilme ve daha istikrarlı kararlar alabilme yönünde olumlu özellikleri haiz olsa da özellikle kişisel verilerin yoğun biçimde işlendiği bu yapılar, mahremiyetin korunması bakımından zaman zaman olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. İlgili kişiler kişisel verilerinin bir ADM sürecine konu olduğunu fark etmeyebilmekte, ADM mekanizmaları dijital araçların içine yerleştikçe algoritmik önyargı ve hatalı sınıflandırma risklerini de beraberinde getirerek ayrıca ilgili kişileri etkileyecek nitelikte olumsuzluklar doğurabilmektedir. Anılan nedenle, riskleri bertaraf edebilmek adına bu tür mekanizmalarda insan gözetiminin bulunması, tek başına yeterli olmamak kaydıyla önemli bir güvenlik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, ADM mekanizmalarının insan gözetimi dahilinde işlevselleştirilmesi, sistem doğru tasarlanmadığında tek başına yeterli bir çözüm sunamayabilecek ve hatta hatalı / önyargılı olarak atfedilebilecek sonuçların önüne geçmekte de yetersiz kalabilecektir. Bu durum, insan gözetiminin yalnızca sistemden kaynaklanan sorumluluğun insan faktörüne aktarılmasıyla

1 Information Commissioner's Office (ICO) "Automated decision-making and profiling," Erişim Tarihi: 20 Kasım 2025 <https://ico.org.uk/for-organisations/uk-gdpr-guidance-and-resources/individual-rights/automated-decision-making-and-profiling/>

sınırlı kalan, diğer bir ifadeyle, biçimsel olarak devredilmiş bir araç haline gelme riskini de beraberinde getirmektedir.

I. AVRUPA BİRLİĞİ MEVZUATI VE ULUSAL HUKUK KAPSAMINDA ADM

Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü'nün ("GVKT") profileme de dahil olmak üzere otomatik münferit karar almayı düzenleyen 22. maddesi uyarınca, kişisel verilerin işlenmesi süreçleri düzenlenmiş olup buna göre *"İlgili kişi kendisiyle ilgili hukuki sonuçlar doğuran veya kendisini önemli ölçüde etkileyen, profileme dahil olmak üzere, yalnızca otomatik işlemeye dayalı bir karara tabi tutulmama hakkına sahiptir."* Söz konusu işlemenin: (i) veri sorumlusu ile ilgili kişi arasında bir sözleşmenin imzalanması veya ifası için gerekli olması, (ii) veri sorumlusunun tabi olduğu ve ilgili kişinin hak ve özgürlükleri ile meşru menfaatlerinin güvence altına alınması için uygun tedbirlerin de belirtildiği Avrupa Birliği veya üye devlet hukuku tarafından yetkilendirilmiş olması veya (iii) ilgili kişinin açık rızasına dayanması halleri ile sınırlı olarak işbu hükme istisna tanınmıştır. Görüldüğü üzere üç ana unsur ekseninde madde uygulama alanı bulabilecek olup bunlar: (i) ilgili kişiye yönelik olarak verilen bir kararın varlığı, (ii) söz konusu kararın profileme de dahil olmak üzere münferit olarak ADM mekanizması tarafından verilmesi ve son olarak (iii) söz konusu kararın ilgili kişi üzerinde olumlu ya da olumsuz olmasından arı nitelikte önemli bir etkisinin bulunmasıdır.

Nitekim Avrupa Adalet Divanının ("CJEU") *OQ v Land Hessen*³ ("Schufa") kararında GVKT'nin 22. maddesinin uygulanabilmesi için aynı üç unsurun varlığının arandığı görülmektedir. CJEU, söz konusu üç unsurun kümülatif bir şekilde bulunması gerektiğini vurgularken aynı zamanda ADM mekanizması sonucunda ortaya çıkan sonucun / kararın ilgili kişi üzerinde ya doğrudan hukuki bir etki yaratması veya benzer şekilde ilgili kişiyi önemli ölçüde etkilemesi

gerektiğini de açıkça belirtmektedir. Bu etkiyle kastedilen ise, üçüncü bir tarafın veri sorumlusunun belirlediği olasılık değerini esas alarak ilgili kişi hakkında işlem yapmasıdır, başka bir ifadeyle, karar sürecinin söz konusu olasılık değerine "güçlü bir şekilde" dayanmasıdır. Örneğin, Schufa kararında incelenen sistemde, Alman hukukuna tabi özel bir şirket olan veri sorumlusu niteliğini haiz Schufa, sözleşmeli ortaklarına üçüncü kişilerin kredi değerliliğine ilişkin olasılık temelli skorlar sunmakta olup matematiksel ve istatistiksel işlemlerle hesaplanan bu skorlar kişinin gelecekteki davranış olasılığına (örn. kişinin ödeme yeterliliği, maddi gücündeki olası değişimler) ilişkin bir tahmini yansıtmaktadır. Skorların oluşturulması (scoring) ise, ilgili kişinin benzer özelliklere sahip bir gruba atanarak söz konusu gruptaki bireylerin yakın davranışlarda bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Esasen, atama yapılan gruptaki davranış kalıpları ilgili kişiye atfedilmektedir. CJEU, ilgili kişinin Schufa tarafından belirlenen ve bankaya bildirilen olasılık değerinin ilgili kişiye kredi verilmesi bakımından belirleyici bir rol oynadığı gerekçesiyle söz konusu durumun "ilgili kişinin üzerinde hukuki sonuçlar doğurduğunu" ya da "ilgili kişiyi önemli ölçüde etkilediğini" değerlendirmiş ve ilgili mekanizmayı ADM olarak nitelendirmiştir.

Buna ek olarak, ilgili kişinin erişim hakkını düzenleyen GVKT'nin 15. maddesinde de ADM mekanizmalarına açık şekilde değinildiği görülmektedir. Şöyle ki maddenin 1. fıkrasının (h) bendine göre profileme de dahil olmak üzere otomatik karar alma süreçlerinin varlığı hakkında bilgi isteme hakkı bulunan ilgili kişi, bu tür işlemlerde kullanılan mantığa dair anlamlı bilgiler ile kişisel veri işleme faaliyetinin kendisi açısından doğurduğu önem ve muhtemel sonuçlara ilişkin bilgilere erişme hakkına sahiptir⁴. Bu çerçevede, ADM süreçlerine ilişkin anlamlı bilgi edinme hakkının önemi daha da görünür hâle gelmektedir. Zira ilgili kişiler, çoğu zaman bir

² General Data Protection Regulation (GDPR), "Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016," Official Journal of the European Union, L119, 1–88, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2025 <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>

³ Court of Justice of the European Union, "OQ v Land Hessen, Case C634/21, ECLI:EU:C:2023:957, 7 December 2023, EUR-Lex" Erişim Tarihi: 21 Kasım 2025 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CJ0634>

⁴ General Data Protection Regulation (GDPR), "Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016," Official Journal of the European Union, L119, 1–88, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2025 <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>

ADM mekanizmasına tabi tutulduklarını dahi fark edememekte, fark ettikleri durumlarda ise sistemin işleyişine ilişkin daha fazla açıklama talep etme ihtiyacı duyabilmektedir. Nitekim bu hususun yargı kararlarında ve kişisel verileri koruma otoritesinde de karşılık bulduğu görülmekte olup ilgili kişinin kişisel verilerinin işlenme biçimi hakkında veri sorumlusu niteliğini haiz şirketten bilgi talep ederek GVKT'nin 15. maddesi uyarınca erişim hakkını kullanmasını konu edinen Avusturya Veri Koruma Otoritesinin kararında, şirketin verdiği yanıt eksik ve yetersiz bulunmuştur. İlgili kişinin erişim hakkının ihlâl edildiği sonucuna varılan ilgili kararda, özellikle ADM sürecinde kullanılan kişisel veriler ve söz konusu verilerin kredi skoruna etkisi konusunda yeterli açıklama yapılmamasının GVKT'nin 15. maddesinin 1. fıkrasının (h) bendinin ihlâli niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu karara karşı şirket tarafından Federal İdare Mahkemesine başvurulmuş olup yargı makamınca veri koruma otoritesinin kararı kısmen onanmıştır. Akabinde yine şirket tarafından temyiz yoluna gidilmiş olup Avusturya Yüksek İdare Mahkemesi (Verwaltungsgerichtshof), Dun & Bradstreet Austria⁵ kararında, şirketin gerçekten de bir ADM süreci işlettiğini, buna rağmen ilgili kişiye anlamlı bir bilgi sağlamadığını vurgulayarak temyiz başvurusunu reddetmiştir. Anılan kararda ayrıca şirketin sunduğu bilgilerin son derece genel ve belirsiz olduğu, hangi verilerin kredi skorunu nasıl etkilediğinin yeterli açıklıkla ortaya konulmadığı üzerinde durulmuştur.

GVKT'nin 15. maddesinin 1. fıkrasının (h) bendinde değinilmiş olan "anlamlı bilgilendirme" kavramı, söz konusu kararda ADM süreçlerinde ilgili kişiye sağlanması gereken bilgilendirmenin niteliğine ilişkin ölçütleri açık biçimde ortaya koyarak açıklanmaktadır. Buna göre bilgilendirmenin anlamlı sıfatını haiz olabilmesi için ilgili kişiye sunulan bilgilerin açık,

şeffaf ve anlaşılır olması, kişisel verilerin nasıl kullanıldığını ve hangi faktörlerin sonucu etkilediğini anlayabilecek bir düzeyde içeriğe sahip olması gerekmektedir. İncelenen kararda, şirketin ticari sır gerekçesiyle bilgi paylaşmaktan kaçınması da kabul edilmemiştir. Mahkemeye göre kredi skorlama yöntemi ticari sır niteliği taşıyabilecek olmakla birlikte bu durum ilgili kişinin ADM sürecinin mantığını ve kişisel verilerinin sonuca etkisini öğrenme hakkını ortadan kaldırmamaktadır. CJEU içtihadı da bu yaklaşımı desteklemekte olup ticari sırların bilgiye erişimin tamamen reddi için tek başına yeterli bir gerekçe oluşturmaması gerektiğini ve olayın koşullarına göre bir denge kurulmasının önemini belirtmektedir. Dolayısıyla ticari sır koruması bulunsu dahi ilgili kişiye anlamlı bilgilere erişim hakkı tanınmalıdır.

Öte yandan, ilgili kişilerin ADM sürecine dahil olup olmadıklarını çoğu durumda tespit edememeleri, bu yükümlülüğün önemini daha da artırmaktadır. Avrupa Veri Koruma Kurulu ("EDPB"), ADM mekanizmalarının genellikle arka planda, ilgili kişi için görünür vaziyette olmayan bir metotta işlediğini, dolayısıyla bireylerin otomatik karar süreçlerini kendi başlarına tespit etmelerinin her durumda mümkün olmayabileceğini belirtmektedir⁶. ADM mekanizmalarının tasarımıyla kaynaklanan bu görünmezlik nedeniyle ilgili kişinin aldığı bir kararın otomatik bir işleme dayanıp dayanmadığını ayırt etmesini güçleştirmektedir⁷. Bu durum, ADM'ye karşı sağlanan hukuki güvencelerin ulusal düzeyde nasıl düzenlendiğinin de incelenmesini gerektirmektedir. 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu ("**Kanun**") kapsamında doğrudan doğruya ADM mekanizmasını düzenleyen bir madde bulunmamasıyla birlikte "İlgili kişinin hakları" başlıklı II. maddenin 1. fıkrasının (g) bendinde "İşlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin

5 Verwaltungsgerichtshof, Erkenntnis vom 7. April 2022, Ro 2020/04/0010 Erişim Tarihi: 27 Kasım 2025

[https://gdprhub.eu/index.php?title=VwGH_\(Austria\)_-_Ro_2020/04/0010](https://gdprhub.eu/index.php?title=VwGH_(Austria)_-_Ro_2020/04/0010); Temyize konu Avusturya Veri Koruma Otoritesi kararına ilişkin detaylara, Verwaltungsgerichtshof kararında yer verilmiştir.

6 European Data Protection Board (EDPB) "Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679" Erişim Tarihi: 4 Aralık 2025 s. 9-10 <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/612053/en>

7 European Data Protection Board (EDPB) "Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679" Erişim Tarihi: 4 Aralık 2025 s. 8-10 <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/612053/en>

kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme⁸” hakkını düzenlemektedir. Burada GVKT madde 22’deki gibi ilgili kişinin üzerinde bir sonuç doğurması aranmış, GVKT’den farklı olarak ise bu sonucun özellikle “aleyhe” olması gerektiği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere ilgili kişiler veri sorumlusundan bilgi talep etme, münhasıran otomatik işlemlerle kendileri aleyhine sonuç doğuran değerlendirmelere itiraz etme ve benzeri yönde çeşitli haklara sahiptir.

II. ADM VE PROFİLLEMENİN SINIRLARI

Profilleme, EDPB tarafından “*kişisel verilerin, bir gerçek kişiye ilişkin belirli kişisel özellikleri değerlendirmek, özellikle de bu gerçek kişinin işteki performansı, ekonomik durumu, sağlığı, kişisel tercihleri, ilgi alanları, güvenilirliği, davranışları, konumu veya hareketleri ile ilgili özellikleri analiz etmek veya tahmin etmek amacıyla kullanılmasına dayanan her türlü otomatik kişisel veri işleme*”⁹ olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar ADM mekanizması ve profilleme iç içe geçiyor gibi görünse de her ADM mekanizması profillemeye barındırmak zorunda değildir. Bahse konu süreç ilgili kişinin kişisel özellikleri kapsamında bir çıkarım veya değerlendirmeye yapmaksızın bilhassa eldeki somut verileri tanımlanmış sabit kurallar çerçevesinde işleyerek de gerçekleştirebilmektedir. Profilleme, analiz ve tahmin üzerine kurulu bir yapıya sahipken otomatik karar verme nedensellik bağına takip eden deterministik bir algoritmaya bağlıdır. EDPB’nin işbu hususa ilişkin verdiği örnekte görüleceği üzere otomatik hız kontrol sisteminin aracın hızını ölçerek yasal sınırla karşılaştırıp otomatik ceza oluşturmaya bir ADM sürecidir. Ancak ilgili süreç sürüş alışkanlıkları ve sürücülerin kişisel özelliklerine dair bir profil üretmediği ve yalnızca somut olgusal veri üzerinden bir karar verdiği için profillemeye niteliği taşımamaktadır. Aynı duruma ilişkin verilecek bir diğer örnek ise e-ticaret sistemlerine girilen yaş verisinin işlenerek internet sitelerinde alkol veya 18 yaş üzeri ürünlerin satışına kısıtlama getirilmesidir. Söz konusu örnekler, ADM mekanizmalarının mutlak surette profil oluşturmaya veya karmaşık algoritma-

lara dayalı analizler yapmasının zorunlu olmadığını göstermektedir. ADM mekanizmalarının çoğu zaman yapay zekâ ile ilişkilendirilmesi de benzer bir yanılgıdır. Tıpkı profillemeye hususunda olduğu gibi ADM mekanizmaları yapay zekâ tabanlı olmadan da programlanmış, deterministik kurallar / algoritmalar kullanılarak oluşturulabilmektedir. Bu sebeple bir sistemin yapay zekâ tabanlı olmaması ilgili sistemin bir ADM mekanizması olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu noktada belirleyici olan, sistemin nasıl işlediği ve kararın hangi işlem adımlarının sonucu olarak ortaya çıktığıdır.

III. ADM MEKANİZMASINDA İNSAN GÖZETİMİ

Aynı anda hem kişisel verilerin korunması mevzuatına uyum sağlamak hem de ADM mekanizmalarının hızından ve pratikliğinden faydalanmak nasıl mümkün olabilir? Söz konusu faydaları aynı anda sağlayabilmek adına aklara gelen yöntem ADM süreçlerine insan gözetimini dahil etmektir. Bu yaklaşım, CJEU’nun Schufa kararında GVKT’nin 22. maddesi bakımından aradığı “yalnızca otomatik işlemeye dayalı olma” unsurunu da bertaraf edecektir. Ancak insan gözetiminin varlığı tek başına yeterli değildir ve gözetimin etkili olması adına insanın sistemin kararlarını değerlendirebilmesi ve gerektiğinde müdahale edebilmesi gerekmektedir. EDPB’nin Human Oversight of Automated Decision-Making isimli TechDispatch¹⁰ (“**Tech-Dispatch**”) dokümanında insan gözetimi, “*en az bir insan operatörün ADM sistemi operasyonlarını izlemesi, sistemin kararlarını değerlendirmesi ve gerektiğinde müdahale etme yetkisine sahip olması*” olarak tanımlanmış olup insan gözetiminin yerleştirilebileceği aşamalar kapsamında ise farklı gözetim tiplerinden bahsetse de gerçek zamanlı gözetimin (ex-ante monitoring) varlığının önem taşıdığı belirtilmiştir¹¹.

TechDispatch özellikle üretim ortamında gerçek zamanlı gözetimin önemine odaklanmakta ve

8 Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, No. 6698 (2016), Resmî Gazete, No. 29677, 7 Nisan 2016. Erişim Tarihi: 3 Aralık 2025

9 European Data Protection Board (EDPB) “Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679” Erişim Tarihi: 4 Aralık 2025 <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/612053/en>

10 European Data Protection Supervisor. (2025). TechDispatch – Human oversight of automated decisionmaking. European Union. Erişim Tarihi: 2 Aralık 2025 https://www.edps.europa.eu/system/files/2025-09/25-09-15_techdispatch-human-oversight_en.pdf

11 European Data Protection Supervisor. (2025). TechDispatch – Human oversight of automated decisionmaking. European Union. Erişim Tarihi: 2 Aralık 2025 https://www.edps.europa.eu/system/files/2025-09/25-09-15_techdispatch-human-oversight_en.pdf

ADM mekanizmalarında insan gözetimine ilişkin hatalı varsayımları örneklerle ortaya koymaktadır. Bu varsayımlardan biri, “ADM sistemlerinin belirli ve önceden belirlenmiş koşullar doğrultusunda çalışacağı” yönündedir. Oysa teknolojik sistemlerde çoğu zaman öngörülemeyen durumlarla karşılaşılabilmekte ve fakat her ihtimâl değerlendirilerek tasarım yapmak pratik olmayabilecektir. Bu nedenle ADM mekanizmalarının her zaman belirli koşullara göre çalışacağı varsayımı risk teşkil etmektedir. Örneğin, otomatik pilotla çalışan bir araçta şerit takibi özelliği, yol üzerindeki şerit çizgilerinin doğru şekilde algılanmasına bağlıdır. Bu çizgilerin eksik ya da hatalı olduğu durumlarda sistem doğru çalışamayacağından güvenlik açısından risk oluşabilecektir. ADM mekanizmalarında yalnızca teknolojiye değil insan-teknoloji etkileşimine ilişkin yanlış varsayımlar da görülebilmektedir. ADM mekanizmalarında insan gözetimini etkili hale getirmek adına ilk akla gelen yöntemlerden biri, ADM sonucu ortaya çıkan bir karar / sonucun insan değerlendirmesine sunulması, bu doğrultuda son kararın insan tarafından verilmesidir. Bununla birlikte TechDispatch'te belirtildiği üzere ADM mekanizmalarının insan yargısını etkilemeyeceği hatalı bir varsayım olacaktır. Örneğin, 2023 yılında Radiology dergisinde yayımlanan bir çalışmada, 27 radyologun 50 mamogramı incelerken yapay zekâ tarafından önerilen Breast Imaging Reporting and Data System (BI-RADS) kategorilerinden belirgin biçimde etkilendiği görülmüştür. Çalışmada hem doğru hem de yanlış kategorizasyon içeren iki ayrı set kullanılmış ve yapay zekâ yönlendirmesinin uzman kararlarını kayda değer şekilde değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu deneyin sonucunda radyologların yapay zekânın BI-RADS kategorilerine ilişkin tahminlerinden anlamlı düzeyde etkilendiği fark edilmiştir. Özellikle daha deneyimsiz radyologların yapay zekânın verdiği tahminleri orta düzeyde ve çok deneyimli radyologlara kıyasla daha fazla benimseme eğiliminde olduğu görülmüştür¹². Söz konusu araştırma, nihai karar insana ait olsa dahi ADM çıktılarının uzmanları kolayca etkileyerek normalde vermeyecekleri kararlara yönltebildiğini göstermektedir. ADM

mekanizmaları bakımından yanlış varsayımlar dışında insan gözetiminin nasıl işleyeceğine dair farklı hatalı kabuller de ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, insan gözetimi içeren bir ADM mekanizması işletilecekse ilgili mekanizmanın güvenli ve öngörülebilir şekilde çalışabilmesi adına bilgiyi açık ve erişilebilir şekilde sunan arayüz tasarımlarının yapılması ve benzeri gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilerek olası risklerin önüne geçilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ADM mekanizmalarında görev alacak olan kişilere algılarının nasıl yanıltılabileceğine ve buna karşı nasıl daha sağlıklı kararlar alabileceklerine ilişkin düzenli eğitimler verilmelidir. İlgili eğitimler, farklı uzmanlık, deneyim ve ön bilgi düzeylerine sahip kişilere uygun şekilde uyarlanmalıdır¹³.

SONUÇ

ADM mekanizmalarının karar alma süreçlerinde yer alması, kişisel verilerin korunması mevzuatı bakımından ayrı bir değerlendirme konusu teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, incelenen düzenlemeler ile kararlar, ADM mekanizmalarının ancak yeterli şeffaflığın, açıklanabilirliğin ve etkili insan müdahalesinin mevcudiyeti ile mahremiyete duyarlı bir yapıya kavuşabileceğini göstermektedir.

Bu kapsamda hem ulusal hem de uluslararası mevzuata bakıldığında ilgili kişinin kişisel verisi üzerinde denetim yapmasını sağlayan başvuru, itiraz ve bilgilendirme unsurlarının daha işlevsel hâle getirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle, ADM mekanizmalarının ilgili kişiler üzerinde doğuracağı olumsuz sonuçlardan kaçınmak adına bilgilendirme yükümlülüğünün altı çizilerek algoritmik değerlendirmelere dayanak olan hususların sırf ticari sırların varlığı gerekçesiyle açıklanamayacağına yönelik bir savunma yapılmasının mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Sonuç itibarıyla tamamen otomatik, insan müdahalesi olmadan karar veren sistemler yanlış değerlendirmelere sebebiyet verebilecek olup söz konusu sistemlerin gözetlenen, güncellenen ve uygulamada etkili şekilde işletilen bir denetim yapısı ile desteklenmesi gerekmektedir.

¹² A. YALA, C. D. LEHMAN, M. SCHAPIRO, & R. BARZILAY, (2023). “The Impact of Artificial Intelligence BI-RADS Suggestions on Reader Performance. Radiology”, 307(4), e222176. Erişim Tarihi: 2 Aralık 2025 <https://doi.org/10.1148/radiol.222176>

¹³ W. Nicholson PRICE II / Rebecca CROTOF / Margot E. KAMINSKI, “Humans in the Loop”, Vanderbilt Law Review, C.76, S.2, 2023, s. 501-502. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4066781

4857 SAYILI İŞ KANUNU KAPSAMINDA ALT İŞVERENE VERİLEBİLECEK İŞLER

Mert Batuhan ERİM

Avukat

ÖZET

2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenen alt işverenlik kurumu kapsamında, bir işyerindeki belirli işlerin asıl işveren tarafından alt işverene verilebilmesi mümkündür.

Bu makalenin amacı, alt işverenlik kurumu kapsamında asıl işveren tarafından alt işverene verilebilecek nitelikte olan işleri incelemektir.

Anahtar Kelimeler: İş Kanunu, Asıl İş, Yardımcı İş, Alt İşveren, Asıl İşveren, Muvazaa.

GİRİŞ

4857 sayılı İş Kanunu ("**Kanun**") kapsamında; bir işyerindeki belirli işlerin, alt işverenlere verilmesi ve işlerin bu yolla gördürülmesi mümkündür. Ancak alt işverenlik kurumuna başvurulması için, mevzuatta yer alan belirli şartların sağlanması gerekmektedir. Söz konusu şartların sağlanmaması halinde, alt işverenlik ilişkisi tesis etmek adına yapılan hukuki işlemin muvazaalı olduğu sonucuna varılacaktır. Bu durumda alt işverenlik ilişkisi ile elde edilmek istenen netice elde edilememiş olacaktır. Makalemizde hangi işlerin alt işverene verilebilir nitelikte işlerden oldukları incelenecektir. Bu kapsamda ilk olarak alt işverenlik hakkında genel bilgilere, ardından bir işin yardımcı iş olup olmadığının tespitine ve bir işin asıl iş olmakla birlikte işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerden olup olmadığının tespitine dair açıklamalara yer verilecektir.

I. ALT İŞVERENLİK KURUMU

Alt işverenlik kurumu, asıl işverenin belirli işleri alt işverenlere verebilmesini sağlamaktadır. Alt işverenliğin unsurları, Kanun m. 2 kapsamında düzenlenmiştir. İlgili unsurlar, bir işin alt işverene verilebilir nitelikte olup olmadığına karar verme hususunda etkili olmaktadır. Söz konusu madde uyarınca bir işveren, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işleri

veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işleri alt işverene verebilecektir. Yine aynı madde uyarınca alt işverenlik ilişkisinde asıl işveren, alt işverenin işçilerine karşı o işyeri ile ilgili olarak ilgili mevzuattan veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işveren ile birlikte sorumlu olacaktır.

Yukarıda bahsedildiği üzere asıl işverenin, bir işi alt işverene verebilmesi için ya bu işin bir yardımcı iş olması ya da asıl işin bir bölümü olmakla birlikte işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerden olması gerekmektedir. Bu nedenle bir işyerinde yürütülen bir işin alt işverenlere verilebilir nitelikte bir iş olup olmadığının ayırt edilebilmesi için öncelikle işin asıl iş mi yardımcı iş mi olduğu; şayet söz konusu iş asıl iş ise bu durumda da işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerden olup olmadığı tespit edilmelidir.

Yukarıda açıklanan unsurlar dikkate alınarak bir inceleme yapıldığında şayet alt işverenlere verilemeyecek nitelikte olan bir işin alt işverenlere verilmiş olması halinde, söz konusu işlemin Alt İşverenlik Yönetmeliği ("**Yönetmelik**") m. 3 uyarınca muvazaalı bir işlem olduğu kabul edilmektedir.

II. BİR İŞİN YARDIMCI İŞ OLUP OLMADIĞININ TESPİTİ

Yukarıda ifade edildiği üzere yardımcı işlerin alt işverenlere verilebilmesi mümkündür.

Yardımcı işlerin alt işverenlere verilebilmesi için asıl işlerde olduğu gibi bir uzmanlık ya da teknoloji gerektirme gibi bir şart aranmamaktadır ve yardımcı işler herhangi bir sınırlama olmaksızın alt işverenlere verilebilmektedir.¹ Dolayısıyla bir işin alt işverene verilebilir nitelikteki işlerden olup olmadığının belirlenmesi için öncelikle söz konusu işin asıl iş mi yardımcı iş mi olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Eğer söz konusu işin, bir yardımcı iş olduğu kanaatine varılır ise bu işin alt işverenlere verilebilir nitelikte bir iş olduğu sonucuna varılacaktır. Bu incelemenin yapılması için doktrinde ve mevzuatta çeşitli kriterler geliştirilmiştir.

Yönetmelik m. 3'te asıl iş ve yardımcı iş için tanımlamalar yapılmıştır. Söz konusu maddede asıl iş, “*mal veya hizmet üretiminin esasını oluşturan iş*” olarak tanımlanmıştır. Yardımcı iş ise yine aynı maddede, “*işyerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin olmakla beraber doğrudan üretim organizasyonu içerisinde yer almayan, üretimin zorunlu bir unsuru olmayan ancak asıl iş devam ettikçe devam eden ve asıl işe bağımlı olan iş*” olarak tanımlanmıştır. Söz konusu tanımlamalar açıklayıcı olmakla birlikte çoğu zaman bir işin asıl iş mi yardımcı iş mi olduğunun tespiti hususunda yetersiz kalmaktadır.

Bir işletmenin veya bir işyerinin teknik amacını gerçekleştirmek adına olmazsa olmaz nitelikteki faaliyetler asıl iş olarak kabul edilmelidir.² Olmazsa olmaz nitelikte olmayan işler ise yardımcı iş olarak kabul edilmelidir. Örnek vermek gerekirse; temizlik, güvenlik, personel taşıma ve depoculuk gibi asıl işin bir parçası olarak görülemeyecek nitelikteki işlerin yardımcı iş olarak kabul edilebilmesi mümkündür.³ Yargıtay'ın bir kararında güvenlik ve itfaiye gibi hizmetler de yardımcı iş olarak sınıflandırılmıştır.⁴

III. BİR İŞİN ASIL İŞ OLMAKLA BİRLİKTE İŞLETMENİN VE İŞİN GEREĞİ İLE TEKNOLOJİK NEDENLERLE UZMANLIK GEREKTİREN İŞLERDEN OLUP OLMADIĞININ TESPİTİ

Yukarıda bahsedildiği üzere bir işin alt işverene verilebilmesi için ya bu işin bir yardımcı iş olması ya da asıl işin bir bölümü olmakla birlikte işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerden olması gerekmektedir. Bir işin yardımcı iş olmadığı ve asıl işin bir parçası olduğu sonucuna varılması halinde, bu işin alt işverene verilebilmesi ancak bu işin, işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren bir iş olması gerekmektedir. Asıl işin bir parçası olan işler, teknolojik nedenlerle uzmanlık işi olmaları halinde alt işverenlere verilebilecektir. Örneğin, bir dokuma fabrikasındaki boyama, dokuma veya konfeksiyon işlerini asıl işin bir parçası olarak kabul etmek gerekecektir.⁵ Bu nedenle söz konusu işler ancak işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren nitelikte olmaları halinde alt işverenlere verilebilecek olup bu hususun tespiti için asıl işverenin; söz konusu işleri, kendi teknolojisi, kendi personelinin uzmanlığı ile yerine getirip getiremediği ve bu işin yürütülebilmesi için farklı teknoloji ve uzmanlıklara gereksinim duyup duymadığı incelenmelidir.⁶

Ancak asıl işin bir parçası olan işlerin, alt işverenlere verilebilmesi için aranacak şartların ifade edildiği ilgili kanun hükmünde yer alan “*işletmenin ve işin gereği olma*” unsuru ile “*teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme*” unsurlarının birlikte mi yoksa ayrı ayrı mı aranacağı doktrinde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu konuda Yargıtay'ın görüşü “*işletmenin ve işin gereği*” olma unsuru ile “*teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme*” unsurlarının bir arada bulunması gerektiğidir.⁷ Zira bu unsurların birlikte bulunmasının aranmadığı bir durumda; pek çok iş

1 Ahmet Tozlu, Mehmet Tarık Eraslan, “Türkiye’de Alt İşverenlik Uygulaması”, *Sayıştay Dergisi*, Yıl 2012, Sayı: 64, 45-62, s. 49.

2 Hamdi Mollamahmutoğlu, “4857 Sayılı Yeni İş Kanunu’nun Getirdiği

Önemli Bazı Yenilikler”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 4, 1-37, s. 7.

3 Sarper Süzek, *İş Hukuku*, Beta Yayınları, 2025, İstanbul, s. 206.

4 Yargıtay 9. Hukuk Dairesi E. 2008/15362, K. 2008/11408.

5 Sebahattin Şen, *Alt İşverenlik ve Asıl İşin Bir Bölümünün Alt İşverene Verilmesi*, *Çalışma ve Toplum*, Cilt. 3, Sayı: 10, 71-98, s. 84.

6 A.e.

7 Ahmet Tozlu, Mehmet Tarık Eraslan, “Türkiye’de Alt İşverenlik Uygulaması”, *Sayıştay Dergisi*, Yıl 2012, Sayı: 64, 45-62, s. 49.

“işletmenin ve işin gereği olma” adı altında alt işverenlere verilebilecek ve *“teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektirme”* unsurunun bir anlamı kalmayacaktır.⁸

SONUÇ

Kanun kapsamında bir işyerindeki bazı işlerin, alt işverenlere verilmesi ve işlerin bu yolla gördürülmesi mümkündür. Ancak alt işverenlik kurumunun belirli ölçülerde işçilerin haklarını kısıtlar nitelikte olmasından dolayı kanun koyucu buna bir sınır getirme ihtiyacı duymuştur. Dolayısıyla alt işverenlik kurumuna başvurulması için mevzuatta yer alan belirli şartların sağlanması gerekmektedir. Söz konusu şartların sağlanmaması halinde ise, alt işverenlik ilişkisi tesis etmek adına yapılan hukuki işlemin muvazaalı olduğu sonucuna varılacaktır. Asıl işverenin, bir işi alt işverene verebilmesi için ya bu işin yardımcı iş olması ya da asıl işin bir bölümü olmakla birlikte işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerden olması gerekmektedir.

8 Sebahattin Şen, *Alt İşverenlik ve Asıl İşin Bir Bölümünün Alt İşverene Verilmesi, Çalışma ve Toplum*, Cilt. 3, Sayı: 10, 71-98, s. 82

4857 SAYILI İŞ KANUNU'NDA İŞ SÖZLEŞMESİNİN FESHİ, TAZMİNATLAR VE MUHASEBELEŞTİRME SÜRECİ

Yağmur TAŞ

Kıdemli Muhasebe Uzmanı

ÖZET

İş sözleşmesinin sona ermesi, sadece iş ilişkisinin bitmesini değil aynı zamanda kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve kullanılmayan izin ücretleri gibi önemli mali yükümlülükleri de içeren bir süreci ifade etmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu'na göre iş sözleşmesinin feshi; hukuki boyutunun yanı sıra, işletmenin finansal tablolarını doğrudan etkileyen bir süreci de beraberinde getirir. Tazminatların doğru hesaplanması, doğru zamanda muhasebeleştirilmesi ve vergi mevzuatına uygun kayıtların yapılması işletme için yasal uyum ve finansal doğruluk açısından önemlidir. Tek düzen hesap planı çerçevesinde hazırlanan muhasebe kayıtları işletmelere feshe bağlı yükümlülüklerin mali yönetiminde yol gösterici niteliktedir. 4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde iş sözleşmesinin feshi, fesih türlerinin hukuki dayanakları, feshe bağlı olarak doğan tazminat türleri ve bu tazminatların muhasebeleştirilmesine ilişkin süreçler bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş Sözleşmesinin Feshi, Kıdem Tazminatı, İhbar Tazminatı, Personel Giderleri, İşçilik Maliyetleri, İşveren Yükümlülükleri.

GİRİŞ

Çalışma hayatında işçi ile işveren arasındaki ilişkinin temelini oluşturan iş sözleşmeleri, 4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun hükümlerine göre iş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir. İş sözleşmesi, kanunda aksi belirtilmedikçe özel bir şekle tâbi değildir. Süresi bir yıl ve daha fazla olan iş sözleşmelerinin yazılı şekilde yapılması zorunludur. Bu belgeler damga vergisi ve her çeşit resim ve harçtan muaftır. Yazılı sözleşme yapılmayan hallerde işveren işçiye en geç iki ay içinde genel ve özel çalışma koşullarını, günlük ya da haftalık çalışma süresini, temel ücreti ve varsa ücret eklerini, ücret ödeme dönemini, süresi belirli ise sözleşmenin süresini, fesih halinde tarafların uymak zorunda oldukları hükümleri gösteren yazılı bir belge vermekle yükümlüdür. Süresi bir ayı geçmeyen belirli süreli iş sözleşmelerinde bu fıkra hükmü uygulanmaz. İş

sözleşmesi iki aylık süre dolmadan sona ermiş ise, bu bilgilerin en geç sona erme tarihinde işçiye yazılı olarak verilmesi zorunludur.¹

Ekonomik sebepler, teknolojik gelişmeler, yeniden yapılanma süreçleri, işyerinin faaliyet konusunun değişmesi veya kapanması gibi işletmeden kaynaklanan nedenlerin yanı sıra; işçinin iş görme edimini yerine getirmedeki yetersizliği, performans düşüklüğü, devamsızlık, işyeri kurallarına aykırı davranışları ve iş güvenliğini tehlikeye düşüren tutumları gibi işçiden kaynaklanan sebepler de iş sözleşmesinin sona erdirilmesini gündeme getirebilmektedir. İş sözleşmesinin fesih nedeni dikkate alınarak fesih işleminin geçerli bir fesih mi yoksa haklı nedenle derhal fesih mi sayılacağı belirlenmeli ve buna göre tarafların hak ve yükümlülükleri netleştirilmelidir.

İş Sözleşmesi Türleri ve Feshi

İşveren, işçinin işe alım koşullarını, işe alım sürecini, çalışma süresini, ücretini ve izin haklarını belirleyen sözleşmeyi hazırlar. İşin niteliğine göre iş sözleşmesi türleri belirlenir ve taraflarca kabul edilir.² İş sözleşmeleri, iş ilişkisinin süresinin belirli olup olmamasına göre **belirli süreli** ve

1 4857 Sayılı İş Kanunu, İş Sözleşmesi Türleri ve Fesih m.8

2 <https://www.cbhukuk.com/is-sozlesmesi-turleri/>

belirsiz süreli olmak üzere iki temel gruba ayrılmaktadır. Bu ayrım; iş ilişkisinin devamı, fesih rejimi, tazminat yükümlülükleri ve iş güvencesi hükümlerinin uygulanması açısından önemli hukuki sonuçlar doğurur. İş ilişkisinin bir süreye bağlı olarak yapılmadığı hallerde sözleşme belirsiz süreli sayılır. Belirli süreli işlerde veya belli bir işin tamamlanması veya belirli bir olgunun ortaya çıkması gibi objektif koşullara bağlı olarak işveren ile işçi arasında yazılı şekilde yapılan iş sözleşmesi belirli süreli iş sözleşmesidir.³ Bu kapsamda belirli işleri konu edinen sözleşmelerde; işin niteliği baştan itibaren sınırlıdır, iş ilişkisinin ne zaman sona ereceği öngörülebilir durumdadır, süre veya iş tamamlandığında sözleşme kendiliğinden sona erer, bildirimli fesih ve ihbar süreleri uygulanmaz, iş güvencesi hükümleri kural olarak geçerli olmaz. Belirli iş veya proje odaklı çalışmanın bu yönüyle süreklilik gerektirmemesi, belirli süreli iş sözleşmesini taraflar açısından istisnai bir çalışma modeli hâline getirmektedir. Kanun koyucu bu nedenle objektif koşul arayarak bu sözleşmenin kötüye kullanımını engellemeyi hedeflemiştir. Belirsiz işleri konu edinen iş sözleşmeleri, işin niteliği itibarıyla süreklilik arz ettiği, kesintisiz yürütüldüğü veya belirli bir tamamlanma noktası olmadığı durumlarda söz konusu olur. Böyle bir iş ilişkisinde tarafların işin belirli bir tarihte veya olayda sona ereceği yönünde bir iradeleri bulunmadığından sözleşme belirsiz süreli iş sözleşmesi niteliği kazanır. Belirsiz işleri konu edinen sözleşmelerin hukuki nitelikleri şunlardır: işin devamlı bir faaliyet olması esastır, iş ilişkisi taraflardan biri fesih bildiriminde bulunana kadar sürer, fesihte **ihbar süreleri** ve **kıdem tazminatı** gibi iş güvencesi hükümleri önemli bir yer tutar.

Sonuç olarak, iş sözleşmesinin belirli ya da belirsiz süreye dayanması yalnızca iş ilişkisinin süresini belirlemekle kalmaz; aynı zamanda fesih usullerinden tazminat yükümlülüklerine, sosyal güvenlik işlemlerinden muhasebe kayıtlarına kadar pek çok alanda hukuki sonuç doğurur. Bu nedenle işverenin işin niteliğini baştan doğru belirlemesi ve buna uygun sözleşme türünü seçmesi,

ileride yaşanabilecek uyuşmazlıkların önlenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

İş sözleşmesi, kural olarak taraflardan birinin tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilebilen bir hukuki ilişki olup 4857 sayılı İş Kanunu fesih türlerini ve bu fesihlerin doğuracağı sonuçları ayrıntılı biçimde düzenlemiştir. Fesih türü, iş sözleşmesinin belirli veya belirsiz süreli olmasına göre değişiklik göstermekte; her bir fesih türü farklı usul, süre ve tazminat hükümlerini beraberinde getirmektedir. Bildirimli fesih, yalnızca **belirsiz süreli iş sözleşmelerinde** uygulanabilen bir fesih türüdür. 4857 sayılı Kanun'un 17. maddesi uyarınca taraflardan biri, diğer tarafa kanunda öngörülen ihbar sürelerine uyarak iş sözleşmesini feshedebilir.

İhbar süresine uymayan taraf, karşı tarafa **ihbar tazminatı** ödemekle yükümlüdür. Ayrıca aynı madde gereğince, ihbar süresi içinde işçiye **günde iki saat iş arama izni** verilmesi zorunludur. Bu düzenleme, belirsiz süreli iş ilişkisinin doğası gereği süregelen iş güvencesini korumayı amaçlamaktadır. Haklı nedenle derhal fesih ise, taraflara **ihbar süresini beklemeksizin** sözleşmeyi hemen sona erdirmeye imkânı tanır. 4857 sayılı Kanun'un 24. maddesi işçiye, 25. maddesi ise işverene haklı nedenle fesih hakkı tanımaktadır.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca işçi; işin kendi sağlığı için tehlike oluşturması⁴, işverenin ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırı davranışları (özellikle ücretin ödenmemesi, hakaret, taciz gibi)⁵ veya çalışmasını engelleyen zorlayıcı sebeplerin ortaya çıkması⁶ hâlinde iş sözleşmesini **haklı nedenle derhal** feshedebilir. Bu durumda işçi **ihbar süresini beklemeyiz** ve koşulları oluştuğunda **kıdem tazminatına hak kazanır**.⁷

4857 sayılı İş Kanunu'nun 25. maddesi uyarınca işveren, işçinin davranışları veya işin gereklilikleri nedeniyle sözleşmeyi **haklı nedenle derhal** feshedebilir. Bu hak, işçinin işyerindeki güveni kötüye kullanması, hırsızlık veya ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırı davranışlar,⁸ devamsızlık veya maze-

3 4857 Sayılı İş Kanunu, İş Sözleşmesi Türleri ve Fesih m.11

4 4857 sayılı İş Kanunu m. 24/I – Sağlık sebepleri.

5 4857 sayılı İş Kanunu m. 24/II – Ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırılık halleri.

6 4857 sayılı İş Kanunu m. 24/III – Zorlayıcı sebepler.

7 1475 sayılı İş Kanunu m. 14 – Kıdem tazminatına hak kazanma koşulları.

8 4857 sayılı İş Kanunu m. 25/I – Ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırılık, güveni kötüye kullanma, hırsızlık vb. fiiller.

retsiz işe gelmeme,⁹ ve çalışmayı engelleyen zorlayıcı sebeplerin ortaya çıkması,¹⁰ hâlinde kullanılır. Bu tür fesihlerde işçi, ihbar süresi bekletilmeksizin işten çıkarılır ve haklı fesih hükümleri gereği işverenin ödeyeceği tazminatlar sınırlı olup **kıdem tazminatına hak kazanamaz.**¹¹

4857 sayılı İş Kanunu'nun 24 ve 25. maddeleri, işçi ve işverenin haklarını dengeleyen düzenlemelerdir. 24. madde işçiye, işin kendi sağlığı veya çalışma koşulları nedeniyle haklı fesih hakkı tanıyarak iş güvencesini ve güvenli çalışma hakkını korurken 25. madde işverene, işyerinde güveni sarsan davranışlar veya işin gereklilikleri karşısında sözleşmeyi haklı nedenle derhal feshetme imkânı sağlayarak işletmenin düzen ve verimliliğini güvence altına alır. Böylece her iki madde, tarafların haklarını korurken iş ilişkisinin sürdürülebilirliğini ve adil bir denge sağlamayı amaçlamaktadır.

İhbar ve Kıdem Tazminatına Hak Kazanma

İhbar tazminatı, iş sözleşmesinin feshi durumunda taraflardan birinin diğerini önceden bilgilendirmemesi hâlinde ödenen bir tazminattır. Amaç, işçiye veya işverene fesih sonrası yeni bir iş veya çalışan bulma süresi sağlayarak mağduriyetin önüne geçmektir. 4857 sayılı İş Kanunu'na göre ihbar süreleri, çalışılan süreye bağlı olarak değişir: 6 aya kadar iki hafta, 6 ay-1 yıl arası dört hafta, 1-3 yıl arası altı hafta ve 3 yıl ve üzeri için sekiz hafta olarak belirlenmiştir.¹²

Kıdem tazminatı ise işçinin işyerindeki hizmet süresine bağlı olarak iş sözleşmesinin feshi durumunda aldığı bir maddi tazminattır. Bu tazminat, işçinin uzun süreli çalışmasının karşılığı olarak bir güvence işlevi görür. İşçinin kıdem tazminatına hak kazanabilmesi için en az bir yıl aynı işyerinde çalışmış olması ve işverenin haklı fesih sebeplerinden birini uygulaması gerekir ancak işçinin ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırı davranışları nedeniyle fesih söz konusuysa kıdem tazminatı ödenmez.

İhbar ve Kıdem Tazminatında Hesaplama

İhbar ve kıdem tazminatları 4857 sayılı İş Kanunu ve 1475 sayılı İş Kanunu'nun yürürlükte bulunan 14. maddesi çerçevesinde farklı şartlara ve hesaplama yöntemlerine tabidir. Bu nedenle uygulamada her iki tazminat türünün ayrı ayrı değerlendirilmesi ve doğru şekilde hesaplanması önem arz etmektedir. Kıdem tazminatının hesaplanması, son ücret üzerinden yapılır. Parça başı, akort, götürü veya yüzde usulü gibi ücretin sabit olmadığı hallerde son bir yıllık süre içinde ödenen ücretin o süre içinde çalışılan günlere bölünmesi suretiyle bulunacak ortalama ücret bu tazminatın hesabına esas tutulur. Ancak son bir yıl içinde işçi ücretine zam yapıldığı takdirde, tazminata esas ücret, işçinin işten ayrılma tarihi ile zammın yapıldığı tarih arasında alınan ücretin aynı süre içinde çalışılan günlere bölünmesi suretiyle hesaplanır.¹³

Uygulama 1

Kıdem Tazminatı

Kıdem tazminatı, **her tam yıl için 30 günlük brüt ücret** üzerinden hesaplanır ve son **kıdem tazminatı tavanı** uygulanır. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 25'inci maddesi uyarınca, iş sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle ödenen kıdem tazminatları **gelir vergisine tabi tutulmaz**. Kıdem tazminatı üzerinden yalnızca **damga vergisi** kesintisi yapılır.¹⁴

Kıdem Tazminatı (Brüt) = Çalışılan Yıl Sayısı × (Aylık Brüt Ücret)
Ancak her yıl için hesaplanan brüt kıdem tazminatı tutarı tavanını aşamaz

(2025 Temmuz–Aralık tavanı: 53.919,68 TL (yıllık))

9 4857 sayılı İş Kanunu m. 25/II-g – İşçinin devamsızlığı veya izinsiz işe gelmemesi.

10 4857 sayılı İş Kanunu m. 25/III – Zorlayıcı sebepler.

11 4857 sayılı İş Kanunu m. 25

12 4857 sayılı İş Kanunu, m.17

13 1475 sayılı İş Kanunu m. 14 – Kıdem tazminatına hak kazanma koşulları.

14 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu M.25/7 – Tazminat ve Yardımlar.

Net 100.000 TL maaşlı çalışan;

Damga Vergisinin Hesaplanması : % 0,00759 (binde 7,59) oranında hesaplanır.

Tazminata Esas Brüt Tutar (A)	53.919,68
Damga Vergisi (B)	53.919,68 * 0,00759 = 409,25
Net 1 yıllık kıdem Tazminatı (A-B)	53.510,43

1 yıllık çalışma için 4 haftalık (28 gün) ihbar tazminatının hesaplanması

İhbar tazminatı ücret niteliğindedir ve SGK primine tabi değildir. Buna karşılık ihbar tazminatı üzerinden gelir vergisi ve damga vergisi kesintisi yapılır. Bu sebeple kıdem ve ihbar tazminatlarının vergisel ve sosyal güvenlik uygulamaları birbirinden farklıdır.

Örnek; Brüt ücret 177.069,47 TL olduğu varsayımıyla;

Brüt Ücret	177.069,47
Günlük Brüt Ücret	5.902,32

Brüt İhbar Tazminatı (A)	165.264,84
Gelir Vergisi (B)	33.052,97
*Gelir Vergisi Oranı %20'dir.	
Damga Vergisi (C)	1.254,36
Net İhbar Tazminatı (A-B-C)	130.957,51

Kıdem ve İhbar Ödemesine ilişkin Tahakkuk Kaydı

Kıdem (brüt)	53.919,68
İhbar (brüt)	165.264,84
İşletmenin katlandığı toplam brüt maliyet	219.184,52

Net Kıdem Tazminatı	53.510,43
Net İhbar Tazminatı	130.957,51
Ödenecek Tazminat Toplamı	184.467,94

Ödenecek Vergi ve Fonlar	
Kıdem Damga Vergisi	409,25
İhbar Gelir Vergisi	33.052,97
İhbar Damga Vergisi	1.254,36
TOPLAM	34.716,58

	Borç	Alacak
770 Genel Yönetim Giderleri /	219.184,52	
720 Direkt İşçilik Giderleri		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar		34.716,58
335 Personele Borçlar		184.467,94

Uygulama – 2

25.000 TL net maaş; tazminata Esas Brüt Ücret : 39.432,06

Bu örnekte, net **25.000 TL** ücret alan bir çalışanın aylık brüt ücreti **39.432,06 TL** olarak hesaplanmıştır. Bu tutar, **2025 yılı için geçerli olan kıdem tazminatı tavanının (53.919,68 TL)** altında kaldığından, kıdem tazminatı hesaplamasında **tavan sınırlaması uygulanmayacaktır**. Kıdem tazminatı, çalışanın brüt ücreti esas alınarak hesaplanacaktır.

Tazminata Esas Brüt Tutar (A)	39.432,06
Damga Vergisi (B)	299,30
Net Kıdem Tazminatı (A-B)	39.132,76

1 yıllık çalışma için 4 haftalık (28 gün) ihbar tazminatının hesaplanması

Brüt Ücret	39.432,06
Günlük Brüt Ücret	1.314,40
Brüt İhbar Tazminatı (A)	36.803,20
Gelir vergisi (B)	7.360,64
*Gelir Vergisi Oranı %20'dir.	
Damga vergisi (C)	279,33
Net İhbar Tazminatı (A-B-C)	29.163,23

Kıdem (brüt)	39.432,06
İhbar (brüt)	36.803,20
İşletmenin katlandığı toplam brüt maliyet	76.235,26
Net Kıdem Tazminatı	39.132,76
Net İhbar Tazminatı	29.163,23
Ödenecek Tazminat Toplamı	68.295,99

Ödenecek Vergi ve Fonlar

Kıdem Damga Vergisi	299,30
İhbar Damga Vergisi	279,33
İhbar Gelir Vergisi	7.360,64
TOPLAM	7.939,27

Tahakkuk Kaydı;

	Borç	Alacak
770 Genel Yönetim Giderleri /	76.235,26	
720 Direkt İşçilik Giderleri		
360 Ödenecek Vergi ve Fonlar		7.939,27
335 Personele Borçlar		68.295,99

Kıdem Tazminatı Karşılığı

TMS 19 “Çalışanlara Sağlanan Faydalar” standardı, işletmelerin kıdem tazminatı yükümlülüklerini karşılık olarak kaydetmesini öngörür. Bu uygulamanın amacı, çalışanların işten ayrılması durumunda doğacak mali yükümlülükleri önceden hesaplara yansıtmak ve mali tabloların gerçek, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir bilgi sağlamasını temin etmektir. Kıdem tazminatı karşılığı ayırmak, giderleri hizmet süresine yaymak, nakit akışını etkin yönetmek ve yasal uyumu sağlamak açısından öneme sahiptir.

SONUÇ

İş sözleşmesinin sona ermesi, işverenler açısından yalnızca hukuki bir süreç olmayıp aynı zamanda mali yükümlülüklerin doğru şekilde yönetilmesini gerektiren bir konudur. 4857 sayılı İş Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde, fesih türüne bağlı olarak ortaya çıkan kıdem ve ihbar tazminatlarının doğru şekilde hesaplanması, vergi ve sosyal güvenlik uygulamalarının doğru değerlendirilmesi ve bu tutarların tek düzen hesap planına uygun olarak muhasebeleştirilmesi, işletmeler açısından yasal uyumun ve finansal doğruluğun temel unsurlarını oluşturmaktadır. Uygulama örneklerinde de görüldüğü üzere kıdem tazminatı hesaplamasında brüt ücret, çalışma süresi ve yasal tavan dikkate alınırken ihbar tazminatı ücret niteliği taşıması nedeniyle gelir vergisi ve damga vergisine tabi olmakta ancak sosyal güvenlik primine konu edilmemektedir. Bu ayrımın doğru yapılması hem çalışan haklarının zedelenmesine hem de işletmeler açısından idari ve mali yaptırımlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla feshe

bağlı mali yükümlülüklerin hesaplanmasının mevzuata uygun yaklaşım ile yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Öte yandan TMS 19 “Çalışanlara Sağlanan Faydalar” standardı uyarınca kıdem tazminatı karşılığı ayrılması, işletmelerin çalışanlara ilişkin uzun vadeli yükümlülüklerini mali tablolara yansıtmasını sağlayarak mali tabloların gerçek, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasına katkı sağlamaktadır. Kıdem tazminatı karşılığı uygulaması, giderlerin çalışanın hizmet süresine yayılmasına imkân tanırken işletmelerin nakit akışını daha sağlıklı planlamasına ve finansal risklerini öngörülebilir hâle getirmesine olanak tanır.

Sonuç olarak, iş sözleşmesinin feshi sürecinde ortaya çıkan tazminatların hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi, yalnızca yasal bir zorunluluk değil aynı zamanda etkin bir finansal yönetim aracıdır. İşverenlerin, mevzuata uygun hesaplama yöntemlerini benimsemeleri, muhasebe kayıtlarını doğru ve zamanında yapmaları ve kıdem tazminatı karşılığı uygulamasını düzenli olarak sürdürmeleri hem çalışan haklarının korunması hem de işletmelerin mali tablolarının güvenilirliği ve sürdürülebilirliği açısından bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

İHRAÇ KAYITLI İADE TALEBİNİN İNDİRİM YOLUYLA GİDERİLMESİ

Aslıhan KAVRAN
KDV İade Müdürü

Oğuzhan FİDAN
KDV İade Uzmanı

ÖZET

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 11/1-c maddesi kapsamında ihraç kayıtlı teslimde bulunan imalatçılar, ihracatın gerçekleşmesi şartıyla tecil edilen katma değer vergisinin terkinini, tecil edilemeyen katma değer vergisinin ise iadesini talep edebilmektedir.

Mevzuatımız, mükelleflere bu iade alacaklarını nakden veya mahsuben talep etmenin yanı sıra, "indirim yoluyla giderme" seçeneğini de sunmaktadır.

Bu makalede, ihraç kayıtlı teslimlerden doğan iade alacaklarının indirim yoluyla telafi edilmesinin yasal dayanakları, beyanname üzerindeki uygulama usulleri ve bu tercihin mükellefa açısından sonuçları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: KDV, İhraç Kayıtlı Teslimler, İade, İndirim.

GİRİŞ

İhraç kayıtlı teslim uygulaması, imalatçıların ihracatçılara KDV tahsil etmeksizin mal teslim etmelerine olanak sağlayan ve ihracatı teşvik etmeyi amaçlayan bir sistemdir. Bu sistemde, imalatçı tarafından hesaplanan ancak ihracatçıdan tahsil edilmeyen KDV, vergi dairesince tecil edilir; ihracatın süresi içinde gerçekleşmesi halinde ise terkin olunur. İmalatçının bu teslim nedeniyle yüklendiği ve tecil/terkin işleminden arta kalan ve indirim yoluyla telafi edilememiş KDV tutarı bulunması durumunda ise bu tutar kural olarak imalatçıya iade edilir.

Uygulamada mükellefler genellikle bu iade hakkını nakden veya mahsuben kullanmayı tercih etmektedir. Ancak KDV mevzuatı, iade hakkı doğuran işlemler nedeniyle yüklenen vergilerin, iade yerine "indirim yoluyla giderilmesi" seçeneğini de barındırmaktadır.

Bu seçenek, özellikle işlemlerin azaltılması ve gelecek dönemlerdeki ödenecek KDV tutarının düşürülmesi açısından önem arz etmektedir.

1. YASAL ÇERÇEVE VE İHRAÇ KAYITLI TESLİM

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 11/1-c maddesi uyarınca "ihraç edilmek şartıyla imalatçılar tarafından kendilerine teslim edilen mallara ait KDV, ihracatçılar tarafından ödenmez. Mükelleflerce tahsil edilmeyen ancak beyanname beyan edilen bu vergi, vergi dairesince tarh ve tahakkuk ettirilerek tecil olunur. Söz konusu malların, ihracatçıya teslim tarihini takip eden ay başından itibaren üç ay içinde ihraç edilmesi halinde, tecil edilen vergi terkin olunur."¹

İhraç kayıtlı teslimlerde, imalatçının iade alacağına hak kazanabilmesi için;

- Teslimi yapan satıcının imalatçı vasfına haiz olması,
- Teslim edilen malların satıcının üretim kapasitesine göre bizzat imal ettiği mallar olması (veya bu kapsamda fason olarak imal ettirilen mallar olması),
- Malların teslim alındığı haliyle (aynen) yurt dışı edilmesi ve ihraç edilen malın nihai mamul olması gerekmektedir.

1 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 11/1-c maddesi.

İhracatın gerçekleşmesiyle birlikte, imalatçının tecil edilen vergisinin terkininden sonra kalan iade edilebilir KDV tutarı ortaya çıkarsa, bu tutar imalatçının talebine istinaden iade edilir.

2. İADE HAKKININ İNDİRİM YOLUYLA KULLANILMASI

Mükellefler, ihracat kayıtlı teslimlerden doğan iade alacaklarını nakden veya mahsuben iade olarak talep edebilecekleri gibi bu tutarları indirim hesaplarında kullanmak suretiyle de değerlendirebilirler.

Bu husus, KDV Genel Uygulama Tebliği'nde açıkça düzenlenmiştir. Tebliğ'in ilgili bölümlerinde, 3065 sayılı Kanun'un 11/1-c ve geçici 17. maddeleri kapsamındaki ihracat kayıtlı teslimlerden doğan KDV iade alacaklarının, indirim yoluyla telafi edilebilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir²

Bu düzenleme ile mükelleflere, KDV iade talebine ilişkin listelerin girilmesi, listelere ilişkin olumsuzlukların giderilmesi, YMM raporu tevsik edilmesi vb. yükümlülüklerle uğraşmak yerine, alacaklarını doğrudan beyanname üzerinde indirim mekanizmasıyla kullanma hakkı tanınmıştır.

3. UYGULAMA ESASLARI VE BEYANNAME DÜZENİ

İhracat kayıtlı teslimden doğan iade alacağını indirim yoluyla gidermeyi tercih eden mükellefler, bu tercihlerini ilgili dönem KDV beyannamesinde belirtmek zorundadır. Bu kapsamda yapılması gereken işlemler aşağıda detaylandırılmıştır.

3.1. Beyanname Satırı ve Tevsik Edici Evraklar

İhracat kayıtlı teslimler nedeniyle doğan iade alacağının indirim yoluyla giderilmesi, en erken ihracatın gerçekleştiği dönem KDV beyannamesinin "İndirimler" kulakçığında yer alan 107 kod numaralı satırda "Kanunun (11/1-c) ve Geçici 17. Maddelerinden Doğan İadelerin İndirim Yoluyla Telafisi Nedeniyle İndirilecek KDV" beyan edilerek yapılabilmektedir.

Örnek 1: 31.03.2025 tarihinde 500.000 TL tutarında ihracat kayıtlı teslim gerçekleştiren (A) A.Ş. hesapladığı ancak tahsil etmeyip tecil ettirdiği 100.000 TL (%20) KDV'nin tamamını iadeye konu olabileceğini varsayalım.

Mükellef, 100.000 TL'lik alacağını nakit almak /mahsup etmek yerine indirim yoluyla kullanmak isterse, ihracatın gerçekleştiği döneme ait KDV beyannamesindeki gösterim aşağıdaki tabloda yer aldığı şekilde olacaktır:

Tablo 1 : İhracat Kayıtlı Teslim İadesinin İndirim Yoluyla Giderilmesinin Gösterimi

Satır Kodu	Satır Adı / Açıklama	Tutar (TL)
107	Kanunun (11/1-c) ve Geçici 17. Maddelerinden Doğan İadelerin İndirim Yoluyla Telafisi Nedeniyle İndirilecek KDV	100.000,00
Toplam	(Bu Dönem İndirimler Toplam Tutarına Eklenir)	100.000,00

Tabloda görüldüğü üzere, 107 no.lu satıra yazılan tutar, mükellefin "İndirimler Toplamı" tutarına dahil olarak, varsa ödenecek vergisini azaltacak, ödenecek vergisi çıkmıyorsa "Sonraki Döneme Devreden KDV" tutarını artıracaktır.

Bu işlemin gerçekleştirilmesi için öncelikle, bu teslimin ihracat kayıtlı teslim kapsamında olması gerekmektedir.

Konuyla ilgili olarak, KDV Genel Uygulama Tebliği'nin IV. D bölümü altındaki *İade Hakkının İndirim Yoluyla Kullanılması* başlığında, "Bu şekilde beyanda bulunan mükelleflerin, iade için istenenler hariç, iade hakkı doğuran işlemi tevsik eden belgeleri beyanname ekinde ibraz etmeleri gerekir." denilmektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak Ankara Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 27.10.2011 tarih ve B.07.1.GİB.4.06.17.01-KDV 2:2010-14011-21-937 sayılı özelgesinde, "Buna göre, ihracat kayıtlı teslimlerden doğan KDV iadesi alacağınızı nakden ve/veya mahsuben iade olarak talep etmek yerine indirim yoluyla gidermeniz mümkün bulunmakta olup, bu durumda iade için istenilenler hariç olmak üzere ihracat kaydıyla teslimlerinizi tevsik eden belgelerinizi beyanname ekinde ibraz etmeniz gerekmektedir. İade hakkı doğuran işlemi tevsik eden diğer belgelerin (ihracat kayıtlı satış faturası,

2 Hazine ve Maliye Bakanlığı, Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği, IV/D Bölümü.

gümrük beyannamesi vb.) beyanname ekinde vergi dairesine ibraz edilmesi zorunludur.” ifadelerine yer verilmiş olup istisnanın tevsiki için gerekli evrakların da ibraz edilmesi gerekmektedir.

Ancak bu şekilde indirim yoluyla telafi seçeneğini kullanan mükelleflerin, nakden veya mahsuben iade taleplerinde aranan İndirilecek KDV listesinin tevsikine ise gerek bulunmamaktadır.³

3.2. İhraç Kayıtlı Teslimlere İlişkin Bildirim

Söz konusu tutarların, beyannamenin “Ekler” bölümünde yer alan “İhraç Kayıtlı Teslimlere İlişkin Bildirim” formu ile uyumlu olması ve iade hakkının doğru dönemle eşleştirilmesi gerekmektedir.

Bu satırda ihraç kayıtlı faturanın ait olduğu ay ve yıl bilgisi ile girilen döneme ait toplam ihraç kayıtlı teslimlere ilişkin hesaplanan KDV tutarı ve bu tutar içerisinde indirim konusu yapılan tutar bilgileri girilmelidir.

Aynı dönemde yer alan ihraç kayıtlı teslimlere ilişkin hesaplanan ve tecil edilemeyen KDV birden fazla dönemde indirim konusu yapılabilecektir. Ancak birden fazla dönemde indirim konusu yapılan tutarların toplamının, o dönemde yer alan ihraç kayıtlı teslimlere ilişkin KDV’yi aşamayacağı tabiidir. Yine aynı döneme ait ihraç kayıtlı teslimlerin bir kısmının indirim konusu yapılarak bir kısmının iade talebine konu edilmesi ise mümkün değildir.⁴

Tablo 2: İhraç Kayıtlı Teslimlere İlişkin KDV’nin İndirim Yoluyla Giderilmesi İçin Yapılacak Bildirim

107 KOD NUMARALI SATIR ARACILIĞIYLA İNDİRİM KONUSU YAPILAN KDV ALACAĞININ DÖNEMİ			
Faturanın Düzenlediği Ay	Faturanın Düzenlediği Yıl	İlgili Ayda Düzenlenen Faturaların Toplam KDV Tutarı	107 Kod Numaralı Satır Aracılığıyla İndirim Konusu Yapılan KDV Tutarı

3.3. Düzeltme Beyanı ile Tercih Değişikliği ve Fazla Ödenen Verginin İadesi

Mükelleflerin ihraç kayıtlı teslimlerden doğan KDV iade alacaklarının “nakden/mahsuben iade” veya “indirim” şeklinde kullanılmasının unutulması sık karşılaşılan bir durumdur. Bu sebeple geçmiş dönemlere ait ihraç kayıtlı teslimlerine ilişkin KDV iade alacağı bulunmasına rağmen talep edilmediği durumlarda, bu tutarların ne şekilde kullanılacağına karar verilebilmesi için cari döneme kadar KDV beyannameleri incelenerek ödenecek KDV oluşup oluşmadığının kontrolünün yapılması gerekmektedir.

Bu kontrol ile cari dönemde ve gelecek dönemlerde -hatta geçmiş bir ara dönemde- ödenecek KDV oluşmuş/oluşacak olması durumunda, mükellefin nakden/mahsuben iade talep etmesi yerine indirim yoluyla bu KDV’nin giderilmesi daha verimli olabilecektir.

Konuyu bir örnek ile açıklamak gerekirse:

Örnek 2: Bir firmanın 2023-2024 yıllarında ihraç kayıtlı teslimlere ait toplam 2.000.000 TL KDV iade alacağı bulunduğu halde talep edilmediği ve bu taleplerin Şubat/2025 döneminde yapılmasına karar verilmiştir.

Bu sırada, Şubat/2025 dönem beyannamesi verilirken 4.000.000 TL Ödenecek KDV hesaplandığını varsayalım.

Mükellefin öncelikle 2025/Şubat KDV beyannamesinde ihraç kayıtlı teslimlerden doğan 2.000.000 TL tutarındaki iade alacağının, beyannamenin “İndirimler” kulakçığında yer alan 107 kodlu satıra eklenmesi durumunda:

Toplam indirim tutarı artacağından “Ödenmesi Gereken KDV”, bu tutar kadar azalacaktır. Bu durumda 2023-2024 dönemleri için KDV iade taleplerinin gerçekleştirilmesi yerine -diğer şartların uygun olması durumunda- bu tutarın Ödenecek KDV’nin olduğu Şubat / 2025 döneminde indirim yoluyla kullanılarak

3 Hazine ve Maliye Bakanlığı, Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği, IV/D Bölümü.

4 Hazine ve Maliye Bakanlığı, Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği, IV/D Bölümü.

Ödenecek KDV tutarının azaltılması işlem ve rimliliği açısından daha uygundur.

Ancak örneğimizi biraz değiştirerek mükellefin bir önceki dönem olan Ocak / 2025 döneminde Ödenecek KDV tutarının **3.000.000 TL** olduğunu, Şubat / 2025 döneminde Sonraki Döneme Devreden KDV çıktığını (ve devam dönemlerde de Sonraki Döneme Devreden KDV pozisyonunda olacağı) varsayarsak:

2023-2024 dönem KDV iade alacağının (2.000.000 TL), geçmiş dönem (Ocak / 2025) KDV beyannamesinde indirim konusu yapılması ile bu sefer vergi dairesi kayıtlarında mükellefin fiilen ödediği 3.000.000 TL'ye karşılık, düzeltilmiş ve kesinleşmiş borcunun 1.000.000 TL'ye düşeceği görülecektir.

Böylece aradaki fazla ödenmiş olan 2.000.000 TL tutarındaki fark, mevzuat gereği **“fazla veya yersiz ödenen vergi”** niteliği kazanacak ve iade/mahsup işlemleri bu çerçevede yürütülecektir.

Mükellefin Hazine hesaplarına fazladan giren bu 1.000.000 TL'yi geri alabilmesi, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 120. maddesinde yer alan, *“Vergi hatalarının düzeltilmesine, ilgili vergi dairesi müdürü karar verir.*

Bu hatalar düzeltme fişine dayanılarak düzeltilir. Hatanın mükellef aleyhine yapılmış olması halinde, fazla vergi aynı fişe dayanılarak terkin ve tahsil olunmuş ise mükellefe reddolunur. Düzeltme fişinin bir nüshası, reddedilecek miktarla müracaat edeceği muhasebe ve müracaat süresi zikredilmek suretiyle mükellefe tebliğ edilir. Mükellef tebliğ tarihinden başlayarak bir yıl içinde parasını geri almak üzere müracaat etmediği takdirde hakkı sâkıt olur.

Nakden veya mahsuben tahsil edilen ancak fazla veya yersiz olarak tahsil edildiği anlaşılan vergilerde ve kanunları gereğince mükelleflere yapılacak iade ve mahsup işlemlerinde, düzeltmeye dayanak teşkil edecek belgeler ile bu işlemlere ait usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir.”⁵ hükmü uyarınca vergi dairesine vereceği bir dilekçe ile mümkündür.

Sonuç olarak Ödenecek KDV oluşan ve ödemesi yapılmış bir tahakkuk için düzeltme vererek ihraç kayıtlı iadeyi indirimle eklemek, mükellefe “vergi alacağı” doğuracaktır. Mükellef bu tutar için mahsup dilekçesi ile doğmuş/doğacak diğer vergi borçlarına mahsup talep edebilecektir.

Mükellefin bu yöntemi bir “nakit iade alma aracı” olarak kullanması ise teknik olarak mümkün olsa da indirim yoluyla giderme tercihine aykırı bir durum oluşturabilecek veya inceleme riski de doğurabilecektir.

SONUÇ

İhraç kayıtlı teslimlerde KDV iade alacaklarının indirim yoluyla giderilmesi, mükelleflere kolaylık sağlayan ve vergi dairesi nezdindeki iş yükünü hafifleten yasal bir seçenektir. Bu yöntemi seçen mükellefler, İndirilecek KDV listesi gibi detaylı listeleri hazırlama yükümlülüğünden kurtulmakta, iade alacaklarını doğrudan sonraki dönem vergi ödemelerinden düşebilmektedir.

Özellikle geçmiş dönemlere/yıllara ait çok fazla sayıda dönem için ihraç kayıtlı teslimleri nedeniyle KDV iade alacağı bulunan mükelleflerce mutlaka cari döneme kadar olan dönemlere ilişkin tutarların kontrollerinin yapılması ve indirim yoluyla giderilme imkânının olup olmadığının bilinmesi gerekmektedir. Ancak bu tercihten vazgeçilmesi durumunda, bu dönemden son dönem beyannamesine kadar düzeltme verilmesi gerektiğini de hatırlatmak isteriz.

5 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 120. maddesi kapsamında

AIRBNB ÜZERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE TÜRK VERGİ HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayça AKÇAY
Avukat

Deniz DAĞDEVİREN
Yasal Stajyer

ÖZET

Airbnb gibi platformlar aracılığıyla kısa süreli konut kiralamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, söz konusu gelirlerin kira geliri mi yoksa ticari kazanç mı olduğu sorusu uygulamanın merkezine yerleşmiş; özellikle gerçek kişilerin günlük veya haftalık kiralamalarında vergi idaresi ile mükellefler arasındaki görüş ayrılığı somut vergi ihtilaflarına dönüşmüştür. Airbnb ve benzeri dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilen kısa süreli konaklama faaliyetleri, bu yönüyle hem özel hukuk hem de vergi hukuku bakımından hukuki nitelendirme sorunlarını beraberinde getirmektedir. Türk vergi mevzuatında, bu faaliyetlerin vergilendirilmesine özgü açık ve yeknesak bir düzenlemenin bulunmaması, Airbnb üzerinden elde edilen gelirlerin gayrimenkul sermaye iradı, ticari kazanç veya arızı kazanç kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu doktrinde ve uygulamada görüş ayrılıklarına yol açmaktadır.

Bu makalede, öncelikle Airbnb iş modelinin hukuki niteliği ortaya konulmakta; kısa süreli konaklama faaliyetinin Türk hukukundaki yeri incelenmekte ve devamında Airbnb üzerinden elde edilen gelirlerin Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu ve Katma Değer Vergisi mevzuatı çerçevesinde nasıl vergilendirilmesi gerektiği ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Ayrıca idarenin konuya ilişkin özelgeleri, uygulamada karşılaşılan denetim pratikleri ve ortaya çıkan hukuki belirsizlikler değerlendirilmekte; son olarak, mevcut sorunların giderilmesine yönelik mevzuatsal ve uygulamaya dönük çözüm önerilerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Airbnb, Dijital Platformlar, Kısa Süreli Konaklama, Gayrimenkul Sermaye İradı, Ticari Kazanç, Vergilendirme.

GİRİŞ

Son yıllarda dijitalleşmenin hız kazanması ve paylaşım ekonomisinin yaygınlaşması, klasik hukuk ve vergi kavramlarının sınırlarını zorlayan yeni ekonomik faaliyet biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Özellikle dijital platformlar aracılığıyla sunulan hizmetler, geleneksel hukuki ilişki tipleriyle birebir örtüşmemekte; bu durum hem hukuki nitelendirme hem de vergilendirme bakımından önemli belirsizliklere yol açmaktadır. Airbnb'nin, bireylerin sahip oldukları veya kullanım haklarını haiz oldukları taşınmazları kısa süreli olarak üçüncü kişilere tahsis etmelerine imkân tanınması nedeniyle Türkiye'de hukuki nitelendirme tartışmasının en görünür başlıklarından biri kısa süreli konut kiralamaları olmuştur.

Türkiye'de Airbnb kullanımı giderek yaygınlaşmasına rağmen, kısa süreli konaklama faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin vergisel nitelendirilmesine ve gelir unsuru ayrımına doğrudan temas eden açık bir yasal çerçevenin bulunmaması, uygulamada ciddi sorunlar doğurmaktadır. Mevcut durumda, Gelir Vergisi Kanunu'nda düzenlenen klasik gelir unsurları üzerinden değerlendirme yapılmakta; bu ise aynı nitelikteki faaliyetlerin farklı şekilde vergilendirilmesine, idari ihtilaflara ve mükellefler açısından hukuki öngörülebilirliğin zedelenmesine yol açmaktadır.

Bu çalışma, Airbnb üzerinden elde edilen gelirlerin hukuki ve vergisel niteliğini mevcut mevzuat, idari uygulamalar ve doktrindeki görüşler ışığında ele almayı; ortaya çıkan sorun alanlarını tespit etmeyi ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

I. Airbnb Faaliyetinin Hukuki Niteliği

A. Airbnb İş Modelinin Özellikleri

Airbnb, hukuki anlamda doğrudan bir konaklama hizmeti sunmaktan ziyade, taşınmaz maliklerini veya kullanıcılarını konaklama talebinde bulunan kişilerle dijital bir platform aracılığıyla buluşturan bir aracılık sistemi üzerine kuruludur. Platform, taraflar arasında sözleşmesel ilişkinin kurulmasına imkân sağlayan teknik altyapıyı sunmakta; bu hizmet karşılığında belirli bir komisyon bedeli tahsil etmektedir. Bu yönüyle Airbnb, klasik anlamda bir otel işletmesi veya konaklama hizmeti sağlayıcısı olarak değil dijital aracılık faaliyeti yürüten bir platform olarak nitelendirilmektedir.¹

Ancak her ne kadar platformun hukuki rolü aracılıkla sınırlı olsa da platform üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerin niteliği, konaklama süresinin kısalığı, faaliyetin sürekliliği ve organizasyon düzeyi gibi unsurlar dikkate alındığında, elde edilen gelirin hukuki mahiyetinin yalnızca taşınmaz kiralaması olarak değerlendirilmesi her somut olay bakımından mümkün olmayabilir.

B. Kısa Süreli Konaklama Faaliyetinin Türk Hukukundaki Yeri

Türk Borçlar Kanunu'nda kira sözleşmesi, kısa süreli kiralamaları da kapsamakla birlikte uygulamada ağırlıklı olarak uzun süreli ve sürekli kullanım ilişkileri üzerinden şekillenmiştir. Airbnb üzerinden gerçekleştirilen kısa süreli konaklama faaliyetleri ise çoğu zaman birkaç günle sınırlı olmakta ve klasik kira sözleşmesinin özelliklerinden ayrılmaktadır.

Özellikle temizlik hizmetleri, anahtar teslimi, müşteri ilişkilerinin yönetimi ve konaklamanın profesyonel bir organizasyon dâhilinde yürütülmesi hâllerinde, faaliyetin salt bir kira ilişkisi olmaktan çıkarak konaklama hizmeti veya ticari faaliyet niteliği kazandığı kabul edilmektedir.² Bu nedenle Airbnb faaliyetinin hukuki niteliği, her

somut olayda faaliyetin kapsamı, sürekliliği ve organizasyon düzeyi dikkate alınarak belirlenmelidir.

II. AIRBNB GELİRLERİNİN GELİR VERGİSİ HUKUKU BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI

A. Gayrimenkul Sermaye İradı Olarak Değerlendirilmesi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 70. maddesi uyarınca, taşınmazların kiraya verilmesinden elde edilen gelirler gayrimenkul sermaye iradı olarak vergilendirilmektedir. Airbnb üzerinden elde edilen gelirlerin, süreklilik arz etmeyen ve organizasyon unsuru barındırmayan hâllerde, bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür.³ Bu durumda mükellefler, gayrimenkul sermaye iradına ilişkin istisna ve beyan hükümlerinden yararlanabilmektedir.

Bununla birlikte kısa süreli ve sık tekrar eden kiralamalar ile birden fazla taşınmazın Airbnb yoluyla değerlendirilmesi hâllerinde, klasik gayrimenkul sermaye iradı anlayışının sınırlarına ulaşıldığı görülmektedir. Bu noktada yalnızca gelirin kaynağı değil faaliyetin icra ediliş biçimi de belirleyici hâle gelmektedir.

B. Ticari Kazanç Olarak Değerlendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 37. maddesi uyarınca ticari kazanç, her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançları kapsamaktadır. Airbnb faaliyetinin süreklilik arz etmesi, belirli bir organizasyon dâhilinde yürütülmesi ve kazanç elde etme amacının ön planda olması hâllerinde, bu faaliyetin ticari kazanç olarak değerlendirilmesi mümkündür.⁴

İdarenin uygulamada, birden fazla taşınmazın Airbnb yoluyla işletilmesi, profesyonel yönetim hizmetlerinden yararlanılması veya yıl boyunca kesintisiz konaklama sağlanması gibi durumlarda ticari kazanç yönünde değerlendirme yaptığı görülmektedir. Bu hâllerde

¹ OECD, "The Sharing and Gig Economy: Effective Taxation of Platform Sellers", 2019.

² Kızılot, Ş., "Gelir Vergisi Kanunu Uygulaması", Ankara, 2022, s. 412.

³ Gelir Vergisi Kanunu m. 70.

⁴ Gelir Vergisi Kanunu m. 37

mükellefiyet tesis edilmesi, defter tutulması ve ticari kazançla ilişkin vergisel yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekmektedir.

C. Arızı Kazanç İhtimâli

Arızı kazanç, Gelir Vergisi Kanunu'nda süreklilik arz etmeyen ve mutad olmayan faaliyetlerden elde edilen kazançlar olarak düzenlenmiştir. Airbnb faaliyetinin doğası gereği tekrar eden bir yapı sergilemesi ve çoğu zaman belirli bir süreklilik içermesi nedeniyle arızı kazanç kapsamında değerlendirilmesi doktrinde sınırlı kabul görmektedir.⁵

III. VERGİ USUL HUKUKU VE UYGULAMA BOYUTU

Airbnb üzerinden gelir elde eden kişilerin, faaliyetin niteliğine göre gelir vergisi mükellefiyeti tesis ettirmeleri gerekmektedir. Ticari kazanç olarak değerlendirilen hâllerde mükellefiyet tesis edilmemesi, vergi ziyayı cezası ve usulsüzlük yaptırımlarını gündeme getirmektedir. Ayrıca 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca, ticari kazanç elde eden mükelleflerin belge düzenine uyması ve defter tutma yükümlülüklerini yerine getirmesi zorunludur.

Son yıllarda dijital platformlardan elde edilen gelirlerin izlenmesine yönelik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, banka kayıtları ve ödeme sistemleri üzerinden yapılan incelemelerle birlikte Airbnb gelirlerinin tespitini kolaylaştırmış; bu durum geçmişe dönük tarhiyat risklerini de artırmıştır.⁶

IV. KDV VE DİĞER VERGİLER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

Airbnb faaliyetinin ticari kazanç olarak değerlendirilmesi hâlinde, katma değer vergisi mükellefiyeti de gündeme gelebilecektir. Ayrıca kısa süreli konaklama faaliyetinin, somut olayda konaklama hizmeti veya konaklama tesisi niteliği kazanması hâlinde, konaklama vergisi ve belediyelere yönelik bildirim yükümlülüklerinin de

ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yükümlülüklerin ihlâli, idari para cezalarına ve ek vergisel yaptırımlara yol açabilmektedir.

V. YARGI KARARLARI VE GÜNCEL İÇTİHATLAR IŞIĞINDA AIRBNB FAALİYETLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Son dönemde Danıştay'ın, vergi idaresinin yerleşik uygulamalarını ve idari yorumlarını sorgulayan ve mükellefler lehine sonuçlar doğuran kararlarının sayısında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Nitekim özel fon uygulamaları, garantörlük (kefalet) hizmetleri, yurt içi asgari kurumlar vergisinde geçmiş yıl zararlarının mahsubu, sermaye taahhüt borcunu ödemeyen ortaklara sağlanan menfaatlerin finansman hizmeti kapsamında değerlendirilerek vergi tarhiyatı yapılamayacağına ilişkin içtihatlar, bu eğilimin somut örnekleri arasında yer almaktadır.

Bu kapsamda, Danıştay'ın vergi idaresine yönelik olarak yarattığı son ve en dikkat çekici etki, Airbnb ve benzeri dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen kısa süreli konut kiralamalarının vergilendirilmesine ilişkindir. Uyuşmazlığın temelini, gerçek kişilerin sahibi oldukları konutları Airbnb sistemi üzerinden günlük, haftalık veya aylık sürelerle kiraya vermeleri suretiyle elde ettikleri gelirlerin ticari kazanç kapsamında gelir vergisi ve katma değer vergisine tabi olup olmadığı sorusu oluşturmaktadır.

Vergi idaresi, uzun süredir benimsediği yaklaşım çerçevesinde, gayrimenkullerin uzun süreli kiralama suretiyle elde edilecek gelire kıyasla daha fazla gelir elde edilmesi amacıyla, konutların günlük veya aylık olarak, süreklilik arz edecek biçimde farklı kişilerin kullanımına hazır halde bulundurulmasının; konutun kiracıya teslim edilmesi, konaklama süresi sonunda geri alınması ve yeniden kullanıma hazır hale getirilmesinin belirli bir organizasyonu gerektirdiğini ileri sürmüştür. Bu gerekçeyle, Airbnb sistemi üzerinden veya bireysel olarak günlük, haftalık ya da aylık kiralama yapan ev sahiplerinin faaliyetlerinin ticari faaliyet olarak değerlendirilmesi gerektiği; bu kapsamda

5 Yılmaz, B., "Dijital Platform Gelirlerinin Vergilendirilmesi", *Vergi Sorunları Dergisi*, 2021, s. 85 vd.

6 Vergi Usul Kanunu m. 127; Hazine ve Maliye Bakanlığı dijital ekonomi denetim raporları.

mükellefiyet tesis edilerek ticari kazanç hükümleri uyarınca gelir vergisi ve KDV yönünden vergilendirme yapılmasının zorunlu olduğu yönünde görüş bildirilmiştir.⁷

Vergi idaresinin bu yaklaşımı doğrultusunda, Airbnb ve benzeri platformlar üzerinden kısa süreli kiralama yapan çok sayıda gerçek kişi hakkında geriye dönük olarak mükellefiyet tesis edilmiş; gelir vergisi ve katma değer vergisi yönünden vergi ziyayı cezalı tarhiyatlar yapılmıştır.

Söz konusu tarhiyatlara maruz kalan mükellefler, bu kiralama faaliyetlerinin ticari kazanç olarak değerlendirilemeyeceği ve bu nedenle gelir vergisi ile katma değer vergisi hesaplanamayacağı iddialarıyla konuyu yargıya taşımış; bu çerçevede ülke genelinde yüzlerce dava açılmıştır.

Danıştay, kendisine intikal eden uyuşmazlıklardan birinde verdiği Danıştay 3. Dairesi'nin 14.04.2025 tarihli ve E.2024/6160, K.2025/1856 sayılı kararı ile vergi idaresinin bu yaklaşımını açık biçimde reddetmiştir. Anılan kararda Danıştay, bir faaliyetin ticari kazanç olarak nitelendirilebilmesi için kiralamanın otel, apart veya pansiyon işletmeciliği gibi ticari bir organizasyon dahilinde yürütülmesi ve kahvaltı, yemek, ütü, günlük temizlik gibi ek hizmetleri içermesi gerektiğini vurgulamıştır.⁸

Danıştay'a göre, bu tür bir ticari organizasyon bulunmaksızın, salt daha fazla gelir elde etmek amacıyla taşınmazların Airbnb adlı platform üzerinden günlük, haftalık veya aylık olarak kiraya verilmesi, elde edilen kazancın hukuki niteliğini değiştirmemekte; bu faaliyetlerden doğan gelir gayrimenkul sermaye iradı olarak kabul edilmelidir. Bu gerekçeyle Danıştay, vergi ziyayı cezalı gelir vergisi ve geçici vergi tarhiyatlarını hukuka aykırı bulara, idarenin temyiz istemini reddetmiştir.

Öte yandan, Airbnb faaliyetlerine ilişkin bir diğer tartışmalı alan katma değer vergisi oranının belirlenmesidir. Vergi idaresi, 7464 sayılı Ka-

nun ve ilgili yönetmelik hükümleri çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan "Turizm Amaçlı Kiralanan Konut İzin Belgesi" alınan konutların, Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik'te sayılan konaklama tesisleri arasında yer almadığı gerekçesiyle, bu konutlarda sunulan geceleme hizmetlerinin indirimli katma değer vergisi oranına tabi tutulamayacağını ve genel oranda katma değer vergisi uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür.⁹

Bu konuda mükellefler lehine dikkat çekici bir değerlendirme ise İstanbul Bölge İdare Mahkemesi Birinci Vergi Dava Dairesi'nin 30.09.2025 tarih ve E.2025/1489, K.2025/1911 sayılı kararı ile ortaya konulmuştur. Anılan kararda Mahkeme, KDV Kanunu ve ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarında, indirimli katma değer vergisi oranının uygulanabilmesi için turizm işletme belgesi veya işyeri açma ve çalışma ruhsatı bulunmasının zorunlu olduğuna ilişkin açık bir düzenleme yer almadığını; ayrıca idarece davacının konaklama hizmeti vermediği yönünde somut bir tespitin de yapıldığını belirterek beyan dışı bırakılan hasılatın indirimli katma değer vergisi oranına tabi tutulması gerektiği sonucuna varmıştır.¹⁰ Bununla birlikte söz konusu karar henüz kesinleşmemiş olup temyiz incelemesi aşamasında Danıştay önündedir.

SONUÇ

Dijital platform ekonomisinin giderek yaygınlaşması, klasik vergi hukuku kavramları ile yeni ekonomik faaliyet biçimleri arasındaki uyumsuzluğu daha görünür hâle getirmiş; özellikle Airbnb ve benzeri platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen kısa süreli konut kiralamalarının hukuki ve vergisel niteliği hem uygulamada hem de yargı mercileri önünde yoğun tartışmalara konu olmuştur. Türk vergi mevzuatında, bu faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergisel nitelendirilmesine ilişkin açık ve yeknesak bir düzenlemenin bulunmaması, vergi idaresinin geniş yorumlara dayalı uygulamalar geliştirmesine; bu uygulamaların ise mükellefler

7 Gelir İdaresi Başkanlığı İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 19.02.2016 tarihli ve 62030549-120[40-2014/891]-14193 sayılı; Balıkesir Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 08.09.2020 tarihli ve 46480499-120.01.01[2018/1661]-E.63499 sayılı özelgeleri.

8 Danıştay 3. Dairesi'nin 14.04.2025 tarih ve E.2024/6160, K.2025/1856 sayılı kararı

9 Gelir İdaresi Başkanlığı İzmir Defterdarlığı'nın 17.09.2024 tarihli ve E-21152195-130[28-2024.7318]-550725 sayılı özelgesi

10 İstanbul Bölge İdare Mahkemesi Birinci Vergi Dava Dairesi'nin 30.09.2025 tarihli ve E.2025/1489, K.2025/1911 sayılı kararı

açısından ciddi hukuki belirsizlikler ve öngörülemez sonuçlar doğurmasına neden olmuştur.

Vergi idaresi, kısa süreli kiralamaların süreklilik arz etmesi ve daha yüksek gelir elde etme amacı taşıması olgularını esas alarak bu faaliyetleri ticari kazanç kapsamında değerlendirmiş; bu doğrultuda geriye dönük mükellefiyet tesisleri ve vergi ziyai cezalı tarhiyatlar yoluyla oldukça sert bir vergilendirme pratiği benimsemiştir. Ancak Danıştay'ın son dönemde verdiği kararlar, bu yaklaşımın hukuki sınırlarını net biçimde ortaya koymuş; özellikle ticari kazanç nitelendirmesi bakımından "ticari organizasyon" unsurunun vazgeçilmezliğini açıkça vurgulamıştır.

Danıştay 3. Dairesi'nin 14.04.2025 tarihli ve E.2024/6160, K.2025/1856 sayılı kararı, kısa süreli konut kiralamalarından elde edilen gelirin salt daha fazla kazanç sağlama amacıyla ve ticari bir organizasyon dahilinde olmaksızın elde edilmesi hâlinde, bu gelirin hukuki niteliğinin değişmeyeceğini ve gayrimenkul sermaye iradı olarak değerlendirilmesi gerektiğini açık biçimde ortaya koymuştur. Bu karar, yalnızca somut uyumsuzluğun çözümü bakımından değil aynı zamanda idarenin uzun süredir benimsediği genelleştirici ve genişletici vergilendirme yaklaşımına karşı, hukuki güvenliği önceleyen önemli bir içtihat olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan, kısa süreli kiralamalara uygulanacak katma değer vergisi oranı konusundaki tartışmalar da gerek idarenin özeldeleri gerekse bölge idare mahkemesi kararları ışığında henüz tam anlamıyla yeknesaklık kazanmamıştır. Özellikle konutların "konaklama tesisi" sayılıp sayılmayacağına bağlı olarak indirimli katma değer vergisi oranının uygulanıp uygulanamayacağı hususu, uygulamada farklı yorumlara konu olmakta; bu durum hem gerçek kişiler hem de kurumsal yapılar açısından önemli vergisel riskler doğurmaktadır. İstanbul Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen ve henüz kesinleşmemiş olan karar, bu alanda mükellef lehine yeni bir tartışma zemini oluşturmakla birlikte, nihai değerlendirme bakımından Danıştay'ın vereceği karar belirleyici olacaktır.

Bu çerçevede, Airbnb ve benzeri platformlar üzerinden gerçekleştirilen kısa süreli konut

kiralamalarının vergilendirilmesinde, faaliyetin somut özelliklerinin, özellikle organizasyon yapısı, sunulan ek hizmetler ve işletme niteliği taşıyıp taşımadığı hususlarının esas alınması gerektiği açıktır. Vergi idaresinin, bu faaliyetleri kategorik biçimde ticari kazanç olarak nitelendirmek yerine, Danıştay içtihadında çizilen sınırlar doğrultusunda daha ölçülü ve olay bazlı bir değerlendirme yaklaşımı benimsemesi hem hukuki güvenliğin sağlanması hem de vergiye gönüllü uyumun artırılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, kısa süreli konut kiralamalarının vergilendirilmesine ilişkin mevcut belirsizliklerin giderilmesi, yalnızca yargı kararlarıyla şekillenen bir alan olmaktan çıkarılarak açık, öngörülebilir ve sistematik bir yasal düzenleme ile desteklenmelidir. Dijital platform ekonomisinin kalıcı niteliği dikkate alındığında, bu alanda yapılacak mevzuat çalışmaları hem mükelleflerin hukuki durumunu netleştirecek hem de idare ile mükellefler arasındaki uyumsuzlukların azalmasına katkı sağlayacaktır. Danıştay'ın son dönemdeki içtihatları ise, bu sürecin yönünü belirleyen ve hukuki sınırları açıkça çizen uygulamaya yön veren temel bir referans noktası oluşturmaktadır.

GÜNCEL DANIŞTAY İÇTİHATLARI ÇERÇEVESİNDE GAYRİMENKUL SEKTÖRÜNDE DEĞİŞEN VERGİ UYGULAMALARI

Ecem Yağmur EROĞLU
Avukat

Berru Ceren ZİYAGİL
Avukat

ÖZET

Bu çalışma, gayrimenkul sektöründe vergilendirmeye ilişkin son yıllarda ortaya çıkan önemli Danıştay içtihat değişikliklerini incelemektedir.

Kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümlerin satışının ticari faaliyet olarak değerlendirilmesi, ofis niteliğindeki taşınmazların konut olarak satışında uygulanacak katma değer vergisi ("KDV") oranının tespiti ve emlak vergisine esas takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma süresinin yıl sonuna kadar uzaması, çalışmanın temel inceleme alanlarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: KDV, Tapu Kaydı, Fiili Kullanım, Emlak Vergisi, Taşınmazın Hukuki Niteliği, Ticari Kazanç.

GİRİŞ

Gayrimenkul sektörü hem ekonomik büyüme hem de kamu gelirleri açısından stratejik öneme sahip olup vergilendirme rejimindeki değişiklikler mükellefler, yatırımcılar ve idare bakımından doğrudan sonuçlar doğurmaktadır. Taşınmazların hukuki niteliğinin belirlenmesi, bu niteliklere göre uygulanacak vergi oranları, uzun yıllardır hem uygulamada hem de yargıda tartışmalı alanlar arasında yer almıştır.

Son dönemde Danıştay'ın verdiği kararlar, özellikle kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümlerin satışının ticari kazanç niteliği, ofis vasıflı taşınmazların konut olarak satışında uygulanacak KDV oranı ve emlak vergisine esas takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma süreleri bakımından köklü bir içtihat değişikliğine işaret etmektedir. Bu değişiklikler yalnızca idarenin uygulamalarını yeniden şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda mükelleflerin vergisel yükümlülüklerinde de doğrudan etkiler yaratmaktadır.

1. TAŞINMAZ MALIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Taşınmaz, bulunduğu yerden başka bir yere fiziksel olarak taşınamayan malları ifade eder.

Hukuken, "taşınmaz" kavramı 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ("TMK")'nın 704. maddesinde düzenlenmiştir. Taşınmaz kavramı kanunda açıklanmamış olmasına rağmen taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturan unsurlar TMK'nın 704. maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır. En yaygın taşınmaz mal türleri arasında arsa, arazi, bina ve daireler yer alır. Bu tür mülkler, hukuki olarak devredilebilen ve mülkiyet hakkı doğuran unsurlar taşır.¹ Bu maddeye göre arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturur. TMK'nın 998. maddesinde de bu sayılanların tapu siciline taşınmaz olarak kaydedileceği belirtilmiştir.²

Taşınmazlar bakımından sınırlı sayı ilkesi geçerli olduğundan, yukarıda sayılan eşya ve haklar dışında herhangi bir eşyanın taşınmaz olarak kabulü, her iki tarafın rızası olsa da mümkün değildir.

¹ Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Yetkin*, Ankara 2016, s. 200.

² 4721 sayılı TMK'nın 998. maddesi uyarınca "Tapu siciline taşınmaz olarak şunlar kaydedilir: 1. Arazi, 2. Taşınmazlar üzerindeki bağımsız ve sürekli haklar, 3. Kat mülkiyetine konu olan bağımsız bölümler.

Arazinin tapu siciline kaydı, özel kanun hükümlerine tâbidir."

2. KAT MÜLKİYETİNE TABİ TAŞINMAZLARDA DANIŞTAYIN GÖRÜŞ DEĞİŞİKLİĞİ

Kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümlerin taşınmaz eşya olarak kabul edildiği TMK'da belirtilmiştir. Bununla birlikte kat mülkiyetine ilişkin hükümler ayrıntılı olarak 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nda ("KMK") düzenlenmiştir.

Arsa sahibinin arsa payı karşılığında edindiği bağımsız bölümleri nasıl değerlendireceği tamamen kendi tasarrufundadır; bu bağımsız bölümleri mesken olarak kullanması, kiraya vermesi, satması veya bağışlaması mümkündür. Ancak arsa payı karşılığı iktisap edilen bağımsız bölümlerin elden çıkarılmasından doğan kazancın vergisel niteliğine ilişkin mevzuatta açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Yine bu sebepten, Vergi İdaresi ile Danıştay arasında görüş ayrılıkları mevcut olup bu da vergi mükellefi açısından sıkıntılara sebep olmaktadır.³

Maliye, işlem sayısının çokluğu ve elde etme amacının niteliği gerekçesiyle bu tür satışların ticari faaliyet olarak değerlendirilmesi, dolayısıyla arsa sahibinin elde ettiği gelirin ticari kazanç sayılması ve işlemlerin KDV'ye tabi tutulması gerektiği yönünde istikrarlı bir görüş benimsemiştir. Buradaki temel sorun arsa sahibinin elde ettiği katların yeni bir iktisap olup olmadığıdır.⁴

Danıştay, son yıllara kadar, kişinin arsasını kat karşılığı müteahhide vermesi ve inşa edilen binada kat sahibi olmasını servetin değerlendirilmesi ve servetin biçim değiştirmesi olarak görüyordu. Bu kapsamda da sözleşmeye istinaden edinilen bağımsız bölümlerin satışının ticari bir organizasyon olarak değerlendirilemeyeceği, elde edilen gelirin ticari kazanç olarak kabul edilemeyeceği ve KDV'ye tabi tutulamayacağı görüşünde bulunuyordu.⁵

Ancak son yıllarda verilen kararlarla Danıştay, bu yerleşik yaklaşımından belirgin biçimde ayrılarak birden fazla bağımsız bölümün aynı veya

birbirini izleyen yıllarda elden çıkarılmasını ticari faaliyet göstergesi olarak kabul etmeye başlamış; bu kapsamda arsa sahipleri bakımından **ticari kazanç ve KDV mükellefiyeti doğabileceği** yönünde açık bir görüş değişikliğine gitmiştir.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 26.02.2025 tarih ve 2024/393 E., 2025/70 K. sayılı kararında da,

"Uyuşmazlıkta, kat karşılığı inşaat sözleşmesi uyarınca edinilen on üç adet gayrimenkulün 2009 yılından itibaren farklı tarihlerde farklı kişilere satılması, satışların devamlılığını gösterdiğinden ticari nitelik arz etmektedir. Dolayısıyla söz konusu taşınmazların satışından elde edilen gelirin ticari kazanç olarak vergilendirilmesinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır."

denilerek kat karşılığı inşaat sözleşmesiyle edinilen çok sayıdaki bağımsız bölümün farklı tarihlerde satılmasının **devamlılık gösterdiği ve ticari kazanç olarak vergilendirilmesi gerektiği** vurgulanmıştır.

Bununla beraber Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 19.03.2025 tarih ve E.2025/63, K. 2025/234 sayılı kararının gerekçesi ise aşağıdaki gibidir:

"Arsa üzerinde birden çok bağımsız bölümden oluşan yapı yapılması, arsanın vasfını değiştirmekte ve üzerindeki mülkiyet hakkının paylara bölünerek birbirinden bağımsız hale gelen bu payların ayrı ayrı elden çıkarılmasına olanak sağlamaktadır. Tapuda ayrı bağımsız bölümler olarak tescil edilmiş her taşınmaz satışı ayrı ve bağımsız işlemlerdir."

*Olayda, davacıların murisi ...'in maliki olduğu arsanın kat karşılığı inşaat sözleşmesi uyarınca müteahhide verilmesinden elde ettiği on beş adet bağımsız bölümden bir adedini 2007 yılında, iki adedini 2008 yılında, üç adedini 2009 yılında, üç adedini 2010 yılında, iki adedini 2011 yılında, bir adedini 2012 yılında, üç adedini 2013 yılında sattığı, ayrıca tarla vasfındaki bir taşınmazı da 2013 yılında sattığı dikkate alındığında, **devamlılık unsuru şartının olayda gerçekleştiği** ve yapılan*

3 S. Çeçen, "Arsa Karşılığı İnşaat İşlerinde KDV Uygulaması", Vergi Dünyası, Sayı: 86, 1998, s. 48.

4 Gökhan Tozoğlu, "Kat Karşılığı İnşaat Sözleşmelerinin Vergilendirme Karşısındaki Durumu", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, Erişim Tarihi: 25.11.2025, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=aMQiiYTY8mbGXpKq-fgNw&no=LDC3ZNb9y9qwxA5zjdInVw>

5 Yıldırım Y., (2010), a.g.e., s.254

faaliyetin ticari faaliyet olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda, ticari faaliyet çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler katma değer vergisine tabi olduğundan, mahkeme kararının aksi yönde verilen ısrara ilişkin hüküm fıkrasında hukuki isabet görülmemiştir.”

Danıştay'ın yukarıda yer alan son yıllardaki kararları incelendiğinde, arsa sahiplerinin kat karşılığı inşaat sözleşmeleri kapsamında kişisel ihtiyaç ve servetin korunması dışında kalan bağımsız bölümleri satmalarının ticari faaliyet olarak kabul edildiği ve bu satışlardan elde edilen kazançların ticari kazanç niteliğiyle gelir vergisi ve KDV'ye tabi tutulduğu artık yargı içtihatlarında net şekilde ortaya konulmaktadır.

3. OFİS NİTELİĞİNDEKİ TAŞINMAZLARIN KONUT OLARAK SATIŞINDA DANIŞTAYIN GÖRÜŞ DEĞİŞİKLİĞİ

Bilindiği üzere taşınmazların konut veya işyeri niteliği, uygulanacak KDV oranının belirlenmesinde doğrudan önem taşımaktadır. Bu konuda, bir taşınmazın KDV oranının tespitinde yapı ruhsatında yer alan niteliğin mi yoksa fiili kullanım amacının mı esas alınacağı noktasında, yıllar boyunca Maliye ile Danıştay arasında çelişkili yaklaşımlar var olmuştur.

KDV'nin yürürlüğe girdiği 1985 yılından itibaren, konut ve işyeri teslimlerinde uygulanacak oranlar, istikrarlı şekilde ruhsat ve tapu kayıtlarındaki **kullanım amacına göre belirlenmiş**; idarenin yerleşik uygulaması da bu yönde oluşmuştur.

Ne var ki Maliye, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanan 8 Ağustos 2011 tarih ve 60 sıra numaralı Katma Değer Vergisi Sirküleri'nde ⁶ ile uzun yıllardır süregelen bu görüşünü değiştirmiş; taşınmazlarda KDV oranının belirlenmesinde ruhsat ve tapu kayıtlarından ziyade taşınmazın **fiilen ne amaçla kullanıldığı/kullanılacağı** hususunun esas alınacağını açıklamıştır⁷.

60 Sıra No.lu KDV Sirkülerinin (08.08.2011, Sayı KDVK-60/2011-1) “8.2.-Taşınmaz Teslimlerinde KDV Uygulaması” başlıklı bölümünde şu ifade yer almaktadır:

“Örnek 2:

Bir mahkeme tarafından, tapu sicilinde 120 m² kargir ev olarak kayıtlı bulunan kullanılamaz haldeki taşınmazın açık artırma yoluyla satılacağı duyurulmuştur.

Taşınmaz teslimlerinde teslim konu taşınmazın işlem tarihi itibarıyla geçerli fiili durumunun dikkate alınması gerekmektedir. Yukarıdaki örnekte belirtilen taşınmaz tapuda “kargir ev” olarak görünmekle birlikte, evin teslim tarihi itibarıyla kullanılamaz halde olması nedeniyle, müzayede yoluyla yapılan bu satış konut değil, arsa teslimi olarak kabul edilecek ve genel oranda vergiye tabi tutulacaktır.”

Bu yaklaşım doğrultusunda, Gelir İdaresi tarafından çok sayıda özelge yayımlanmış; özellikle 23.08.2013 tarihli ve 1259 sayılı⁸, 03.07.2013 tarihli ve 20361 sayılı özelgelerinde, fiili kullanımın belirleyici olduğu yönündeki görüş tekrarlanmıştır⁹:

“Konut olarak kullanılmak üzere inşa edildiği ve konut olarak satıldığı, ancak yapı ruhsatında ve tapuda büro olarak kayıtlı olan gayrimenkullerin fiilen konut olarak kullanıldığının tespit edilmesi halinde % 1, konut harici tesliminde ise % 18 oranında KDV uygulanacaktır.”

Söz konusu görüş değişikliği sonrasında, yapı ruhsatı veya tapu kayıtlarında işyeri/ofis/dükkan/büro olarak gösterilmiş olmakla birlikte fiilen konut olarak kullanılmak üzere satılan ve net alanı 150 m²'yi aşmayan bağımsız bölümlerin %1 oranında KDV'ye tabi tutulması mümkün hale gelmiştir. Bu kapsamda yapılan satışlar nedeniyle yüklenilen KDV'nin nakden veya mahsuben iadesi de uygulamada gündeme gelmiştir.

Vergi mahkemeleri konuya ilişkin olarak çeşitli kararlar vermiş olmakla birlikte içtihatların önemli bir kısmı idare görüşü doğrultusunda

6 Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Katma Değer Vergisi Sirküleri/60, 08.08.2011, Sayı: KDVK-60/2011-1.

7 Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, “KDVK-60/2011-1 Sayılı Katma Değer Vergisi Sirküleri (08.08.2011)

8 Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 22.08.2013 tarih ve 64597866-180[29-2013]-140 sayılı özelgesi

9 Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Ankara Vergi Dairesi Başkanlığı, 03.07.2013 tarih ve 84974990-130(28-2013/32)/20361 sayılı Özelge

şekillenmiştir. Uyuşmazlık, nihai olarak Danıştay'ın önüne taşınmıştır. Danıştay, taşınmazın işyeri mi yoksa konut mu olduğunun tespitinde **tapu kayıtlarının belirleyici olduğunu**; buna bağlı olarak uygulanacak KDV oranının da tapudaki nitelik esas alınarak belirlenmesi gerektiğini hükme bağlamıştır.¹⁰

Danıştay VDDK, Ekim 2025 tarihinde ardı ardına verdiği iki karar ile, satışı yapılan taşınmazın konut mu yoksa iş yeri mi olduğunun belirlenmesinde yapı ruhsatı, yapı kullanma izin belgesi ve tapu kayıtlarının esas alınacağını açık ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde hükme bağlamıştır. Böylece yaklaşık 14 yıldır uygulamada ve yargı kararlarında devam eden görüş ayrılıkları Kurul tarafından kesin biçimde giderilmiştir.

Ofis niteliğindeki taşınmazların konut olarak değerlendirilmesi, yalnızca KDV oranını değil emlak vergisini de doğrudan etkilemektedir. 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu ("EVK")'nın 8. ve 18. maddeleri uyarınca¹¹, bina vergisi oranı belediyelerde **binde 2**, büyükşehirlerde binde 4; meskenlerde ise sırasıyla binde 1 ve binde 2 olarak uygulanmaktadır. Danıştay'ın güncel içtihadı uyarınca taşınmazın hukuki niteliğinin tapu ve yapı ruhsatına göre belirlenmesi gerektiğinden tapuda ofis/işyeri olarak kayıtlı taşınmazların fiili kullanım gerekçesiyle mesken sayılarak düşük oranlı emlak vergisine tabi tutulmasının da hukuken önu kapatılmıştır.

4. EMLAK VERGİSİNDE TAKDİR KOMİSYONU KARARLARINA KARŞI DAVA AÇMA HAKKI VE SÜRESİNDE DANIŞTAY'IN GÖRÜŞ DEĞİŞİKLİĞİ

Emlak vergisi takdir komisyonu kararlarına karşı bireysel dava hakkı, Türk vergi hukuku tarihinde önemli bir gelişim göstermiştir. Tarihsel olarak, Vergi Usul Kanunu ("VUK")'nın mükerrer 49. maddesinin (b) fıkrasının üçüncü alt paragrafı, takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma yetkisini yalnızca kendilerine karar tebliğ edilen daire, kurum, teşekküller ve ilgili mahalle ve köy muhtarlıkları ile sınırlamaktaydı.

Bu sınırlayıcı düzenleme, Anayasa Mahkemesi'nin 31.05.2012 tarih ve E.2011/38, K.2012/89 sayılı kararıyla iptal edilmiştir. Mahkeme, mükelleflerin bireysel olarak takdir komisyonu kararlarına karşı doğrudan dava açma imkânından yoksun bırakılmasının, Anayasa'nın 2. maddesinde güvence altına alınan hukuk devleti ilkesi ile 36. maddesinde düzenlenen **hak arama hürriyetiyle bağdaşmadığını** tespit ederek hükmü Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Bu karar, mükellefler için bir dönüm noktası niteliğindedir.

Takdir komisyonu kararlarına karşı mükelleflerin bireysel olarak doğrudan dava açabilmesinin önu Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararıyla açılmış olmakla birlikte uygulamada bu kararların çoğu zaman mükellefler adına tebliğ yapılması süre tartışmalarını beraberinde getirmiştir; bu nedenle, kararın tebliğ edildiği hallerde 30 günlük dava süresi tebliğden itibaren işlerken, tebliğ edilmeyen durumlarda süre "öğrenme tarihi"nden itibaren işlemeye başlamaktadır.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 15.02.2023 tarih ve 2022/14 E., 2023/2 K. sayılı kararı bu konuda içtihat birliğini sağlayan nitelikte bir karar olup dava açma süresinin öğrenme tarihinden itibaren 30 gün içinde ve **en geç kararın alındığı yılın son gününe kadar kullanılabileceğini** ortaya koymuştur. Kararda,

"Bu durumda Kanun'da takdir komisyonu kararlarının mükelleflere tebliğ edilmesi yönünde bir usul benimsenmemiş olması durumu gözetilerek mükelleflerce emlak vergisine esas asgari ölçüde arsa ve arazi birim değerinin tespitine yönelik takdir komisyonu kararlarının öğrenme tarihinden itibaren (30) günlük genel dava açma süresi içerisinde ve en geç anılan kararın alındığı yılın son gününe kadar dava açabileceklerinin kabul edilmesi gerekmekte olup bu tarihten sonra dava açma imkânı bulunmamaktadır."

denilerek sürenin **yıl sonu ile sınırlı olduğu** açıkça ifade edilmiştir. Bu çerçevede, 2025 yılına ilişkin takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma süresinin **en geç 31 Aralık 2025** tarihine kadar devam edeceği anlaşılmaktadır.

¹⁰ Danıştay 3. Dairesi'nin 15.02.2024 tarih ve E.2020/4155, K.2024/539 sayılı kararı

¹¹ 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 8. maddesi (22.07.1998 tarihli ve 4369 sayılı Kanun'un 65. maddesi ile; 08.01.2002 tarihli ve 4736 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile değiştirilmiş hâli)

SONUÇ

Güncel Danıştay içtihatları, gayrimenkul sektöründeki vergisel uygulamalarda önemli bir dönüşüm yaratmıştır. Kat karşılığı inşaat işlemlerinde çok sayıda bağımsız bölümün farklı yıllarda satılması ticari faaliyet olarak kabul edilerek gelir vergisi ve KDV yönünden yeni bir çerçeve oluşturulmuştur.

Ofis niteliğindeki taşınmazların konut olarak satışında ise uygulanacak KDV oranının belirlenmesinde fiili kullanımın değil tapu ve yapı ruhsatındaki kayıtların esas alınacağı açıkça ortaya konmuştur. Emlak vergisine ilişkin takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma süresini yıl sonuna genişletmesi de mükellefler açısından hukuki öngörülebilirliği güçlendirmiştir.

KURGAN SİSTEMİ VE MÜKELLEF ALGISI: DİJİTAL VERGİ DENETİMİNDE REHBERLİK Mİ, PSİKOLOJİK BASKI MI?

Ahmet KOK

Vergi Asistanı

ÖZET

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Risk Analiz Merkezi tarafından geliştirilen Kuruluş Gözetimli Analiz Sistemi ("KURGAN"), yapay zekâ ve cari verilerle çalışan, vergi mükelleflerinin işlemlerini dijital olarak izleyen ve vergisel risklerini analiz eden bir sistemdir. Bu sistemin amacı, sahte belge düzenleme ve kullanımıyla mücadele etmek, vergi kayıp ve kaçaklarını önceden tespit ederek denetim kaynaklarını etkin kullanmaktır.

Ancak başlangıçta KURGAN konusunda çeşitli platformlarda yapılan açıklamalar ve mükelleflere yoğun bir şekilde gönderilen yazılar, mükellefler nezdinde çoğunlukla fiilî bir inceleme ya da cezai yaptırımın habercisi olarak algılanmış; sistemin kısaltılmış ismi olan "KURGAN" psikolojik olarak uyandırdığı çağrışımlar ile verginin soğuk yüzünü ve vergi otoritesinin gotik yaklaşımını ön plana çıkartmıştır.

Bu çalışmada, KURGAN sisteminin temel özellikleri ve mükellef üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: KURGAN Sistemi, Vergi Denetim Kurulu, Mükellef Hakları, KURGAN Uygulama Rehberi.

GİRİŞ

Kamu gelirlerinin temel kaynağı olan vergilerin zamanında, eksiksiz ve adil şekilde tahsil edilmesi hem mali disiplinin hem de ekonomik istikrarın korunması bakımından büyük önem taşır. Vergi sisteminin sağlıklı işlemesi, yalnızca yasal düzenlemelerle değil aynı zamanda etkin bir denetim mekanizmasıyla mümkündür.

Bu çerçevede son yıllarda dijital dönüşüm ve veri analizi odaklı bir yapıya geçilerek vergi denetiminde yeni bir dönem başlatılmıştır. Bu dönemin en somut adımı ise, 2025 yılında hayata geçirilen Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Risk Analiz Merkezi tarafından geliştirilen KURGAN Sistemi olmuştur.

KURGAN sisteminin ana özellikleri şunlardır:

- Cari verilerle çalışan ve işlem riskini ölçen bir vergisel risk analiz sistemidir.
- Cari verilerle sürekli güncellenen KURGAN,

sahtecilik ve benzeri işlem risklerini kısa sürede tespit etmeyi amaçlayan dinamik bir sistemdir. Kurgan cari denetim, işi hızlandırma ve muhtemel sahtecilik organizasyonlarını büyümeden yakalama üzerine inşa edilmiştir.

- Erken uyarı ve bilgilendirme sistemidir. Mükellefleri işlem riskleri konusunda zamanında bilgilendirir.
- Mükelleflerin olası risklerden haberdar olarak kendi tedbirlerini alabilmeleri, kendi risk değerlendirmelerini yaparak en doğru kararı verebilmeleri esasına dayanır.
- KURGAN sistemi alıcıların kendisine denetimden korunma imkânı sağlarken alıcılar nezdinde yapılan çalışmalara ve risk analizine bağlı olarak denetime tabi olma imkânı sağlar.

1. KURGAN SİSTEMİNİN AMACI VE ÇALIŞMA ŞEKLİ

1.1. KURGAN Sisteminin Amacı

- KURGAN, mümkün olan en kısa sürede sahte belgeyi tespit etmeye çalışmaktadır.

- Bir yandan mükelleflere kendi risk durumları ile ilgili değerlendirme yapma imkânı sağlarken diğer yandan mükelleflerin kendi eylemlerine bağlı olarak denetim planları dışında kalması neticesinde Vergi Denetim Kurulu'nun iş yükünün azaltılmasında etkili bir sistem olması amacıyla geliştirilmiştir.
- KURGAN Sisteminde bilgi isteme yazıları, edinilen bilgiler ve mükellef görüşmeleri risk analiz sisteminin bir girdisi olarak kullanılmakta mükelleflerin belgeyi kayıtlarına almama, düzeltme beyannamesi verme eylemleri tespit edilerek gereksiz bir denetimin önüne geçilmektedir.
- Bilgi isteme yazıları aynı zamanda mükelleflerin, kendi risk durumlarından haberdar olmasını sağlarken kendi risk değerlendirmelerini yapmalarına imkân vererek düzeltme beyannamesi verme gibi tercihte bulunarak olası bir denetim sürecinin dışında kalmasına da yardımcı olmaktadır.

1.2. KURGAN Sisteminin Veri Kaynakları ve Çalışma Mantığı

KURGAN sistemi, yapay zekâ tabanlı risk analizi modeline dayanmaktadır. Sistemin ana veri kaynakları şunlardır:

- Sahte Belge Risk Analiz Programı
- Sahtecilik fiilleriyle dolaylı veya doğrudan temas eden mükelleflerin sistemde aktif olarak izlenmesini sağlayan Vergi İstihbarat Sistemi (VİS)
- Fatura, e-arşiv fatura ve e-irsaliye verileri (Gelir İdaresi Başkanlığı veri tabanından),
- POS ve banka işlem hareketleri,
- Ba-Bs formları ve e-defter kayıtları,
- Sosyal Güvenlik Kurumu ve Ticaret Sicil kayıtları,
- GİB bilgi sistemleri ve MERSİS kayıtları.

Bu veriler, sistem tarafından çapraz eşleştirilir. Örneğin, bir mükellefin KDV beyannamesinde bildirdiği satış tutarları, e-fatura sisteminde görülen belgelerle karşılaştırılır. Uyumsuzluk veya olağandışı artışlar tespit edilirse sistem tarafından otomatik “risk puanı” oluşturulur.

Risk puanı: mükellefin beyan geçmişi, iş hacmi, tedarik zinciri güvenilirliği, sektör ortalaması ve finansal tutarlılığı gibi parametreler üzerinden hesaplanır.

Bu analiz sonucunda yüksek risk taşıyan mükellefler için sistem, Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı'na uyarı bildirimi oluşturur. Ayrıca doğrudan mükellefe de “KURGAN Yazısı” gönderilerek, olası riskli işlemler hakkında ön bilgilendirme yapılır.

1.3. Vergi Denetim Sistemi İçindeki Konumu

KURGAN, klasik denetim sistemindeki üç aşamalı yapının “ilk basamağı” olarak konumlandırılmıştır:

- Risk Analizi (KURGAN)
- İzaha Davet (VUK 370)
- Vergi İncelemesi (VUK 134-141)

Bu üçlü yapı arasında, KURGAN'ın en kritik özelliği otomatik tespit mekanizmasıdır. Ancak burada mükellef ile İdare arasında oluşan bilgi asimetrisi, sistemin meşruiyet algısını zedeleyebilir. Bu nedenle Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan 2025 tarihli “Sahte Belge ile Mücadele Strateji Belgesi”nde “KURGAN'ın cezalandırma değil rehberlik ve yönlendirme amacı taşıdığı; mükellefi uyarmayı değil bilgilendirmeyi esas aldığı” vurgulanmıştır.

1.4. KURGAN Yazılarının Niteliği ve Mükellef Hakları

Uyarı mı, İnceleme mi?

Vergi Denetim Kurulu KURGAN Uygulama Rehberi'nde “Mükelleflerin Risk Durumlarından

Haberdar Edilmesi (Sinyalleme)” başlığı altında yer alan açıklamalar¹ uyarınca,

- Kurgan izah ya da vergi incelemesi değildir. Bu yazılar 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 148 inci maddesine dayanılarak yazılan bilgi isteme yazıları niteliğindedir.
- Kurgan olası denetim konusunda mükellefi bilgilendirmektedir.
- Bilgi isteme yazıları aynı zamanda mükelleflerin kendi risk durumlarından haberdar olmasını sağlarken kendi risk değerlendirmelerini yapmalarına imkân vererek düzeltme beyannamesi verme gibi tercihte bulunarak olası bir denetim sürecinin dışında kalmasına da yardımcı olmaktadır.
- Kurgan kapsamında verilen cevap yazıları sistemde aynı zamanda satıcı mükellef nezdinde karşıt inceleme mahiyetindedir.

Mükellef Hakları

KURGAN Uygulama Rehberi’nde yer verilen ifadelere baktığımızda, Denetim Otoritesinin mükellefler üzerinde tek yönlü bir kontrol sistemini değil mükellefle karşılıklı bilgi paylaşımına dayalı dijital bir denetim sistemini temellendirdiğini söylemek mümkündür.

Sistem, ekonomik gerçeklik çerçevesinde mükelleflerin kendi işlemlerine ilişkin en doğru kararı verebilecekleri varsayımına dayanmaktadır.

Mükelleflere yapılan tüm sinyallemelemlere rağmen denetim patikasına giren tüm mükelleflerde masumiyet karinesinin korunması ve adil muamele görmeleri uygulamanın taşıyıcı sütunlarından birini oluşturmaktadır. Bu açılarından bakıldığında mükellef haklarının korunacağı anlaşılmaktadır.

2. 2. MÜKELLEFLER ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE UYGULAMADA KARŞILAŞILACAK SORUNLAR

2.1. KURGAN Yazılarının Mükellef Psikolojisinde Yarattığı Etki

KURGAN Sisteminin hayata geçirilme aşamasında yapılan basın açıklamaları ve birçok mükellefe sistem tarafından gönderilen “KURGAN Yazıları” kamuoyunda ciddi bir yankı uyandırmıştır.

Sistemin kısaltılmış ismi olan “KURGAN” psikolojik olarak uyandırdığı çağrışımlar ile verginin soğuk yüzünü ve vergi otoritesinin gotik yaklaşımını ön plana çıkartmıştır. Vergiye gönüllü uyumu tercih eden mükellefler açısından bir burukluk ve korku iklimi havası yaratmıştır.

KURGAN Yazılarının amacı, mükellefi bilgilendirmek ve olası hatalı işlemleri önceden düzeltme imkânı tanımak olsa da birçok mükellef bu bildirimi fiilî bir “inceleme başlatma” ya da “ceza ön bildirimi” olarak algılamıştır. Bu durumun temel nedeni, sistemin teknik dilinin mükellef nezdinde yeterince açıklanmamış olmasıdır.

¹ “Yeni dönemin bir başka değerli politika bileşenini mükelleflerin risk durumlarından haberdar edilmesi uygulaması oluşturmaktadır. KURGAN sistemi cari ve geçmiş verileri analiz ederek mevzu bahis sinyalleme mükelleflerin işyeri adreslerinde gerçekleştirilen fiili denetimler ve bilgi isteme yazıları düzenlenmesi suretiyle gerçekleştirmektedir. KURGAN, sayısal ve elektronik veriler ile çalışan merkezi bir vergisel risk analiz sistemidir. Merkezi bir risk analizi ile mükelleflerin belgeyi kanuni defterlerine kaydetmemesi, beyanlarına dâhil etmemesi veya düzeltme beyannamesi vermek suretiyle kayıtlardan çıkarması gibi görünümlere vakıf olunması mümkün değildir. Bu görünümler sistem açısından mutabakat riskleri olarak tanımlanmaktadır.

Vergi Usul Kanununun verdiği bilgi isteme yetkisine dayanılarak karşıt inceleme formatındaki bir yazı ile mükelleflerin riskli addedilen işlemlerine yönelik bilgi isteme amaçlı olarak gönderilmektedir. Söz konusu yazılar bir yandan mükelleflere kendi risk durumlarına yönelik bir değerlendirme yapma imkânını sunarken diğer yandan mutabakat risklerini bertaraf ederek gereksiz bir incelemenin sahaya indirilmesinin önüne geçmektedir. Mükelleflerin ekonomik gerçekliklerle paralel kendi menfaati açısından en doğru tercihte bulunacağı değerlendirilmektedir. Her koşulda mükelleflerden alınan yanıtlar KURGAN risk analiz sisteminin bir girdisini oluşturacak ve mükelleflerin denetim planlarında yer alıp yer almayacağı konusunda belirleyici olacaktır.

Bu noktada, 1 Ekim 2025 öncesi ve sonrasında gerçekleşen fiillerle yönelik düzenlenen bilgi isteme yazılarını birbirinden ayırmak gerekir. Önceki dönemlere yönelik fiillerde de mutabakat riskleri geçerli olmakla beraber kendisine yazı tebliğ edilen mükellefler halihazırda risk analiz sisteminde, kurul görev havuzunda, daire başkanlığı havuzunda bulunup denetim sırasını bekleyen mükellefler görünümünde olabilir. KURGAN sistemi, söz konusu mükelleflerin geçmiş dönemli işlemleri üzerinde çalıştırılarak risk skorları tespit edilmiştir. Ancak yine mutabakat risklerine bağlı olarak mükelleflerden bilgi istenmiş ve verecekleri yanıtlara bağlı olarak denetim planları dışında kalmalarını sağlayacak bir fırsat elde etmişlerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere Mükelleflerin hak ve hukukunu gözetken bu uygulama Sahte Belge ile Mücadele Gözetim Programı olarak adlandırılmış ve sahaya indirilmiştir.

Mükelleflere yapılan tüm sinyallemelemlere rağmen denetim patikasına giren tüm mükelleflerde masumiyet karinesinin korunması ve adil muamele görmeleri uygulamanın taşıyıcı sütunlarından birini oluşturmaktadır. Bu durumda, vergi mükelleflerinin 306 sayılı Vergi Usul Kanununu Genel Tebliği ve 18.04.2025 tarihli SMYİB Kullanma ve 160/A İncelemelerine Yönelik Genelgenin gereğini uygulayacağı tabiidir.”

İdarenin amaçladığı şey “önleyici rehberlik” olsa da iletişim dilinde öne çıkarılan sistemin kısaltılmış ismi olmuştur.

Bu algının yaratacağı risk, vergiye gönüllü uyum açısından zedeleyici olabilmesidir. Çünkü mükellef kendisini sürekli izleniyor ve suç şüphesi altında hissederse, sistemin amacının aksine, vergiye psikolojik direnç gelişebilir.

2.2.Uygulamada Karşılaşılabilecek Temel Sorunlar

KURGAN sisteminin her ne kadar teknolojik olarak gelişmiş bir analiz altyapısı olsa da uygulamada çeşitli sorunlar ortaya çıkabilecektir. Bunları başlıca dört ana başlıkta toplamak mümkündür:

a. Bilgi Eşleşme ve Veri Tutarsızlığı Sorunu

Sistemin analiz ettiği veriler farklı kurumlar (GİB, SGK, Ticaret Sicil, Bankacılık sistemi vb.) tarafından sağlanmaktadır. Bu veriler arasında teknik veya tarihsel farklılıklar olduğunda, sistem hatalı olarak mükellefi “riskli” gösterebilmektedir. Örneğin, e-fatura sisteminde iptal edilen bir belge, KDV beyannamesinde hâlâ aktif görünüyorsa sistem bunu “uyumsuzluk” olarak yorumlayabilir.

b. Mükellef Haklarının Bilinç Eksikliği

KURGAN yazılarının yoğun olarak gönderildiği başlangıç aşamasında, yazılarda cevap verilip verilmemesi konusunda yeterli açıklama ve yönlendirme bulunmadığı için çoğu mükellef ne yapması gerektiği konusunda kararsız kalmıştır. Yazılara yanıt veremediği için sistem nezdinde “riskli mükellef” olarak kalan mükellefler olmuştur. Bu nedenle mükelleflere gönderilen yazılarda, hak ve yükümlülüklerin açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

c. Mali Yük ve İş Gücü Baskısı

KURGAN bildirimi alan mükellefler, genellikle tüm muhasebe kayıtlarını tekrar kontrol etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum yüksek iş gücü ve zaman maliyeti doğurmaktadır. Beyanname düzeltmeleri, belge kontrolleri ve

sistem eşleştirmeleri yapılırken ciddi bir idari yük oluşmaktadır.

d. Algoritmik Şeffaflık Sorunu

KURGAN'ın kullandığı risk analiz algoritmaları kamuya açık değildir. Mükellef hangi işlem nedeniyle riskli görüldüğünü çoğu zaman bilememektedir. Zira mükellef, vergisel yükümlülüğünü doğrudan etkileyen bir sistemin hangi kriterlerle çalıştığını bilmeden kendini savunma imkânına sahip olamamaktadır.

3. DEĞERLENDİRME

KURGANsistemi,Türkiye'ninvergidenetiminde dijital dönüşümünün sembolü niteliğindedir. Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı'nın geliştirdiği bu sistem, klasik denetim anlayışını bir adım öteye taşıyarak vergi kayıp ve kaçakını gerçekleştirmeden önce tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle sistem, mali disiplinin güçlendirilmesine ve kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğine hizmet eden önemli bir teknolojik ilerlemedir.

Ancak uygulamada ortaya çıkan ifade dili, KURGAN'ın teknik bir analiz sistemi olmasından ziyade mükellefin algısını olumsuz etkileyen sosyo-psikolojik bir unsur olmuştur. Ancak bu algı, sistemin özündeki amaçla çelişmektedir. Zira KURGAN, cezalandırma aracı değil önleyici ve rehberlik odaklı bir denetim modelidir. Yine de dijital denetim sürecinin insan unsurundan tamamen kopmaması gerekmektedir. Her yapay zekâ destekli karar, Vergi Usul Kanunu'nun 3. maddesinde belirtilen “gerçek mahiyet” ilkesi uyarınca, insan gözetiminde değerlendirilmelidir.

SONUÇ

KURGAN sistemi;

- Vergi adaletinin güçlendirilmesi,
- Kayıt dışılıkla mücadele,
- Veri temelli yönetim anlayışının yerleşmesi açısından büyük bir adımdır.

Ancak bu adımın sağlam bir zemine oturması için hukuki, etik ve iletişimsel düzenlemelerin birlikte geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda;

- KURGAN'ın rehberlik misyonu korunmalı,
- Mükellef hakları güvence altına alınmalı,
- Dijital denetim süreçleri insan gözetimin-den tamamen ayrılmamalıdır.

Modern vergi sisteminin gücü cezalandırmada değil önlemede, güven inşasında ve uyumlu mükellef yaratma odaklı düzenlemelerde yatmaktadır.

9903 SAYILI YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI HAKKINDAKİ KARAR KAPSAMINDA YENİ YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ

İrem USLAN
Teşvik - Vergi Uzmanı

ÖZET

30 Mayıs 2025 tarih ve 32915 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 9903 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Eki Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile yürürlüğe giren Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Türkiye ekonomisinin rekabet gücünü artırmak, katma değerli üretimi teşvik etmek ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla hayata geçirilen kapsamlı bir reform niteliğindedir. Yeni Sistem, Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi ve Sektörel Teşvik Sistemi uygulamaları ve bölgesel teşviklerden oluşmaktadır.

Makalemizde, yatırımcıların projelerinin niteliğine göre en uygun teşvik programını seçmeleri konusunda ön-görü edinmelerini sağlamak amacıyla Yeni Yatırım Teşvik Sistemi ve destek unsurları detaylı olarak ve tablolarla açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım Teşvik Sistemi, Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi, Sektörel ve Bölgesel Teşvik, Dijital Dönüşüm, Yeşil Dönüşüm, Destek Unsurları.

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinin rekabet gücünü artırmak, katma değerli üretimi teşvik etmek ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla hazırlanan Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, 30.05.2025 tarih ve 32915 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 29.05.2025 tarihli ve 9903 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe girmiş; uygulamaya ilişkin usul ve esaslar da 2025/1 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ ile açıklanmıştır.

Bu yeni düzenleme, yatırım teşvik sistemini güncelleyerek üretim ve istihdamın artırılması, ülkemizin kritik ihtiyaçlarına yönelik arz güvenliğinin sağlanması, katma değeri yüksek yatırımların özendirilmesi, işletmelerin yeşil ve dijital dönüşümlerinin hızlandırılması ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasını amaçlamaktadır.

A. TEŞVİK PROGRAMLARI

Yeni Karar’a göre teşvik sistemi, Türkiye Yüzyı-

lı Kalkınma Hamlesi ile Sektörel ve Bölgesel Teşvik Sistemi Uygulamalarından oluşmaktadır.

1. Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi

Bu program, Türkiye’nin kritik teknoloji, yerel kalkınma ve stratejik bağımsızlık hedeflerine odaklanmaktadır. Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi kendi içerisinde üç ana programa ayrılmaktadır.

- Teknoloji Hamlesi Programı
- Yerel Kalkınma Hamlesi Programı
- Stratejik Hamle Programı

Teknoloji Hamlesi Programı: Orta-yüksek ve yüksek teknoloji seviyesindeki ürün ve teknolojilere yönelik yatırımları desteklemektedir. Yerli üretim kapasitesini artırmayı ve yüksek katma değerli ürün geliştirmeyi amaçlamaktadır. Teknoloji Hamlesi Programı kapsamında desteklenecek yatırımlar Teknoloji Hamlesi Programı Değerlendirme Komitesi tarafından proje bazında değerlendirilerek uygun görülen projeler için teşvik belgesi düzenlenmektedir. Programa başvurular çağrı duyurusu ile yapılmaktadır.

Yerel Kalkınma Hamlesi Programı: Bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, yerel

üretimi ve istihdamı teşvik etmek için il bazlı ve sektör odaklı yatırımları desteklemektedir. Desteklenecek yatırımlar Yerel Kalkınma Hamlesi Programı Değerlendirme Komitesi tarafından proje bazında değerlendirilerek uygun görülen projeler için teşvik belgesi düzenlenmektedir. Programa başvurular çağrı duyurusu ile yapılmaktadır.

Stratejik Hamle Programı: Ekonomik ve teknolojik bağımsızlığı güçlendirmek amacıyla, yüksek dışa bağımlılığı olan, kritik öneme sahip ürün ve teknolojilere yönelik yatırımları proje bazında destekler. Asgari sabit yatırım tutarı yüksek teknoloji yatırımları için 100 milyon TL, diğerleri için 200 milyon TL olarak belirlenmiştir.

Stratejik Hamle Programı kapsamında sunulan desteklerden faydalanmak isteyen yatırımcıların müracaatları aşağıdaki kriterler çerçevesinde ön değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

- Yatırım konusunun stratejik hamle yatırım konuları listesinde yer alması,

- Üretilmesi planlanan ana ürünün/ürünlerin son bir yıl içerisindeki ihracatın ithalatı karşılama oranının azami %70 olması,
- Tebliğ ile belirlenen katma değer hesabı yöntemine göre hesaplanacak katma değer oranının asgari %30 olması,
- Yatırım tutarının %20'si kadar öz kaynağın bulunması,
- Yatırım konusu ürünle ilgili olarak son bir yıl içerisinde gerçekleşen toplam ithalat tutarının 50 milyon ABD Doları ve üzerinde olması.

Ön değerlendirme neticesinde beş kriterden üçünü sağladığı tespit edilen fizibilite raporu hazırlanmak üzere yatırımcının seçeceği bir kalkınma/yatırım bankasına iletilir. Fizibilite raporu ve diğer belgeler ışığında Genel Müdürlük, projeyi Komiteye sunar. Nihai karar Komiteye aittir. Tüm üyeler değerlendirme yapmaktadır. Üyelerin yarısından fazlası 70 puan ve üzeri verirse ve ortalama puan en az 70 olursa proje olumlu değerlendirilir. Komite uygun bulunan projelere, Genel Müdürlük tarafından teşvik belgesi düzenlenmektedir.

TÜRKİYE YÜZYILI KALKINMA HAMLESİ

Destek Türü		Teknoloji Hamlesi	Yerel Kalkınma Hamlesi	Stratejik Hamle
KDV İstisnası		✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓	✓	✓
Vergi	Yatırıma Katkı Oranı(%)	50	50	40
İndirimi	Vergi İndirim Oranı(%)	60	60	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		8 yıl (6. Bölgede 12 yıl)		
Sigorta Primi Desteği		Sadece 6. Bölgede – 10 yıl		
Faiz/Kâr	Destek Oranı**	40%	40%	30%
Payı	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL	240 milyon TL	180 milyon TL
Desteği	Azami Destek Oranı	Yatırımın %20'si	Yatırımın %20'si	Yatırımın %15'i
VEYA	Destek Oranı	25%	25%	25%
Makine*	Azami Destek Tutarı	240 milyon TL	240 milyon TL	180 milyon TL
Desteği	Azami Destek Oranı	Yatırımın %15'i	Yatırımın %15'i	Yatırımın %15'i
Yatırım Yeri Tahsis		✓	✓	✓

* Faiz veya kâr payı desteğinden faydalanan yatırımlara makine desteği sağlanmaz.

**Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

2. Sektörel ve Bölgesel Teşvik Sistemi

Sektörel Teşvik Sistemi iki programa ayrılmaktadır.

- Öncelikli Yatırımlar Teşvik Sistemi
- Hedef Yatırımlar Teşvik Sistemi

Öncelikli Yatırımlar Teşvik Sistemi: 9903 sayılı Karar'ın 9. maddesi kapsamında; nükleer enerji santrali yatırımları, Ar-Ge yatırımları, lisanslı depoculuk yatırımları ile Dijital Dönüşüm Programı veya Yeşil Dönüşüm Programı çerçevesinde desteklenmesine karar verilen yatırımlar, Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği kapsamında çevre lisansına tabi yatırımlar, Teknoloji Hamlesi Programı kapsamında yayımlanan öncelikli ürün listesinde belirtilen yüksek teknoloji ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar ile asgari 500 milyon TL tutarındaki yüksek teknoloji ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar örnek olarak gösterilebilir.

Asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. Bölgelerde 12 milyon TL; 3, 4, 5 ve 6. bölgelerde ise 6 milyon TL'dir.

Hedef Yatırımlar Teşvik Sistemi: Hedef Yatırımlar Teşvik Sistemi kapsamında, Karar'ın eki Ek-3 listesinde yer alan yatırım konuları, belirtilen kriterlerin karşılanması şartıyla desteklenmektedir. Asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. Bölgelerde 12 milyon TL; 3, 4, 5 ve 6. Bölgelerde 6 milyon TL'dir.

Bununla birlikte sistem kapsamında desteklenen elektrik üretimi, elektrik enerjisi dağıtımı, elektrik enerjisi depolama faaliyetleri ile ana şebeke üzerinden gaz yakıtların dağıtımına yönelik yatırımların yanı sıra İstanbul ilinde gerçekleştirilecek yatırımlar, vergi indirimi desteğinden yararlanamamaktadır.

Ayrıca Hedef Yatırımlar Teşvik Sistemi'nde yalnızca 4., 5. ve 6. Bölgelerde hayata geçirilecek projelere faiz veya kâr payı desteği sağlanmaktadır. Elektrik üretimi yatırımları, elektrik enerjisi dağıtım yatırımları, elektrik enerjisi depolama yatırımları ile ana şebeke üzerinden gaz yakıtların dağıtım konusundaki yatırımlara faiz veya kâr payı desteği sağlanmamaktadır.

Bölgesel Teşvikler: Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi ve Sektörel Teşvik Sistemi kapsamında desteklenen yatırımlar, yatırımın bölgesine göre sigorta primi işveren hissesi desteği ve sigorta primi (6. Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için) desteğinden yararlanabilir. Ayrıca organize sanayi bölgesinde veya endüstri bölgesinde yapılan yatırımlar ve Karar'ın Ek-5'inde belirtilen ilçelerde gerçekleştirilen yatırımlar, sigorta primi işveren hissesi desteği açısından bulundukları bölgenin bir alt bölgesinde sağlanan; her iki durumu da sağlayan yatırımlar ise bulundukları bölgenin iki alt bölgesinde sağlanan şart ve sürede bu destekten yararlanabilir.

SEKTÖREL VE BÖLGESEL TEŞVİK SİSTEMİ

Destek Türü		Öncelikli Yatırımlar	Hedef Yatırımlar
KDV İstisnası		✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓	✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	30	20
	Vergi İndirim Oranı (%)	60	60
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		1-6. Bölgelerde kademeli: 0 - 1 - 2 - 4 - 8 - 12 yıl	
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Sadece 6. Bölgede - 10 yıl	
Faiz/Kâr Payı Desteği	Destek Oranı**	25%	%25*
	Azami Destek Tutarı	24 milyon TL	12 milyon TL*
	Azami Destek Oranı	Yatırımın %10'u	Yatırımın %10'u*
Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓

* Yalnızca 4., 5. ve 6. Bölgelerde uygulanır.

** Kredi kullanım tarihinde geçerli olan TCMB'nin bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına uygulanacak oranı ifade eder.

B. DİJİTAL VE YEŞİL DÖNÜŞÜME İLİŞKİN UYGULAMALAR

Dijital Dönüşüm Desteği

Program kapsamında, yatırımcıların mevcut operasyonlarında maliyet azaltımı, verimlilik artışı, kalite iyileştirmesi ile çalışan ve müşteri memnuniyetini artırmayı hedefleyen dijital dönüşüm projeleri desteklenmektedir. Ancak doğrudan kapasite artışına yönelik komple hat modernizasyonu, yeni veya tevsi yatırımları bu programın destek kapsamı dışındadır. Program değerlendirme süreci Milli Teknoloji Genel Müdürlüğüne belirlenecek uygulama usul ve esasları kapsamında yürütülmektedir.

Başvuru Şartları: Bu programdan yararlanmak isteyen KOBİ'ler ve büyük işletmelerin imalat sanayinde (NACE Rev.2.1 sınıflamasına göre 10 ile 33 arasındaki kodları kapsayan C bölümü-İmalat) faaliyet göstermesi ve bu alanda en az beş yıldır aktif olması gerekmektedir. Ayrıca yatırımın türüne göre aşağıda belirtilen asgari sabit yatırım tutarı şartları bulunmaktadır:

- Stratejik Hamle Programı için 50 Milyon TL,
- Öncelikli Yatırımlar kapsamında ise, 1. ve 2. bölgelerde 12 Milyon TL; diğer bölgelerde ise 6 Milyon TL.

Yeşil Dönüşüm Desteği

Döngüsel ekonomi ilkeleriyle uyumlu, doğal kaynakların korunmasını destekleyen, iklim ve sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sunan; kaynak verimliliğini artırmayı ve düşük karbonlu üretim modellerini hayata geçirmeyi amaçlayan yatırımlar, Yeşil Dönüşüm Programı kapsamında değerlendirilmektedir.

Programın uygulama süreçleri ise, Bakanlık tarafından belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda Stratejik Araştırmalar ve Verimlilik Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Yeşil dönüşüm programı kapsamında desteklenmesine karar verilen yatırımlar asgari 50 milyon TL olması halinde, Stratejik Hamle Programı kapsamında veya Öncelikli Yatırımlar Teşvik Sistemi kapsamında değerlendirilmektedir.

C. DESTEK UNSURLARI

- **KDV İstisnası:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.
- **Gümrük Vergisi Muafiyeti:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için Yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince uygulanması gereken gümrük vergisi oranının %0 olarak uygulanmasıdır.
- **Vergi İndirimi:** Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşıncaya kadar %60 indirimli olarak uygulanmasıdır. Diğer faaliyetlerinden elde edilen kazançlara, yatırıma katkı tutarının %50'sini geçmemek üzere vergi indirimi hesaplanabilecektir.
- **Faiz veya Kâr Payı Desteği:** Teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belirli bir kısmının karşılanmasıdır. Ödeme yapılabilmesi için yatırımcının SGK ve Hazine Maliye Bakanlığı'na vadesi geçmiş borcu bulunmadığını belgeyle kanıtlaması gerekmektedir.
- **Yatırım Yeri Tahsisi:** Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilmesidir.
- **Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının 6. bölgede tamamının, diğer bölgelerde yarısının karşılanmasıdır. Komple yeni yatırımlarda, yatırımla sağlanan tüm istihdam için destek uygulanır. Diğer yatırım türlerinde sadece mevcut istihdama ek olarak sağlanan yeni istihdam desteklenir. İşçi sayısı mevcut seviyenin altına düşerse o ay destekten yararlanılmamaktadır.
- **Sosyal Güvenlik Kurumunca, destekten yararlanacak yatırımcılar için;** ilgili ay prim ve hizmet belgesindeki si-

gortalı primlerinin tamamının ödendiğinin, SGK'ya borcunun olmadığı ve Hazine ve Maliye Bakanlığı tahsilat dairelerine müracaat tarihinden önceki on beş gün içinde vadesi geçmiş borcunun olmadığı tespit edilmesi gerekir.

- **Sigorta Primi Desteği (Sadece 6'ncı Bölge):** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. Komple yeni yatırımlarda, yatırımla sağlanan tüm istihdam için destek uygulanır. Diğer yatırım türlerinde sadece mevcut istihdama ek olarak sağlanan yeni istihdam desteklenir. İşçi sayısı mevcut seviyenin altına düşerse o ay destekten yararlanılmamaktadır.
- **Makine Desteği:** Teşvik belgesinin yatırım süresi içinde temin edilen ve diğer masraflar hariç sadece makine ve teçhizatın birim fiyatı iki milyon Türk lirası ve üzerinde olan makine ve teçhizat bedelinin %25'inin Bakanlıkça ödenmesidir.

SONUÇ

9903 sayılı Karar ve 2025/1 sayılı Tebliğ ile yürürlüğe giren Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Türkiye'nin yatırım ortamını daha cazip hâle getirmeyi ve stratejik hedeflerine ulaşmasını desteklemeyi amaçlayan kapsamlı bir sistemdir. Özellikle teknoloji, yerel kalkınma ve stratejik öneme sahip alanlara odaklanarak yatırımcılara önemli maliyet avantajları ve teşvikler sunmaktadır. Yatırımcıların, projelerinin niteliğine ve bulunduğu bölgeye göre hangi program ve destek unsurlarından en yüksek verimi alabileceğini detaylıca analiz etmesi, bu yeni sistemin sunduğu fırsatlardan tam olarak yararlanabilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin üretim, istihdam ve teknolojik dönüşüm hedeflerine ulaşmasında önemli bir kaldıraç görevi görecektir. Bu yeni sistem, yatırımcılar için sadece maliyet avantajı değil aynı zamanda ulusal stratejik hedeflerle uyumlu, uzun vadeli ve sürdürülebilir büyüme fırsatları sunmaktadır.

İSTANBUL OFİS
Esentepe Mahallesi, Kore Şehitleri
Caddesi, No.40, Şişli,
İstanbul, Türkiye

ANKARA OFİS
Eskişehir Yolu Bilkent Kavşağı
Mustafa Kemal Mah. 2118. Cad.
No:4 Maidan İş ve Yaşam Merkezi
B Blok K:3 D:14 Çankaya/Ankara

İZMİR OFİS
Adalet Mah. Manas bulvarı
No:47B K:19 D:1903-04-05
Bayraklı, İzmir

BURSA OFİS
Odunluk Mah. Akpınar Cad.
Efe Towers A Blok No:15/19 Kat: 4
Nilüfer 16110 Bursa, Türkiye

DENİZLİ OFİS
Sümer Mah. Çal Cad.
Skycity İş Merkezi Kat:5
No: 1/41 Merkezefendi, Denizli

LONDRA OFİS
Second Floor
106 Great Portland Street,
Londra W1W 6PF, Birleşik Krallık

AMSTERDAM OFİS
Nieuwezijds Voorburgwal 104,
1012SG Amsterdam, Hollanda

KAZABLANKA OFİS
Les Alizés Bureau No:102, 1er Etage,
Lotissement La Colline II, No:33
Sidi Maarouf, Kazablanka, Fas

KİEV OFİS
Silver Breeze Business centre 1v,
Pavla Tychyny Av., Office 434
Kiev, Ukrayna 02152.